

KULTURMILJÖUNDERLAG FÖR VÅRDSBERG, LINKÖPING

LANDSKAPSKARAKTÄRSANALYS OCH FÖRSLAG TILL OMRÅDESBESTÄMMELSER

2016-11-09

INLEDNING OCH INNEHÅLL

BAKGRUND OCH SYFTE

Vårdsberg är ett jordbruksområde i Linköpings utkant med utpekade kulturvärden och med ett ökande exploateringsstryck som kommer sig av det stadsnära och attraktiva läget. Området är i den antagna översiktsplanen för Linköping - landsbygden och småorterna, utpekats som ett område för stadsnäralantligt boende. Linköpings kommun arbetar i nuläget med att ta fram områdesbestämmelser som ska möjliggöra förtätning och säkerställa bevarande av kulturmiljön i Vårdsberg.

Föreliggande kulturmiljöunderlag har tagits fram av Tyréns på uppdrag av Linköpings kommun och syftar till att utgöra ett kulturmiljövårdande stöd vid utarbetande av planregleringar och vid bygglovsgranskning.

MEDVERKANDE

Medverkande i arbetsgruppen har varit bebyggelseantikvarierna Anna Reuter Metelius (uppdragsansvarig) och Kristofer Sjö, kulturgeograf Therese Fast samt byggnadsingenjör kulturbyggnader Emelie Malmborg. Beställare har varit miljö- och samhällsbyggnadsförvaltningen genom stadsantikvarie Alexandru Babos. Från Linköpings kommun har även planarkitekt Caroline Gyllenmark och översiktsplanerare Jonathan Turner medverkat i arbetsgruppen.

METOD

Arbetet har genomförts genom så kallad landskapskaraktärsanalys med inspiration från en av Trafikverket genomförd pilotstudie i Västra Götaland; "Landskap i långsiktig planering" (2012) samt med utgångspunkt i Europeiska landskapskonventionen samt Riksantikvarieämbetets plattform för kulturhistorisk värdering och urval.

Begreppet landskapskaraktär har varit centralt i arbetet och definieras som:

"ett koncentrerat uttryck för samspelet mellan ett områdes naturförhållanden, markanvändning, historiska och kulturella innehåll samt rumsliga och andra upplevelsebara förhållanden som präglar ett område och skiljer det från omkringliggande landskap." (Landskapsanalys - framgångsmåte för värdering av landskapskarakter och landskapsverdi, 2010).

RAPPORTENS UPPLÄGG

Föreliggande kulturmiljöunderlag består av tre delar enligt följande.

Den första delen inleds med en introduktion till utredningsområdet som syftar till att ge en förståelse för de geografiska och naturgivna förutsättningarna och för områdets övergripande karaktär. Gällande planer och befintligt skydd av kulturvärde ger en inblick i rådande situation av utveckling och gällande lagstadgat kulturmiljöskydd. Därefter presenteras slutsatserna av arbetet; motiv till bevarande, förslag till områdesbestämmelser och förtätningsprinciper.

Den andra delen utgörs av själva analysen. Landskapet beskrivs utifrån en indelning i sex olika karaktärsområden. Respektive del inleds med slutsatser och rekommendationer inför framtiden.

Den avslutande delen är en byggnadsinventering på gårdsnivå med klassificering av kulturhistoriskt värde samt beskrivning av karaktärsdrag att värna för respektive gård.

KÄLLOR OCH BILDER

Lantmäteriets kartdatabas
Riksantikvarieämbetets fornminnesregister (FMIS)
Arkeologisk förstudie, Vårdsberg. Alf Ericsson och Annika Helander, Arkeologiska uppdragsverksamheten, 2015
Landskapsanalys Linköping. Ferrivia AB, 2011
Översiktsplan för landsbygden och småorterna, Linköpings kommun, 2014
Förstudie inför naturvärdesinventering (NVI), Vårdsberg Linköpings kommun. Calluna, 2015
Natur Kulturmiljöer i Östergötland, 1983
Vårdsbergsbor berättar. Studiecirkel med Bo Stolpstedt m fl, 1991
Bygga bostad på landet. Boverket och Riksantikvarieämbetet, 1989
Lantligt boende i Linköpings kommun. Linköpings kommun
Naturvårdsverket 2015. Mål i sikte – de 16 miljö kvalitetsmålen i fördjupad utvärdering 2015, Ett rikt odlingslandskap
Europeiska Landskapskonventionen

VÅRDSBERG

Landskap och bebyggelse	sid 3
Historik	sid 4
ÖP och befintligt skydd	sid 5

REKOMMENDATIONER

Skydds- och varsamhetsbestämmelser	sid 6
Områden och byggnader att värna	sid 7
Förtättningsprinciper	sid 8

MOTIV TILL BEVARANDE

Kulturhistorisk värdebeskrivning	sid 11
Landskapets värdebärande karaktärsdrag	sid 13

LANDSKAPSKARAKTÄR

Övergripande landskapsbeskrivning	sid 14
Identifierade karaktärsområden	sid 15
Vårdsbergs by	sid 16
Höjdrygg norr om Vårdsbergs by	sid 22
Ginkelösa och Vimarka	sid 26
Linneberga och Jäppestad	sid 30
Vimarka utmarker	sid 34
Örminge och Ånsetad	sid 38
Linneberga och Jäppestad utmarker	sid 42

BEBYGGELSEINVENTERING

Bebyggelseinventering med klassificering	sid 46
--	--------

VÅRDSBERG

Landskap och bebyggelse

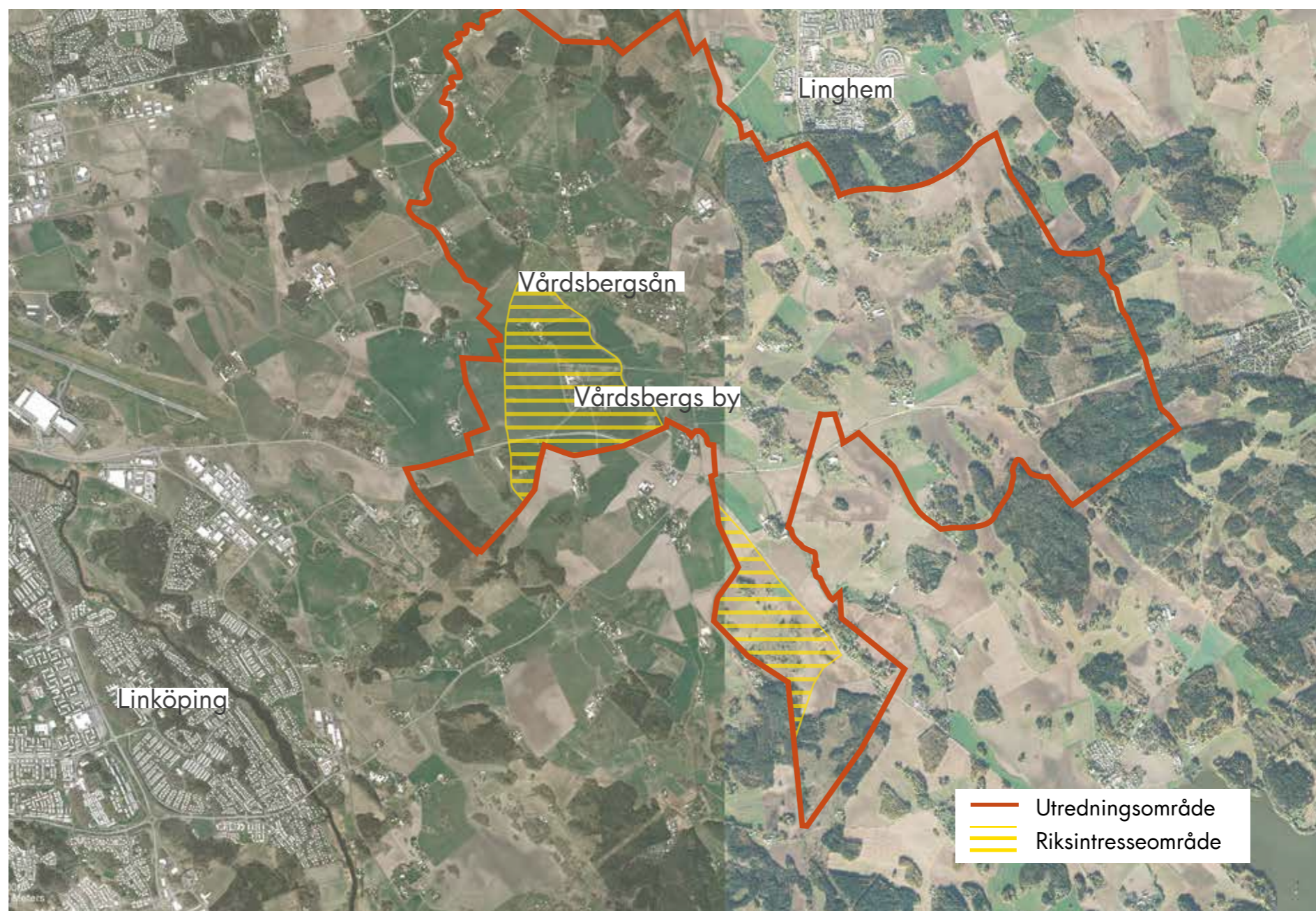
JORDBRUKSBYGD I SLÄTTLANDSKAP

Vårdsberg är ett utpräglat jordbruksområde i ett slättlandskap, i nordväst uppbrutet av ändmoränkullar. Markerna används i huvudsak till odling men här finns även en förhållandevis stor del marker som fortfarande nyttjas för bete. Utöver bebyggelse med koppling till jordbruket finns områden med sommarstugor såväl som modern villabebyggelse.

Området genomskärs i nordväst-sydostlig riktning av landsvägen väg 35. I Vårdsberg rondellen möts vägarna mellan Linköping-Askeby och Norrköping-Åtvidaberg. I övrigt är vägnätet mestadels småskaligt med grusvägar som slingrar sig mellan de talrika, betade åkerholmarna.

Genom området flyter Vårdsbergsån från Svinstadssjön i sydost till Roxen i nordväst och med delvis bevarat meanderlopp.

Området präglas av ett jordbrukslandskap som varierar från öppen, flack slätt med vidsträckta vyer och långa siktlinjer till ett mer uppbrutet, böljande slättlandskap. Jordbruksmarken är bitvis uppbruten av mindre skogbeklädda partier och höjder. Inom de marker som tidigare utgjort de äldre byarnas utmarker finns sammanhängande områden med skog. Inom området finns en lång kontinuitet av jordbruk och bosättning vilket går att avläsa genom stensträngar från järnåldern, äldre enskilda gårdar samt jordbruksbyar med utskiftade gårdar. Dessa historiska strukturer präglar i hög grad dagens landskap.

Utredningsområdet upptar en stor del av det som tidigare utgjorde Vårdsbergs socken. Vårdsberg ligger på slättlandet strax öster om Linköpings tätort, söder och sydväst om Linghem. Utredningsområdet omfattar sju byar, från norr till söder; Ginkelösa, Vimarka, Jeppesta, Vårdsberg, Linneberga, Ånestad och Örminge.

VÅRDSBERG

Historik

TRETUSENÅRIG BONDEBYGD

Vårdsbergs socken har genom historien utgjort en knutpunkt där flera vägar korsas. Den största vägen löpte från Linköping via Vårdsberg och vidare mot sydöst. Vägarna finns belagda på äldre kartor och idag möts de i Vårdsberg rondellen strax sydöst om Vårdsbergs by som utgjorde sockencentrum.

Inom utredningsområdet finns en bosättnings- och brukningskontinuitet sedan järnåldern. Här finns gravfält och många kilometer av stensträngar. Stensträngarna är rester av järnålderns hägnader som skilde åkrar, ängar och boplatser från betesmarker. Mot slutet av järnåldern förändras bosättningsmönstren och spannmålsodling blev efter hand den viktigaste näringen i trakten. Djurhållningen inom området kom att bli jämförelsevis begränsad varför ängs- och betesmarker förekom i mindre omfattning. Byarna inom utredningsområdet har sannolikt existerat redan under den yngre järnåldern men lämningarna tyder på att järnålderns gårdar legat på andra platser än den idag kända bebyggelsen. Vårdsbergs kyrka anses innehålla murverk från 1100-talet och själva byn omnämns i skrift under 1300-talet. Linköpings domkyrka ägde mycket mark och var en betydande maktfaktor under medeltiden. Domkyrkan hade ett avgörande inflytande även i bygderna runt Linköping. Vårdsbergs socken var delvis ett undantag då kyrkans jordinnehav var mindre än i andra socknar. Jorden ägdes istället i större utsträckning av skatte- och kronobönder samt det världsliga frälset. Under 1500-talet var byarna förhållandevis små och omfattade två till tre hemman. Vårdsberg by var emellertid ett undantag då den bestod av fyra hemman utöver prästgården. Medeltidens odlings- och bebyggelseexpansion resulterade även i enstaka gårdar som avsköndrades från byarna och efterhand bildade egna fastigheter. Flera av de nämnda gårdarna har ändelsen –torp.

Under 1800-talets laga skifte flyttades gårdar från bylägena ut till nya tomter i anslutning till den egna åkermarken.

Under 1900-talets början fram till idag uppfördes bebyggelse och strukturer i området utan anknytning till jordbruket. Det gäller bland annat järnvägen mellan Linköping och Ringstorp som anlades 1908 men som kom att läggas ned under 1960-talet. I övrigt rör det sig främst om byggnader i Vårdsbergs by, knutna till sockencentrat, bostadsbebyggelse i form av villor samt golfbana och sommarstugor.

Häradsekonomska kartan från år 1868.
Lantmäteriets kartdatabas

Länsstyrelsens bevarandestrategi i korthet:

- Fortsatt brukad åkermark samt öppethållande av hagmarker, helst genom betesdrift.
- Undvika skogsplantering på före detta åkermark.
- Undvika dominerande exploateringar som större nybyggnadsprojekt, golfbanor, nya vägsträckningar, vindkraftverk och telemaster.
- Underordnande av ny bebyggelse gentemot nuvarande bebyggelsestruktur och byggnadstradition.
- Lokalisering av ny bebyggelse till traditionella lägen. Undvika spridd bebyggelse i det öppna landskapet.
- Traditionella byggnadssätt vid ny- och ombyggnad. Anpassning till den lokala byggnadstraditionen vad gäller t ex proportioner, fasad- och takmaterial.
- Anpassning av placering och utformning av grund till markens lutning.

ÖP FÖR LANDSBYGDEN OCH SMÅORTERNA

Översiktsplanen för landsbygden och småorterna är en del av den nya kommuntäckande översiktsplanen för Linköpings kommun, som har tagits fram med utgångspunkt att Linköping ska fortsätta växa till följd av den planerade Ostlänken samt pågående befolkningstillväxt. Man vill kunna erbjuda attraktivt boende både i staden, de större och mindre tätorterna och på landsbygden. Kommunens ca 60 småorter har utifrån hållbarhetsvinkel grupperats i olika klasser av förutsättning att utvecklas. För 36 av orterna har utvecklingsskisser som ger möjlighet till cirka 600 nya bostäder tagits fram. Stadsnära lantligt boende kring Linköpings stad föreslås bli koncentrerat till fem stadsnära områden, däribland Vårdsberg. Vårdsbergs by är i översiktsplanen utpekad som en ort "där det i flera fall finns förutsättningar för varsam bebyggelsekomplettering med stor hänsyn till kulturhistoriska värden. Ny bebyggelse i anslutning till kulturmiljöer kan, genom att det ger kontinuitet, bidra till att stärka kulturmiljön".

RIKSINTRESSE

Vårdsbergs kyrkby med omgivningar ingår i riksintresseområde för kulturmiljön Vårdsberg–Landeryd KE 39 (se gulstreckad markering på karta sid 3). Riksintresseområdet sträcker sig vidare söderut mot Landeryd. Den värde-text som formulerades i Riksantikvarieämbetets beslut år 1997 är en summering av hela riksintresseområdet.

Motivering till riksintresset

Centralbygd med förhistorisk bosättnings- och brukningskontinuitet med en av landets tätare fornlämningsmiljöer från järnåldern.

Uttryck för riksintresset

Ett stort antal gravfält, varav flera från äldre järnåldern och kombinerade med 7,5 km stensträngar. Gårdsgravfält i anslutning till byarna. Vårdsbergs sockencentrum med medeltida rundkyrka och Vårdsbergs säteri. Landeryds sockencentrum med medeltida kyrka och prästgård från 1700-talet, Slattefors säteri med välbevarad 1800-talsbebyggelse. Bybebyggelse med dominerande lägen i odlingslandskapet.

Bevarandestrategi

Eventuella risker och hot mot kulturmiljön har analyserats i Länsstyrelsens fördjupade beskrivning av riksintresseområdet. En strategi för bevarande av de höga kulturhistoriska värdena omfattar Vårdsberg med omgivningar. Under

rubrikerna "Bebyggelsens karaktärsdrag" och "Övergripande förhållningssätt vid nybyggnation" konkretiseras strategin. Följande är ett sammandrag av relevanta delar (Häger 2002, s 32):

"Det största hotet mot kulturmiljön inom riksintresset är igenläggning av jordbruksmark, samt omfattande exploateringar. För att bibehålla den öppna karaktären av jordbruksbyg där det av största vikt att de åkrar som finns idag brukas och att de gamla hagmarkerna hålls öppna, allra helst genom betesdrift. Öppenheten kan hotas på flera sätt – genom skogsplantering på f d åkermark, vilket skapar onaturliga barriärer i landskapet, att de gamla betesmarkerna växer igen (som nu håller på att ske på många ställen) eller genom större nybyggnadsprojekt. Likaså kan en förändrad brukning av de öppna ytorna, som t ex en golfbana eller ny vägsträckning, helt förändra upplevelsen av denna tretusenåriga bondebygd. Även vindkraftverk eller telemaster skulle, i detta öppna landskap, bli ett alltför dominerande inslag. Byarna och den äldre bebyggelsen i området är förlagd till höjderna i landskapet. Byarna har på så vis ett dominerande läge. För att kulturmiljöns karaktär ska bevaras är det viktigt att nya byggnader underordnar sig den nuvarande bebyggelsestrukturen och byggnadstraditionen. Nya hus ska helst lokaliseras till traditionella lägen för bebyggelsen och man ska undvika spridd bebyggelse i det öppna landskapet. Ibland kan lämpliga tomter finnas i bykärnorna, då hus har flyttats i samband med gårdssammanslagningar eller vid 1800-talets laga skiften. Vid ny- eller ombyggnad av bebyggelse kan otraditionella byggnadssätt avsevärt förändra upplevelsen av byn och landskapet. Bebyggelsen ska i möjligaste mån anpassas till den lokala byggnadstraditionen vad gäller t ex proportioner, fasad- och takmaterial. Det är också av stor betydelse att byggnadens grund anpassas till markens lutning, inte tvärt om. Detta gäller även uppförande och placering av nya ekonomibygnader".

NATUR OCH KULTURMILJÖER I ÖSTERGÖTLAND

Vårdsberg kyrkomiljö ingår i det regionala bevarandeprogrammet från 1983.

FORNLÄMNINGAR

Riksintresseområdet utgör en av landets tätare fornlämningsmiljöer från järnåldern. En stor del av landskapsbildningen karakteriseras av gravar, gravfält och stensträngar. Fornlämningarna återspeglar en kontinuerlig agrar utveckling från äldre järnålder fram till historisk tid. Linneberga-Gastorp (K33) är ett regionalt utpekad fornlämningsområde.

REKOMMENDATIONER

Skydds- och varsamhetsbestämmelser

SÄRSKILT VÄRDEFULLA BEBYGGELSEOMRÅDEN

Några miljöer och landskapsrum i Vårdsberg har identifierats som särskilt värdefullt bebyggelseområden på så vis som avses i PBL 8 kap. 13 § () och omfattas därmed av förvanskningförbud med utgångspunkt från bebyggelsens värden. Detta kan hävdas utan planstöd, men: "Ett utpekande i en plan underlättar emellertid en kommande bygglovsprövning då frågan om bebyggelsen omfattas av bestämmelserna i 8 kap. 13 § PBL då redan har avgjorts och inte kan bli föremål för någon överprövning. Ett utpekande i detaljplan kan också underlätta bedömningen av en kulturmiljös värden i ett större sammanhang, samtidigt som det är en väsentlig upplysning till fastighetsägaren". (Boverket). Åtta områden föreslås att utpekas som särskilt värdefulla bebyggelseområden i Vårdsberg, se gula markeringar på vidstående sida.

Förslag på utformning av skyddsbestämmelse:

q1

Särskilt värdefullt bebyggelseområde enligt 8 kap 13 § PBL. Områdets kulturhistoriska värden får inte förvanskas. Områdets karaktärsdrag som angivits i planbeskrivningen under rubriken XX, sidan YY, ska tas tillvara vid ändringar. (Se viktiga karaktärsdrag för respektive område i kapitel 'Landskapskaraktär' sid 14-43).

Målsättningen är en bevarad landskapsbild, vilken är förknippad med befintliga by- och gårdsstrukturer samt dess omgivande öppna jordbrukslandskap. Bestämmelsen innebär bland annat att bygglovsbefriade åtgärder enligt 9 kap. § 4a- 4c inte får vidtas utan bygglov. Vidare föreslås en utökad bygglovplikt till att gälla även för tillbyggnad, omfärgning av byggnad, byte av fasadmateriäl, andra ändringar som avsevärt påverkar byggnadens utseende samt för uppförande eller ändring av ekonomibyggnad. För särskilt värdefulla bebyggelseområden föreslås även krav på rivningslov för rivning av byggnader och andra anläggningar. Förvanskning av bebyggelsen undviks genom att de särskilda karaktärsdrag som har angivits för bebyggelsen bibehålls. (Se viktiga karaktärsdrag för respektive gårdsmiljö i kapitel 'Bebyggelseinventering' sid 44-).

SÄRSKILT VÄRDEFULLA BYGGNADER

Några byggnader är särskilt värdefulla på så vis som avses i PBL 8 kap. 13 §. Särskilt värdefulla byggnader får inte förvanskas. Förvanskning undviks genom att de särskilda karaktärsdrag som har angivits för bebyggelsen bibehålls. Enskilda byggnader kan också skyddas genom rivningsförbud. Ett rivningsförbud skyddar endast byggnadens stomme. För att uppnå ett fullgott skydd kan det därför behöva kompletteras med varsamhets- och skyddsbestämmelser.

Förslag på utformning av skydds- och varsamhetsbestämmelser:

k1

Varsam ändring enligt 8 kap 17 § PBL . De karaktärsdrag som angivits för byggnaden i planbeskrivningen under rubriken XX, sidan YY, ska tas tillvara vid ändring. (Se viktiga karaktärsdrag för respektive gårdsmiljö i kapitel 'Bebyggelseinventering' sid 44-).

Varsamhetsbestämmelsen innebär att ändringar ska göras på ett sådant sätt att kulturvärdena tas till vara. De egenskaper hos bebyggelsen som har angivits i byggnadsinventeringen är viktiga att bibehålla.

q2

Särskilt värdefull byggnad enligt 8 kap 13 § PBL. Förvanskningförbud.

En del av byggnaderna har försetts med en bestämmelse som definierar dem som 'särskilt värdefull byggnad'.

q3

Särskilt värdefull byggnad enligt 8 kap 13 § PBL. Byggnaden får ej rivas.

För enskilda byggnader av särskilt högt värde föreslås rivningsförbud.

BYGGNADER AV ALLMÄNT KULTURHISTORISKT VÄRDE

Byggnader av allmänt kulturhistoriskt värde är värdefulla byggnader där den miljöskapande egenskapen är framträdande.

Förslag på utformning av varsamhetsbestämmelse:

k1

Varsam ändring enligt 8 kap 17 § PBL . De karaktärsdrag som angivits för byggnaden i planbeskrivningen under rubriken XX, sidan YY, ska tas tillvara vid ändring. (Se rapporten sid 44- 'Byggnadsinventering').

Varsamhetsbestämmelsen innebär att ändringar ska göras på ett sådant sätt att kulturvärdena tas till vara. De egenskaper hos bebyggelsen som har angivits i byggnadsinventeringen är viktiga att bibehålla.

GENERELLA KRAV

För övriga delar av Vårdsberg gäller givetvis plan- och bygglagens generella varsamhetsregler gällande förvanskningförbud, underhåll och varsamhet samt krav på bebyggelses utformning och placering med hänsyn till landskapsbild, natur- och kulturvärden på platsen.

Särskilt värdefulla bebyggelseområden:

q1

Områdets kulturhistoriska värden får inte förvanskas. Områdets karaktärsdrag ska tas tillvara vid ändringar.

Särskilt värdefulla byggnader, nivå q:

Varsamhetsbestämmelse k1

De karaktärsdrag som angivits för byggnaden i planbeskrivningen ska tas tillvara vid ändring.

Skyddsbestämmelse q2

Särskilt värdefull byggnad.

Rivningsförbud q3

Byggnaden får ej rivas.

Byggnader av allmänt kulturhistoriskt värde, nivå k:

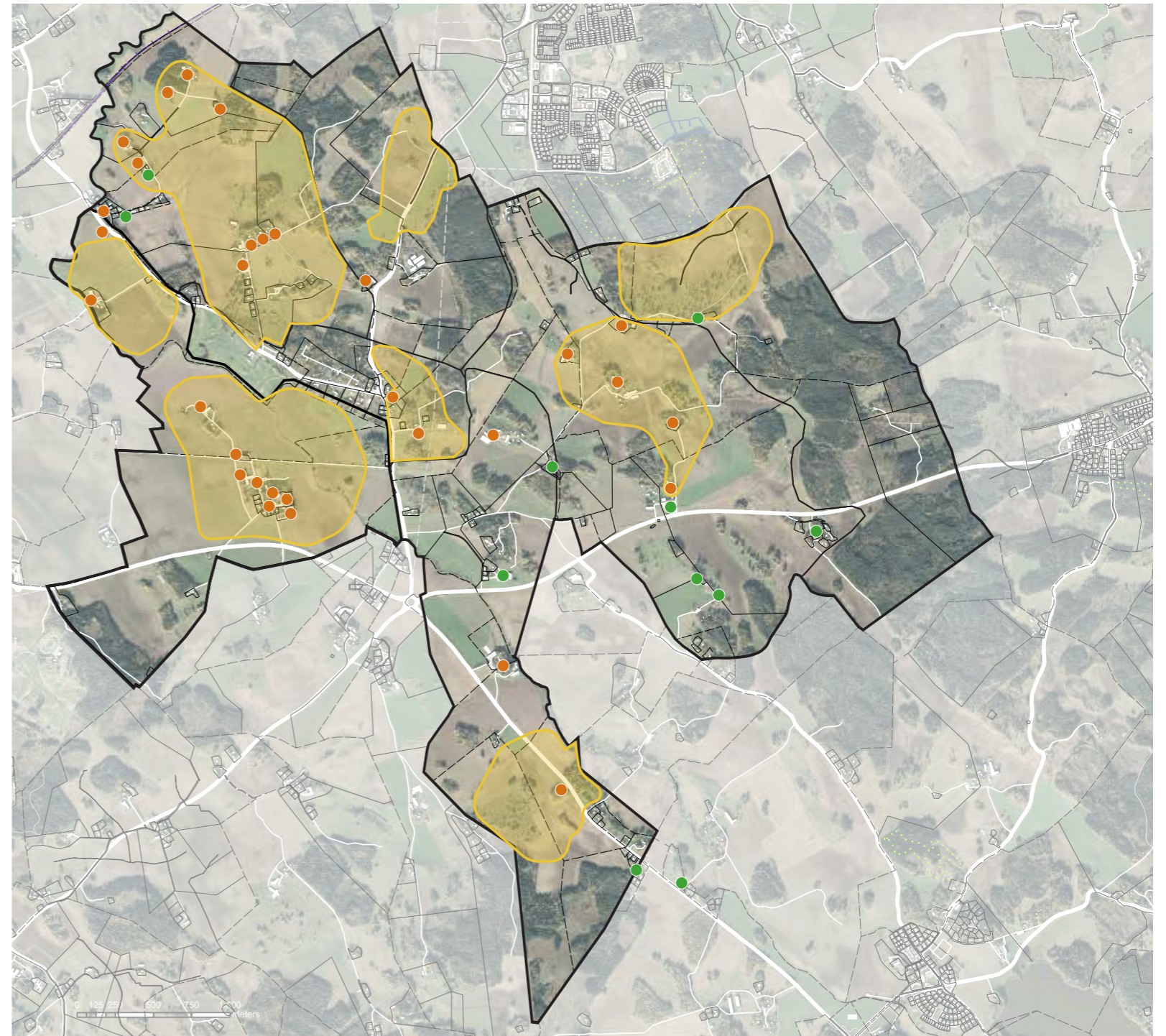
Varsamhetsbestämmelse k1

De karaktärsdrag som angivits för byggnaden i planbeskrivningen ska tas tillvara vid ändring.

REKOMMENDATIONER INFÖR PLANARBETET

Områden och byggnader att värna

- Särskilt värdefulla byggnader, q
- Byggnader av allmänt kulturhistoriskt värde, k
- Särskilt värdefullt bebyggelseområde, q

REKOMMENDATIONER INFÖR PLANARBETET

Förtättningsprinciper

FÖRSLAG PÅ GENERELLA FÖRTÄTNINGSPRINCIPER

För att bevara befintliga värden i Vårdsberg är det viktigt att låta den lokala byggnadstraditionen och karaktären på ett rimligt sätt få följa med i det nya som adderas till miljön. Generellt att tänka på är att avstyckningar för ny bostadsbebyggelse bör förläggas till platser som inte försvårar möjligheterna att driva jordbruk på sikt, att nya byggnader ska placeras med stöd i omgivande terräng, vegetation och annan bebyggelse, att värna om landskapselement som ägogränser, alléer, diken, stengärdesgårdar, brynzoner och åkerholmar, ålderdomligt slingrande småskaligt vägnät samt befintliga noder i vägsystemet.

Ny bebyggelse i bymiljöer

- Vid komplettering av ny bebyggelse i eller i anslutning till en bykärna bör den rådande bystrukturens bebyggelsemönster (boningshus och ekonomibygnaders placering) och tomtstorlek vara utgångspunkt för att behålla känslan av en naturligt framväxt bymiljö.
- I byarna ska gaturummets karaktär vara vägledande avseende indrag från gatan eller gatunära placering.
- Ny bebyggelse bör undvika åkermark och läggas med koppling till redan befintlig bebyggelse. Komplettering kan i vissa fall ske på luckor så att nytillskott kan smälta in på ett naturligt sätt i miljön.
- Äldre träd och trädgårdsväxter, blommande och bärande buskar bör värnas. Gaturummet utmed äldre bygator har ofta en lummig naturnära karaktär. Trädrader och alléer bör värnas.
- Kvarvarande bygränser och gårdsstrukturer bör värnas där de ännu är synliga, i form av till exempel stenmurar, dikesstrukturer, träd- och buskridåer.
- De öppna markerna närmast byarna med lång brukskontinuitet är särskilt känsliga för nytillskott.
- Mönstret med utflyttade gårdar på avstånd från bymiljöerna som vittnar om skiftesreformernas inverkan på landskapet bör värnas. För att fortsatt kunna uppleva och förstå den äldre bebyggelsestrukturen bör den öppna jordbruksmarken mellan byar och utflyttade gårdar förbli obebyggda stråk.
- Eventuella tillskott av ny bebyggelse bör inte komma för nära inpå synliga fornlämningsmiljöer.

Ny bebyggelse i skogsbyn eller längs väg

- Ny bebyggelse längs med det äldre vägsystemet bör knytas till höjdlägen och inte placeras på odlingsmark.
- Vägrummets karaktär bör vara vägledande avseende indrag från gatan eller gatunära placering.
- Ny bebyggelse i skogsmark bör ha den småskaliga torpmiljön som förebild när det gäller placering och skala. Bebyggelsen ligger ofta i brynet mellan skog och åker, med indrag från vägen.
- I skogsmark och brynzoner bör tomter göras terränganpassade, naturnära utan skarpa avgränsningar och med diskret grusad eller gräsad uppfart
- Det terränganpassade småskaliga vägnätet bör värnas.

Ny bebyggelse kring kyrkby

- Landskapet kring Vårdsbergs kyrka är särskilt känsligt; Kyrkan är väl synlig i landskapet utan konkurrerande byggnader. Ny bebyggelse bör undvikas i omgivningen närmast kyrkan.
- Det öppna landskapet kring kyrkan är av stor betydelse för upplevelsen av kyrkomiljön och utblickar till och från kyrkan. Åtgärder får inte vidtas som försvårar eller negativt påverkar jordbrukets fortsatta drift.
- Den visuella kopplingen mellan den tidigare farleden utmed Vårdsbergsån och kyrkan bör värnas.
- Vägnätet kring kyrkomiljön visar på kyrkans roll som bygdens centrum. Eventuella omläggningar av vägnätet ska utgå från kyrkomiljön som nod i vägstrukturen.

Om- och tillbyggnader

- Nya tillägg anpassas i skala och planform till omgivande bebyggelse med förankring på platsen.
- Materialval på fasad, tak och utformning av detaljer bör anpassas till befintlig bebyggelse och platsens förutsättningar.
- Storleken på ekonomibygnader bör hållas ner för att inte bli allt för dominerande. Materialvalen görs utifrån traditionell anknytning till platsen. Se till att nya byggnader inte skymmer viktiga vyer mot befintlig äldre gårdsbebyggelse.
- Tillbyggnader anpassas till varje enskilt hus och anpassas i form och skala så att de blir underordnade det befintliga. Undvik förändringar på husens entrésidor samt osymmetriska tak och byggnadsformationer som är främmande i miljön.

INFÖR FRAMTIDEN

Förtätningsprinciper

Fornlämningar och vegetation

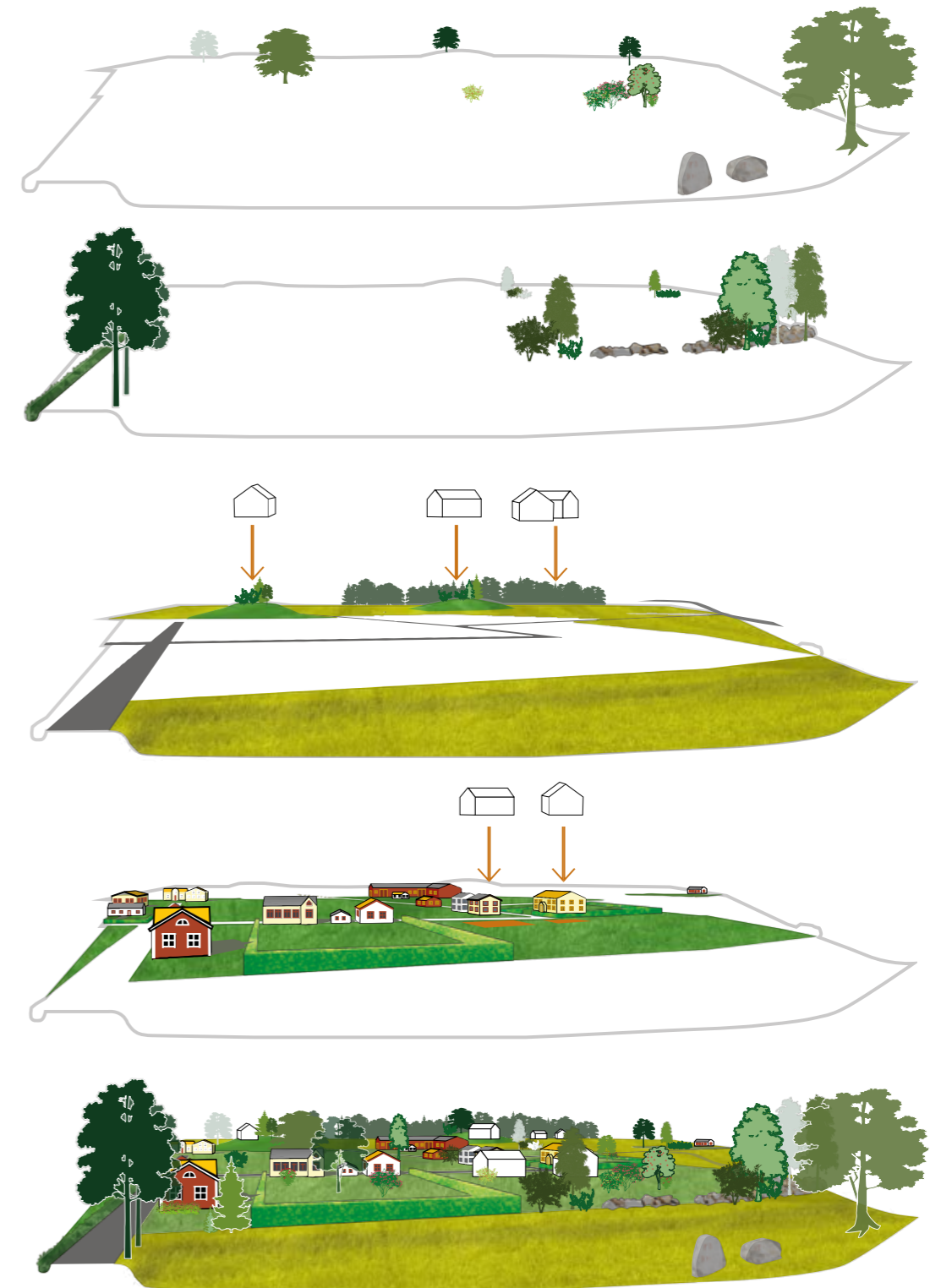
Värna äldre träd och trädgårdsväxter, blommande och bärande buskar. Placera inte bebyggelse för nära inpå synliga fornlämningsmiljöer. Värna trädrader alléer och kvarvarande gränsdragningar såsom stenmurar, dikesstrukturer samt träd- och buskridåer.

Landskap

Ny bebyggelse bör knytas till höjdlägen och undvika åkermark. De öppna markerna nära byarna med lång brukningskontinuitet är särskilt känsliga för nytillskott. Jordbruksmarken mellan byar och utflyttade gårdar bör förbli obebbyggda stråk. Terränganpassa bebyggelse och vägnät. I skogsmark och brynzoner - naturnära tomt utan skarpa gränser. Utgå ifrån vägrummets karaktär vid indrag från gata eller gatunära placering.

Bebyggelse

Den rådande bystrukturens bebyggelsemönster och tomtstorlekar bör vara utgångspunkt vid ny bebyggelse vid eller i anslutning till en bykärna. Den småskaliga torpmiljön bör vara förebild vid bebyggelse i skogsmark. Komplettering av bebyggelse kan ske på lucktomter där nytillskott kan smälta in i miljön.

REKOMMENDATIONER INFÖR PLANARBETET

Förtättningsprinciper

PRINCIPEXEMPEL PÅ GESTALTNING AV NYA TILLÄGG I TRADITIONELL MILJÖ

Balansgången är svår mellan anpassning till en kulturmiljö och förvanskning - det ligger en stor del subjektivitet i bedömningen av arkitektonisk kvalitet. Grundläggande är att visa hänsyn till det befintliga samt hålla en hög ambitionsnivå avseende den arkitektoniska gestaltningen av det nya.

Vidstående exempel är samtida arkitektur vars gestaltning, i större eller mindre grad, bär referenser till vårt historiska byggnadsarv. Gemensamma drag är en underordning till naturen, robusta material och en form inspirerad av traditionella huskroppar med sadeltak.

Fiskarens hus, Boda, Öland. Arkitekt: Jan Gizelius. Bostad till fiskarfamilj anpassat till lokal byggnadstradition. Sammanbyggd bostad och fiskerilokaler.

Bostadshus i Norge. Arkitekt: Per Line. Experimenterande husform med traditionsbundna referenser. Sadeltak. Inpassat i naturen. Traditionella material och fönstersättning.

Särö gavlar. Okidoki! Arkitektur. Arketypisk husform. Sadeltak. Traditionella material. Modern fönstersättning.

Anpassad kompletteringsbyggnad. Badbod Fägre, arkitekt Sanna Nordlander. Traditionell uthusform. Traditionella material. Traditionell färgsättning. Återbruk av dörrar och fönster.

Anpassad tillbyggnad med traditionellt uttryck. Sommarstuga på Vännernäs. Arkitekt Albert Svensson.

Sommarhus på Gotland. Arkitekt: Mattias Palme. Traditionell husform med sadeltak. Inpassat i naturen. Traditionella material. Modern fönstersättning.

MOTIV TILL BEVARANDE

Kulturhistorisk värdebeskrivning

Vårdsbergs kulturhistoriska värde i korthet:

- Kulturlandskap med lång brukningskontinuitet
- Förhistorian är synlig i landskapet
- Kyrkby och sockencentrum med medeltida anor. Visar på historisk maktstruktur med kyrkbyn och underordnade byar och gårdar.
- En historisk knutpunkt där flera vägar möttes
- Byar och hemman från före laga skiftet
- Utflyttade gårdar visar på ett av landets mest betydande jordreformer
- Vårdsbergsån - ägogräns och historisk energikälla
- Traditionellt byggnadsskick och infrastruktur
- Naturen ständigt närvarande i landskapsbilden
- En levande landsbygd med höga upplevelsevärden

KULTURHISTORISK VÄRDE I VÅRDSBERG

Landsbygdens traditionella bebyggelse är en kulturskatt som har skapats utifrån arbetet med jord, skog, trädgård och husdjur. Långa omloppstider med likartad produktion och levnadssätt har skapat traditioner som bidragit till stabila former. Klimat och geografi har genom historien gett människan olika material att arbeta med och olika väderleksförhållanden att skylla sig mot. Ända in på 1900-talet levde huvudparten av den svenska befolkningen på landsbygden. Det traditionella lantbruket och livet på landsbygden utgör en betydande del av vår historia.

Sammanfattande värdering

Vårdsberg som helhet och de enskilda byarna och gårdarna uppstår bebyggelsehistoriska och pedagogiska värden genom att spegla bondesamhällets byggnadskultur, bostadsförhållanden och utvecklingsfaser. Därutöver hyser landskapet de mer upplevelsemässiga aspekterna som historisk förankring, patina och kontinuitet som kan återfinnas i äldre bebyggelse i kraft av sin ålder. De ingående kulturhistoriska värdefulla miljöerna har både ett enskilt kulturhistoriskt värde samt ett kollektiv värde genom att de för upplevelsen av landskapet som helhet är av miljömässig betydelse.

Kulturlandskap med ett stort tidsdjup

Landskapet öster om Linköping präglas av en lång brukningskontinuitet och ett stort tidsdjup som ger en god bild av slättlandskapets historiska utveckling; från järnålder till nutid. Att kunna avläsa olika tidsepoker i markanvändningen är en viktig faktor för den kulturella särprägel. Byarna i Vårdsberg har historiskt precis som idag omgivits av åkermark, ängsmark och skogsmark. Åkermarken har funnits alltsedan man lyckades bemästra den tunga jorden. Byar och gårdars placering i upphöjda lägen är betingad av landskapets naturliga förutsättningar och vittnar om hur man i historisk tid uppförde bebyggelse på och vid impediment i landskapet. Dels för att inte inskränka på de bördiga jordarna och dels för att få ett naturligt skydd mot väder och vind. Dessa åsar och höjder upplevs än idag som betydande landskapselement och bebyggelsens traditionsenliga placering är tydligt avläsbar genom att byar och gårdar har bevarats som avgränsade miljöer mellan öppet jordbrukslandskap och skogspartier. Tillsammans med andra landskapselement som stensträngssystem, hagmarker i traditionella lägen och det rationellt präglade odlingslandskapet vittnar bebyggelsen om många generationers successiva investeringar i jordbruket.

Förhistorian synlig i landskapet

I betesmarker på äldre utmarker är förhistorian synlig i landskapet. Framförallt genom stensträngar som förekommer i stor omfattning inom delar av utredningsområdet. Stensträngarna anses utgöra järnålderns hägnader mellan inägomark och utmark.

Kyrkby och sockencentrum med medeltida anor

Vårdsbergs by har genom historien utgjort sockencentrum i en kulturbygd med lång historisk kontinuitet. Det rör sig om en utpräglad jordbruksbygd där byn har utgjort en av de större byarna i närområdet. Den täta bystrukturen i ett omgivande öppet och väl hävdad jordbrukslandskap erbjuder idag goda möjligheter att förstå och uppleva en historisk miljö.

Vårdsbergs by avspeglar mycket väl en historisk utveckling i en kulturbygd som representeras av förhistoriska lämningar, den medeltida kyrkan, sätesgård, en bystruktur knuten till det tidigare sockencentrat, utskiftade gårdar samt omgivande väl hävdad jordbruksmark präglad av laga skifte.

Sammantaget är miljön med byn och kyrkan som ett landmärke i omgivningarna även förenad med betydande upplevelsevärden och landskapsmässiga kvalitéer.

En historisk knutpunkt där flera vägar möttes

Vårdsberg har historiskt varit en strategiskt viktig plats där viktiga färdvägar till lands mötte vattenfarled. De större vägarna som passerar genom området samt det vägsystem som finns mellan byar och gårdar har till stora delar bevarat sina äldre sträckningar och vittnar tillsammans med Vårdsbergsån om det historiska landskapets infrastruktur.

Byar och hemman från före laga skiftet

Markerna inom utredningsområdet har utgjorts av såväl inägomark som utmarker till de gamla byarna. Byar; Ginkelösa, Vimarka, Linneberga, Örminge bykärna, Ånestad och Västergården i Jäppestad samt egna hemman; Jäppestad Överby, Gastorp och Ringatorps säteri och Vårdsbergs säteri. Den äldre bystrukturen präglar området genom att byarna fortfarande har en samlad bebyggelse på de äldre bytomterna och utgör avläsbara enheter i ett öppet och brukat jordbrukslandskap. De bevarade byarna speglar förhållandet mellan by och inägomark före genomförandet av laga skifte. I de flesta fall har bybebyggelsen en tydlig agrar anknytning med manbyggnader och ekonomibyggnader av varierande ålder och karaktär.

MOTIV TILL BEVARANDE

Kulturhistorisk värdebeskrivning

Utflyttade gårdar visar på en av landets mest betydande

jordreformer

1800-talets laga skifte beskrivs ofta som den reform som har satt störst avtryck i det svenska jordbrukslandskapet och som en av 1800-talets viktigaste händelser. I Vårdsberg skiftades gårdar ut och ligger idag som öar i det öppna landskapet i närheten av byarna som tydliga vittnesmål över den betydande jordbruksreformen. Exempel på utskiftade gårdar är Ginkelösa Storgård och Jäppestad skattegård och Ånestad Lillgård.

Vårdsbergsån - ägogräns och historisk energikälla

Vårdsbergsån har fungerat som ägogräns och har utmed vissa sträckor blivit uträtad. Den äldre meandrande sträckningen avspeglas i dagens fastighetsgränser. Det strömmande vattnet har nyttjats för att mala spannmål i Ginkelösa kvarn.

Traditionellt byggnadsskick och infrastruktur

Den äldre bebyggelsen i Vårdsberg berättar om vårt lands agrara byggnadstraditioner och ett lokalt hantverkskunnande. Gårdarna har ofta en lång kontinuitet på platsen men där byggnaderna har sina rötter i 1800-talets senare del eller i 1900-talets början. Äldre bebyggelse förekommer som samlade gårdsmiljöer på de gamla bytomterna, utspridda ensamliggande utflyttade gårdar och torpetableringar.

Vägsystemet mellan gårdarna har till stor del bevarat sin äldre sträckning. Inom området finns många mindre vägar och grusvägar som slingrar sig utmed ägogränser eller som följer områdets topografi. Kvarvarande fägator utgör äldre strukturer med en mycket lång tradition i landskapet. Vårdsbergs hållplats och bevarade järnvägsbana visar på en idag uttjänt modernisering av landsbygdens kommunikationsmedel.

Naturen ständigt närvarande

Karaktäristiskt för Vårdsberg är att naturen ständigt finns närvarande. Odlingsmarker, betesområden och skogsvegetation omfattar eller går som gröna kilar in mellan bebyggelseområdena. Det öppna odlingslandskapet som idag omger gårdsmiljöerna är avgörande för upplevelsen av den agrara miljön. Natur- och kulturlandskapet finns i nära anslutning med varandra.

En levande landsbygd med höga upplevelsevärden!

I Vårdsberg finns ett levande jordbruk med förhållandevis många välhävda åker- och betesmarker. Landskapet har upplevelsemässiga kvaliteter både i den öppna, flacka slätten med vidsträckta vyer och i det mer uppbrutna, böljande slättlandskapet.

Markens indelning är förhållandevis småskalig och bryts upp av moränvallar, bergshöjder, mindre skogspartier och åkerholmar vilket tillsammans med åkermarkernas små skiften och gårdarnas små djurbesättningar ger en variationsrik landskapsbild. Den äldre jordbruksbebyggelsen, manbyggnader och uthus, är i många fall välbevarad och i gott skick. Där landskapet är öppet, och från höjdlägen finns långa siktlinjer med utblickar över odlingsmarker och bebyggelse. Där det är mer uppbrutet finns randzoner i form av vegetation och höjdryggar som skapar avgränsade rumsligheter i kontrast mot de öppna åkerytorna. Emellanåt öppnar sig landskapet mellan åkerholmar och skogsdungar och erbjuder långa utblickar mot omgivande gårdar och marker. Variationsrika hagmarker, mindre skogspartier och småbiotoper är viktiga inslag i storskaliga rationellt brukade jordbrukslandskap där många artrika miljöer försvunnit.

I ett land där jordbruksmarken minskas successivt och omvandlas till allt mer storskaliga och likriktade strukturer blir levande landsbygd av det slag som återfinns i Vårdsberg allt mer ovanlig och värdefull.

MOTIV TILL BEVARANDE

Landskapets värdebärande karaktärsdrag

Hagmarker och mindre skogspartier skapar variation i kontrasten med det öppna odlingslandskapet.

Agrar bebyggelse från en svunnen tid. Relativt småskaliga manbyggnader och ekonomibyggnader i sammanhållna miljöer. Äldre trädgårdar och väl uppväxta träd.

Kyrkbyn med sin medeltida kyrka, sätesgård och sockenadministrativ bebyggelse.

Moränvallar, bergshöjder, mindre skogspartier och åkerholmar bryter upp landskapet.

LANDSKAPSKARAKTÄR

Övergripande beskrivning

Varierat slättlandskap

Landskapet öster om Linköping är ett utpräglat slättlandskap som kännetecknas av en extensiv uppodling med en lång kontinuitet av bosättning och jordbruk. Inom utredningsområdet varierar karaktären från att öppen och flack till mer kuperad och uppbruten. Betydande landskapselement är moränvallar, bergshöjder, mindre skogspartier och åkerholmar som tillsammans med den bitvis böljande landskapsformen ger en varierad karaktär. Där landskapet är öppet och från höjdlägen finns långa siktlinjer med utblickar över odlingsmarker och bebyggelse. Där det är mer uppbrutet finns randzoner i form av vegetation och höjdryggar som skapar avgränsade rumsligheter i kontrast mot de öppna åkerytorna. Emellanåt öppnar sig landskapet mellan åkerholmar och skogsdungar och erbjuder långa utblickar mot omgivande gårdar och marker.

Åker och betesmark

Jordbruksmarken är i huvudsak präglad av laga skifte och därefter följande jordbruksrationaliseringar. De uppodlade markerna består av större sammanhållna skiften och saknar i huvudsak de småskaliga element som är kännetecknande för äldre tiders markanvändning. De naturgeografiska förhållandena med moränavlagringar, bergshöjder och åkerholmar bidrar emellertid till en varierad karaktär detta till trots. Det finns även i mindre utsträckning inslag av stengärdesgårdar och odlingsrösen, ofta i randzoner mellan jordbruksmark och höjdlägen. Vid sidan av åkermarken finns här och var större ansamlingar av sten som är bortförd från odlingsmarken.

Karaktäristiskt och återkommande inom utredningsområdet är betesmarker som framförallt är belägna på och vid höjdlägen. De marker som nyttjas för bete idag är ofta belägna på äldre utmarker. De har i många fall aldrig blivit röjda på sten varför moränavlagringar i form av större stenar finns kvar. De är beväxta med stora ekar och andra lövträd. I anslutning till betesmarkerna förekommer stengärdesgårdar i mindre utsträckning.

Äldre agrar bebyggelse

Markerna inom utredningsområdet har utgjorts av såväl inägomark som utmarker till de gamla byarna. Den äldre bystrukturen präglar området genom att byarna fortfarande har en samlad bebyggelse på de äldre bytomterna. I de flesta fall har dagens bybebyggelse en tydlig agrar anknytning med manbyggnader och ekonomibyggnader av varierande ålder och karaktär. En stor del av bebyggelsen har ett utförande som ansluter till traktens bebyggelsetradition och kan beskrivas

som välbevarad. Sockencentrat Vårdsbergs by består av Sätessgården, kyrkan och den sockenadministrativa bebyggelse som finns kvar i byns östra delar. Kännetecknande för byarna är de i flera fall upplevs som tydligt avgränsade gentemot det omgivande öppna landskapet. Bebyggelsen är förhållandevis tät och formad i klungor eller är placerad på rad utmed byvägen.

Inom utredningsområdet finns friliggande gårdar som i samband med 1800-talets laga skifte flyttats ut från bytomterna. I många fall rör det sig om större gårdar präglade av ett mer rationaliserat jordbruk där ekonomibyggnader och maskinhallar har större volymer än den äldre bebyggelsen. Det finns även enskilda gårdar som historiskt inte har tillhört någon av byarna och som har en längre kontinuitet på platsen. På byarnas tidigare utmarker finns torpställen av varierande skick och status. I något fall endast med spår av trädgårdsväxter och grundmurar och i andra fall med välhållna torp och tillhörande småskalig ekonomibebyggelse. Ett inslag som inte är kännetecknande för området i helhet men som är karaktärsskapande för vissa landskapsrum är mindre hölador/ängslador med friliggande placering i anslutning till ängsmarker.

Moderna villor och sommarstugor

Villor och sommarstugor från 1900-talets andra hälft samt 2000-talets början finns såväl samlat som enskilt placerade inom utredningsområdet. Norr om Vårdsbergs by finns ett större sammanhållet småstugeområde beläget på tidigare utmarker. Friliggande villor förekommer men är ofta placerade i större eller mindre grupper. Ofta på rad utmed äldre vägsträckningar eller vid sidan av de öppna markerna invid skogsbryn och höjdlägen. Enskilda villor har ibland placeringar som gör att de uppfattas som ett dominant inslag i jordbrukslandskapet.

Vägar och vattendrag

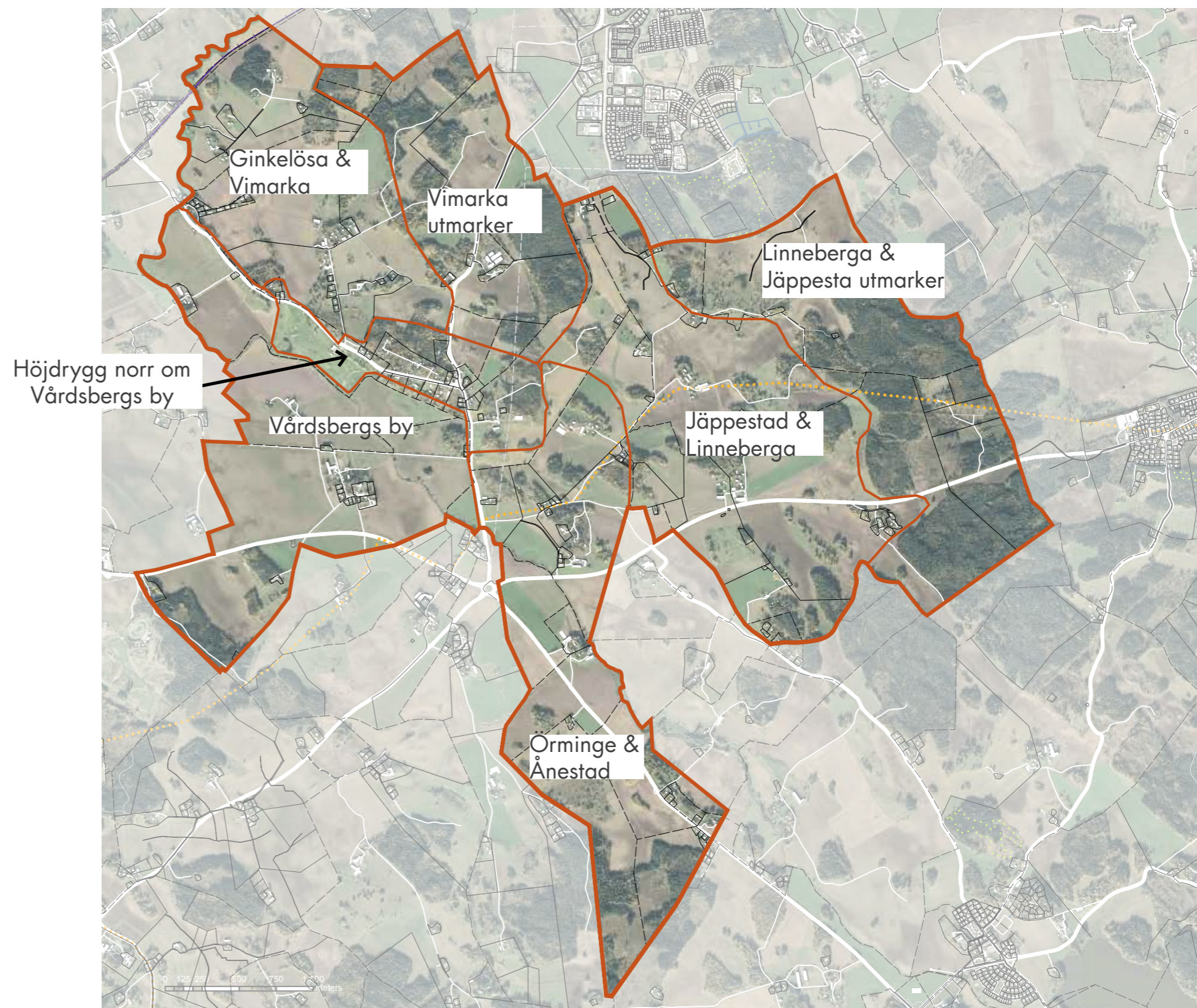
En av de viktigaste vägarna som passerar genom området är riksväg 35 som går från Linköping via Vårdsberg och vidare mot sydöst. Idag möter den övriga vägar i rondellen sydöst om Vårdsbergs by. Vårdsbergsån har sitt meandrande lopp strax norr om Vårdsbergs by.

LANDSKAPSKARAKTÄR

Identifierade karaktärsområden

Karaktärsområden

Inom utredningsområdet har ett antal karaktärsområden identifierats: Vårdsbergs by, Höjdrygg norr om vårdsbergs by, Ginkelösa och Vimarka, Vimarka utmarker, Linneberga och Jäppestad, Linneberga och Jäppestad utmarker, Örminge och Ånestad.

LANDSKAPSKARAKTÄR

Vårdsbergs by

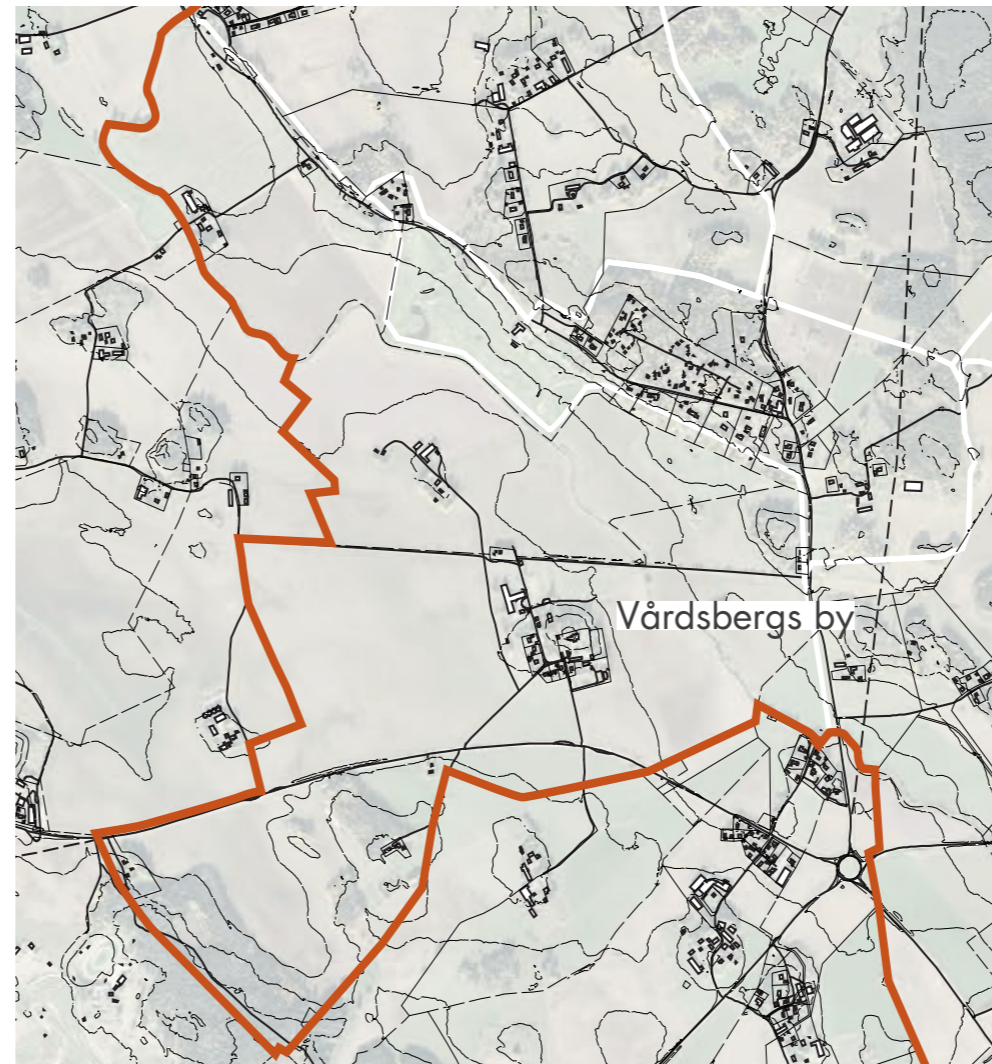
OMRÅDET

Karaktärsområdets avgränsning följer i stort Vårdsbergs bys ursprungliga marker, vilka omger byn i samtliga väderstreck. I områdets mitt finns kyrkbyn med den medeltida rundkyrkan placerad på en moränkulle. I anslutning till kyrkan finns byggnader med koppling till sockencentrat; socken- och fattigstuga, kyrkskola, småskola och ålderdomshem. I den norra delen av byn finns Vårdsbergs säteri med manbyggnad, flygelbyggnader och större ekonomibyggnader. Strax norr därom finns en stationsbyggnad och där löper även den tidigare banvallen. Den västra delen av byn består av mer sentida bebyggelse i form av villor. Nordväst om byn finns prästgården placerad mitt i jordbrukslandskapet med sina stora ekonomibyggnader. Strax nordost om byn rinner den Vårdsbergsån i en meandrande slinga. Omkringliggande marker är relativt flacka och extensivt brukade främst som åkermark och i mindre utsträckning för bete. Strax nordost om byns marker avgränsas området av en höjdrygg som delvis är beklädd med skog. Strax söder om byn löper riksväg 35 från Linköping mot Åtvidaberg. Längst norröver i karaktärsområdet ligger gården Ringatorp med mangårdsbyggnad och ekonomibyggnader i en samlad miljö omgiven av öppet jordbrukslandskap.

INFÖR FRAMTIDEN

Kulturlandskap att värna

Kyrkbyns bebyggelse, prästgården, Vårdsbergs hållplats och gården Ringatorp uppbar höga kulturhistoriska värden. Byn och prästgården utgör tillsammans en särskilt värdefull bebyggelsemiljö där även hållplatsen ingår. Norr om

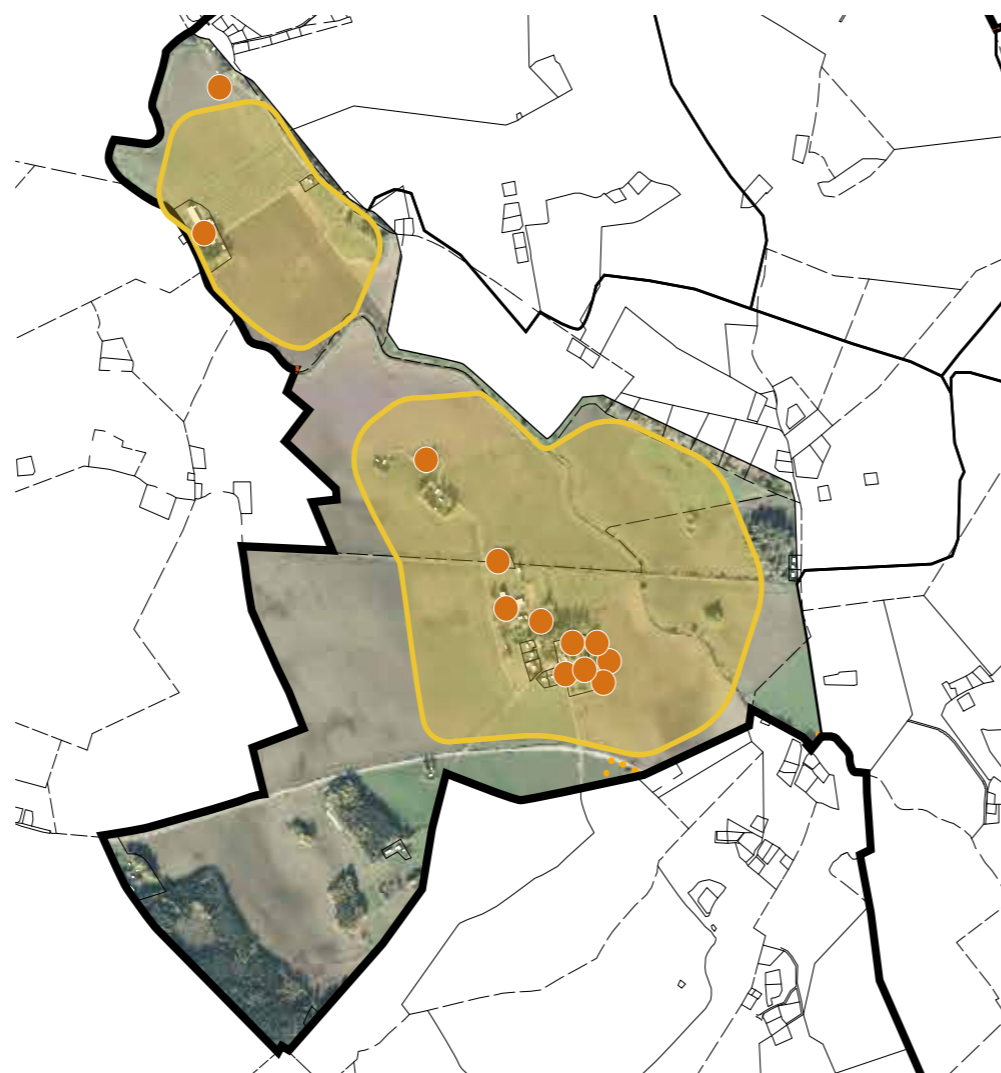
Att värna:

- Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i byn; kyrkan, säteriet och det gamla sockencentrat. Övrig kulturhistoriskt värdefull bebyggelse; den utflyttade prästgården, Vårdsbergs hållplats och gården Ringatorp.
- Öppet landskap kring byn och gårdarna, Kyrkan som landmärke. Den obebyggda kantonen mot höjdryggen i nordost.
- Åkerholmar, äldre utmarker/betesmarker och fornlämningar norr om vårdsbergsån.
- Landskapets strukturer generellt; skogsbyn, höjdlägen och äldre vägar.

Vy över Vårdsbergs by med omgivning, från nordost.

- Särskilt värdefulla byggnader, q
- Byggnader av allmänt kulturhistoriskt värde, k
- Särskilt värdefullt bebyggelseområde, q

Vårdsbergsån finns inslag av åkerholmar samt marker som tidigare utgjort utmarker/betesmarker. Här finns även förhistoriska lämningar. Höjdryggen norr om byn utgör en visuell avgränsning i landskapet. Befintlig bebyggelse på höjdryggen är till stora delar dold från byn och omgivningarna genom trädvegetation.

Identifierade särskilt värdefulla byggnader inom karaktärsområdet är Vårdsbergs kyrka, den sockenadministrativa bebyggelsen, Vårdsbergs säteri, Vårdsbergs hållplats, Prästgården, Granebo/Brostugan och Ringatorp (Bebyggelseinventeringen objekt 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 4.1 och 4.2).

Rekommenderat förhållningssätt

För att även i framtiden kunna förstå och uppleva det historiska landskapet behöver byn samt den utflyttade prästgården samt gården Ringatorp fortsatt omges av ett öppet odlingslandskap. Kyrkan ska även fortsättningsvis utgöra ett tydligt landmärke gentemot omgivningarna. Bebyggelse i kantzonen mot nordost skulle riskera att bli ett dominerande inslag i landskapet och i förlängningen påverka upplevelsen och förståelsen av det historiska landskapet.

Ett ytterst restriktivt förhållningssätt gällande nybebyggelse inom det öppna jordbrukslandskapet kring byn, prästgården och Ringatorp liksom inom kantzonen i nordost rekommenderas. Eventuell nybebyggelse inom markerat område kräver en hög ambitionsnivå och anpassning till lokal byggnadstradition.

Komplettering kan tänkas i anslutning till redan befintlig bebyggelse särskilt inom villabebyggelsen. Eventuell förtätning behöver alltid övervägas i förhållande till miljöns karaktär och kulturvärden.

LANDSKAPSKARAKTÄR

Vårdsberg by // Karaktär och värde

SOCKENCENTRUM I KULTURBYGD MED LÅNG HISTORISK KONTINUITET

Vårdsbergs by har genom historien utgjort sockencentrum i en kulturbygd med lång historisk kontinuitet. Det rör sig om en utpräglad jordbruksbygd där byn har utgjort en av de större byarna i närområdet. Den täta bystrukturen i ett omgivande öppet och väl hävdad jordbrukslandskap erbjuder idag goda möjligheter att förstå och uppleva en historisk miljö.

Vårdsbergs by avspeglar mycket väl en historisk utveckling i en kulturbygd som representeras av förhistoriska lämningar, den medeltida kyrkan, sätesgård, en bystruktur knuten till det tidigare sockencentrat, utskiftade gårdar samt omgivande väl hävdad jordbruksmark präglad av laga skifte.

Sammantaget är miljön med byn och kyrkan som ett landmärke i omgivningarna förenad med betydande upplevelsevärden och landskapsmässiga kvalitéer.

Äldre jordbruksmark präglad av laga skifte

Vårdsbergs by ligger i ett utpräglat jordbrukslandskap. Markerna närmast byn utgörs av större och sammanhållna flacka odlingsytor präglade av laga skifte och

jordbrukets rationaliseringar under 1800- och 1900-talen. Markerna på andra sidan ån samt en bit söder och väster om byn är bitvis uppbrutna av åkerholmar och mindre skogspartier. I områdets mitt finns kyrkbyn och den medeltida rundkyrkan placerad på ett höjdläge i landskapet. Byn upplevs som tydligt avgränsad och är väl synlig från omgivningarna. I nordost ligger prästgården med tillhörande större ekonomibyggnader som ett tydligt inslag i åkermarken. Strax nordost om byns marker avgränsas området av en höjdrygg som delvis är beklädd med skog. Utmed höjdryggens rand finns villabebyggelse samt en golfbana vilka är väl synliga från byn.

Vägen strax söder om byn följer bitvis den äldre vägsträckning som framgår av skifteskartorna. Strax nordost om byn rinner den meandrande Vårdsbergsån. Ån har numera ett begränsat vattenflöde och har med tiden bitvis blivit utträtad.

En tidigmedeltida rundkyrka

Den äldsta historien är representerad i området genom lämningar från järnåldern och den tidigmedeltida rundkyrkan som utgör ett karaktäristiskt landmärke i landskapet. Kyrkan har under senare tider byggts om men rundkyrkan utgör fortfarande en synlig del av det nuvarande långhuset.

Välbevarad äldre bebyggelse och representativ sätesgård

Den profana bebyggelse representerar såväl ett äldre agrart nyttjande som byns roll som sockencentrum under 1800- och 1900-talet. Den äldre bebyggelsen är i sig generellt mycket väl bevarad och där ändringar i hög grad har anpassats till bebyggelsens äldre karaktär. Villabebyggelse från senare tid underordnar sig helheten.

I anslutning till kyrkan finns byggnader med koppling till sockencentrat; socken- och fattigstuga, kyrkskola, småskola och ålderdomshem. Nämnade bebyggelse präglar bykärnan. Säteriets manbyggnad, flygelbyggnader och större ekonomibyggnader präglar den norra delen av byn. I anslutning till säteriet finns hagmarker för hästbete, paddock m.m. Strax norr därom finns en stationsbyggnad och där löper även den tidigare banvallen. Säteriet är den enda gården i byn som finns kvar på ursprunglig plats samt vars bebyggelse fortfarande har en direkt agrar anknytning. Den västra delen av byn består av mer sentida bebyggelse i form av villor.

Strax nordväst om byn finns den utskiftade prästgården vilken utgör en del av det laga-skifteslandskap som främst kännetecknar byns närmsta omgivning. Gårdsbilden präglas av de större ekonomibyggnaderna och är placerad mitt i jordbrukslandskapet.

Tätt med varierad orientering

Utöver säteribebyggelsen, med en mer representativ och monumental karaktär, är bebyggelsen uppförd tätt. De byggnader som är knutna till det tidigare sockencentrat är orienterade mot byns gator och saknar trädgårdar eller omgärdning. Den mer sentida villabebyggelsen omges av trädgårdar. Tomterna är relativt små varför byn i helhet upplevs som relativt tätbebyggd.

Vy över området norr om Vårdsbergs by, från öster.

LANDSKAPSKARAKTÄR

Vårdsberg by // Karaktär och värde

Vårdsbergs kyrka på en höjd mitt i byn.

Säteriets ekonomibyggnader i den norra delen av byn.

Lång siktlinje över det böljande landskapet norr om Vårdsberg med Prästgården, Metsjö gård och Ringatorp skymtandes på håll.

LANDSKAPSKARAKTÄR

Vårdsberg by // Historik

Historiken i korthet:

Förhistoriska lämningar på höjdparter vid byns tidigare utmarker.

Medeltida rundkyrka.

1600-tal: Vårdsbergs säteri, Prästgården och ytterligare fyra gårdar. Torp. Åker-, ängs-, och hagmarker.

1767: Storskifte

1884: Laga skifte. Flytt av Prästgården.

1800-tal: Skolmiljö (1868, 1875, 1950-tal)

1900-talets början: Järnväg mellan Linköping och Ringstorp. Nedlagd sedan 1960-talet.

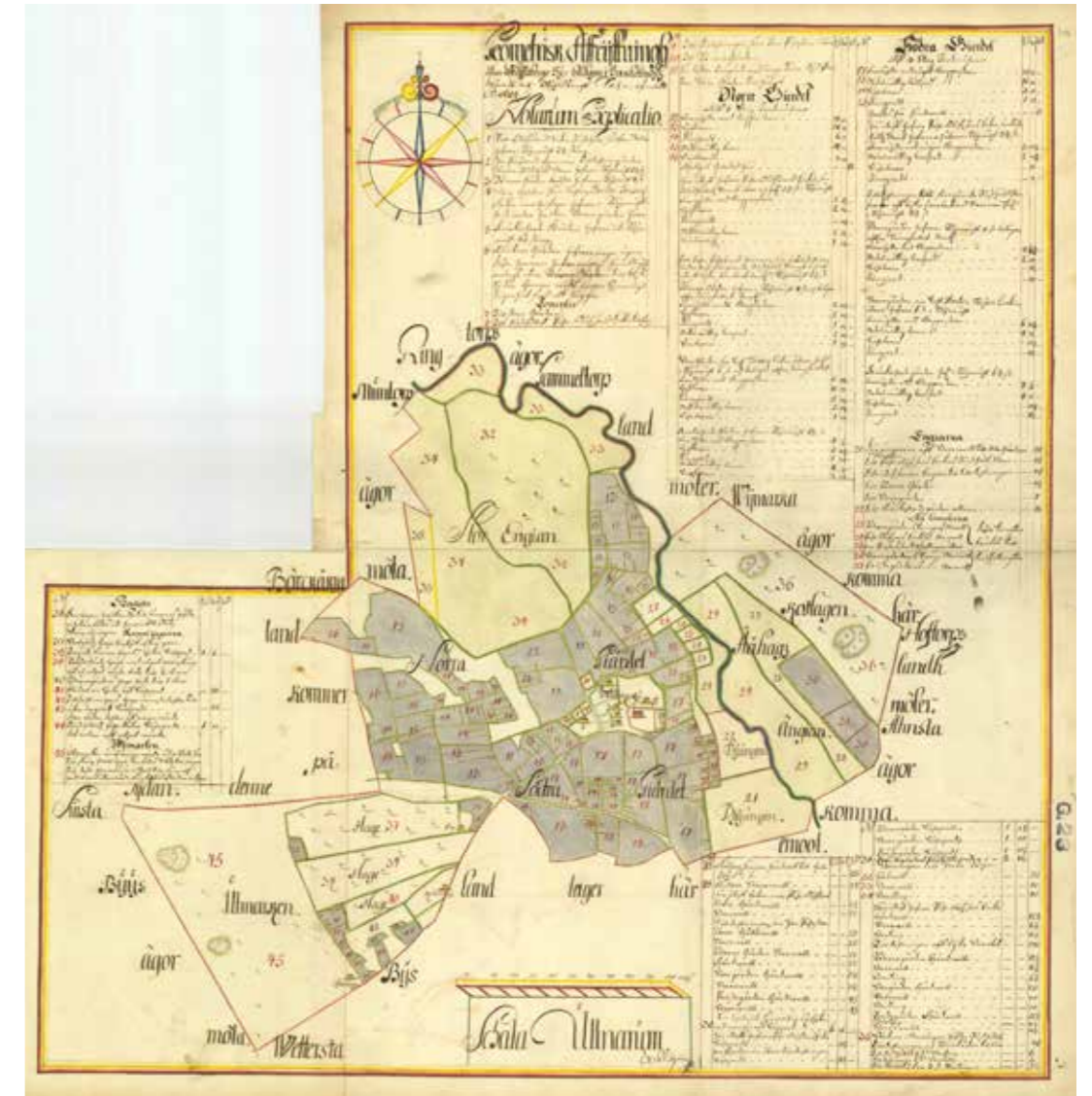
SOCKENCENTRUM MED MEDELTIDA ANOR

Likt omgivningarna finns i byns närhet förhistoriska lämningar som vittnar om en lång kontinuitet av bosättning i området. Lämningarna förekommer relativt sparsamt inom det avgränsade området och återfinns främst i dess periferi, på höjdparter vid byns tidigare utmarker. I nordost finns bland annat stensträngar som kan hänföras till ett fossilt odlingslandskap, stensättningar och odlingsrösen. Även sydöst om byn finns spår av ett förhistoriskt odlingslandskap samt stensättningar och boplotsindikationer.

Vårdsbergs by utgjorde tidigare sockencentrum med ett antal gårdar som var samlade runt den medeltida rundkyrkan. Trots senare tiders ombyggnader är den ursprungliga rundkyrkan bevarad som en synlig del av långhuset. Vid slutet av 1600-talet uppfördes Vårdsbergs Säteri, det enda säteriet som finns i socknen. Utöver prästgården bestod byn vid tiden av fem gårdar där den nordligaste utgjordes av säteriet. Säteriets nuvarande manbyggnad är från mitten av 1700-talet. Inom byns marker fanns även flera torp. Under 1600- och 1700-talen brukades markerna runt byn som åker, ängs- och hagmarker. Kyrkbyn genomgick storskifte år 1767 och laga skifte år 1848. Under 1800-talets första hälft utgjordes byn fortsatt av fem gårdar med prästgården. Prästgården med tillhörande 23 byggnader, flyttades ut från byn i samband med laga skiftet och är numera belägen någon kilometer nordväst om byn. Idag är det endast säteriet som ligger kvar på ursprunglig plats.

År 1801 uppfördes en fattigstuga sydväst om kyrkan som användes fram till 1924 då ett ålderdomshem uppfördes. Separata skolbyggnader uppfördes 1866 och 1875 respektive 1950.

I början av 1900-talet anlades en järnväg mellan Linköping och Ringstorp och en hållplats uppfördes strax norr om byn. Järnvägen är nedlagd sedan 1960-talet och numera riven. Den tidigare banvallen och hållplatsbyggnaden finns kvar strax norr om byn.

LANDSKAPSKARAKTÄR

Höjdrygg norr om Vårdsbergs by

OMRÅDET

Områdets utgörs av tidigare utmarker samt åkermark tillhörande Hovetorp och är avgränsat till en höjdrygg som löper i öst-västlig riktning. I dess mitt löper väg 758 som bitvis följer en äldre vägsträckning.

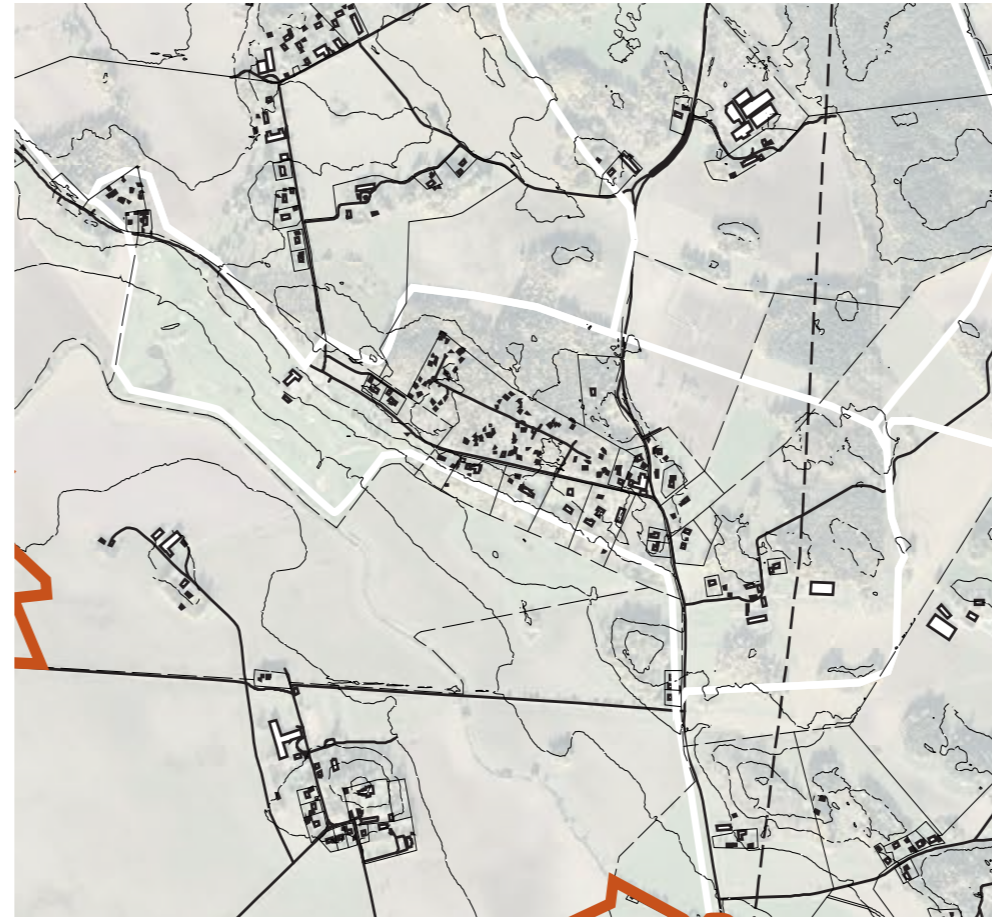
INFÖR FRAMTIDEN

Kulturlandskap att värna

Öppna åker- och betesmarker med äldre bebyggelse i östra delen av området representerar en historisk kontinuitet. I området finns förhistoriska lämningar i form av boplatser och gravfält. De lummiga trädgårdarna och den varierade bebyggelsen bidrar med upplevelsemässiga kvalitéer.

Kulturmiljövärdena inom det avgränsade området som helhet är begränsade. De tydligt kulturpräglade markerna med lång historisk kontinuitet ligger främst utanför områdets avgränsningar. Hovetorps gård och marker utgör emellertid ett undantag, där finns uppbrutna marker och de strukturer och element som till stor del är kännetecknande för utredningsområdet i övrigt. Golfbanan och det öppna landskapet i söder möjliggör utblickar mot söder där Vårdsbergs kyrka utgör ett tydligt landmärke.

Särskilt värdefulla byggnader inom karaktärsområdet är Hagaberg och Hovetorps gård (Bebyggelseinventeringen objekt 3.6 och 6.1).

Att värna:

- Det öppna landskapet med siktlinjer mot Vårdsbergs by i områdets västra delar.
- Inslag av välbevarad bebyggelse med objektsvärden.
- Jordbrukslandskapet i öster med gårdsbebyggelse och element i landskapet som åkerholmar och solitära träd.
- Den varierade bebyggelsestrukturen med uppvuxna och lummiga trädgårdar.

Vy över landskapet i norr med golfbanan i förgrunden.

- Särskilt värdefulla byggnader, q
- Byggnader av allmänt kulturhistoriskt värde, k
- Särskilt värdefullt bebyggelseområde, q

LANDSKAPSKARAKTÄR

Höjdrygg norr om Vårdsbergs by

VARIERAD BEBYGGELSE OCH SKOG

Området är genom sin vegetation slutet och utgör snarast en avgränsande ridå för omgivande landskapsrum.

Utmed vägen präglas omgivningarna av bebyggelse av varierad ålder, främst villor och sommarstugor från 1900-talets andra hälft. Trädgårdarna tillhörande villor och sommarstugor är påtagligt lummiga med många större, uppvuxna träd. I norr övergår vegetationen till ett mindre skogsparti. I öster finns jordbruksmarker och skogspartier i anslutning till gården Hovetorp. I de öppna markerna finns inslag av åkerholmar och betesmarker med solitära träd.

Inom området finns vissa inslag av äldre och välbevarad bebyggelse, bland annat torp och gårdsbebyggelse med lummiga trädgårdar.

Soldattorpet Hagaberg

Hovetorps gård och marker

Sentida villabebyggelse och ett väl uppväxt äldre träd längs vägen.

LANDSKAPSKARAKTÄR

Ginkelösa och Vimarka

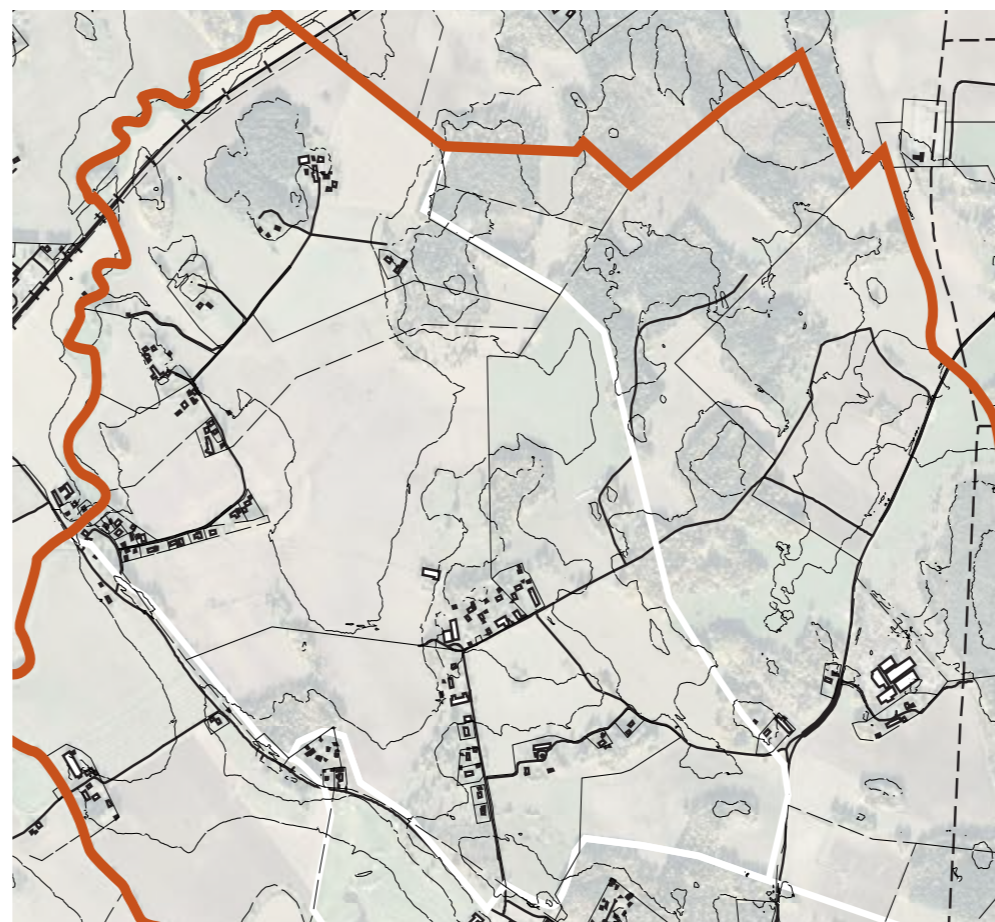
OMRÅDET

Området omfattar byarna Ginkelösa och Vimarka omgivna av öppna åkermarker. Området omges av höjdparter och trädridåer. Strax väster om Ginkelösa, utanför utredningsområdet, ligger Stora Vänge by och däremellan löper järnvägen och Vårdsbergsån. Höjdlägena vid Vimarka samt söder därom upp mot väg 758 används delvis för bete.

INFÖR FRAMTIDEN

Kulturlandskap att värna

Byarna med omgivande marker har en mycket lång historisk kontinuitet och bebyggelsen är till stor del välbevarad. Vimarka by har fortfarande karaktären av Radby med bebyggelse på ursprungliga bytomter. Källgården med källarvalv är av stort kulturhistoriskt intresse genom att det rör sig om bevarade strukturer från en medeltida profanbyggnad. Trots det relativt småskaliga jordbruket inom området är omgivande marker fortsatt väl hävdade. Betesmarkerna är karaktärsskapande

Att värna:

- Det öppna landskapet med siktlinjer mellan byarna.
- Bystrukturen i Vimarka by där gårdarna är placerade på rad.
- Välbevarad bebyggelse, främst kvarnen och gårdsbebyggelse. Byggnader av högt objektvärde.
- Hävdade betesmarker.

Vy över Vimarka by

- Särskilt värdefulla byggnader, q
- Byggnader av allmänt kulturhistoriskt värde, k
- Särskilt värdefullt bebyggelseområde, q

och bidrar till väsentliga upplevelsemässiga kvalitéer till området. Den äldre jordbruksbebyggelsen tillsammans med nämnda betesmarker, åkermarker och bebyggelse ger goda förutsättningar för att förstå och uppleva det historiska landskapet.

Särskilt värdefulla byggnader inom karaktärsområdet är Ginkelösa Norrgård, Ginkelösa Mellangård, Frösätter och Vallsätter, Ginkelösa Storgård, Ginkelösa Lillgård, Ginkelösa kvarn, Vimarka Pilgård, Vimarka Källargård, Vimarka Östergård och Vimarka Bränngård (Bebyggelseinventeringen objekt 2.1, 2.2, 2.4, 2.5, 2.6, 2.7, 3.1, 3.2, 3.3 och 3.4).

Byggnader av allmänt kulturhistoriskt värde är Ginkelösa Kroggård och bebyggelsen sydost om kvarnen (Bebyggelseinventeringen objekt 2.3 och 2.8)

Rekommenderat förhållningssätt

För att även i framtiden kunna förstå och uppleva det historiska landskapet behöver Vimarka by med gårdsstruktur samt omgivande öppen jordbruksmark med inslag av åkerholmar och betesmarker även fortsatt vara ett öppet odlingslandskap. Ett ytterst restriktivt förhållningssätt inom markerat område rekommenderas. Eventuell nybebyggelse inom markerat område kräver en hög ambitionsnivå och anpassning till lokal byggnadstradition.

LANDSKAPSKARAKTÄR

Ginkelösa och Vimarka // Karaktär och värde

BYAR I ÖPPET JORDBRUKSLANDSKAP

De två byarna Ginkelösa och Vimarka ligger mitt i den öppna åkermarken. Landskapet erbjuder utblickar byarna emellan som är belägna med någon kilometers mellanrum. Båda byarna är placerade invid höjdlägen i ett lätt böljande landskap. Området omges av höjdparter och trädridåer. Beteshagarna i höjdlägena kännetecknas av att de är oröjda med moränavlagringar i form av större stenar. På höjdlägena och delvis i betesmarkerna finns större lövträd och tall. Förhistorien är delvis synlig i landskapet genom stensättningar på de omgivande höjderna. Bebyggelsen är främst samlad på de ursprungliga bytomterna och i anslutning till de vägar som leder fram till de två byarna samt vid Ginkelösa kvarn i områdets västra del.

Bybebyggelsen består av jordbruksbebyggelse med manbyggnader och ekonomibygnader av varierande ålder och karaktär. Jordbruksbebyggelsen är generellt av mindre skala och är i huvudsak från 1800-talets andra hälft eller från 1900-talets början. Bebyggelsen i övrigt utgörs av torp och gårdsbebyggelse som ligger fristående från de ursprungliga byarna. Sentida villor samt bebyggelse av varierad ålder som delvis har agrar anknytning är belägen vid Ginkelösa kvarn och invid de vägar som leder mot byarna.

Bebyggelsen är påtagligt välbevarad.

Det öppna landskapet möjliggör vyer mellan gårdarna.

BY MED ANOR FRÅN MEDELTIDEN

Ginkelösa by omtalas första gången under början av 1400-talet. Den äldsta kartan över byn är från 1700-talet och redovisar tre gårdar. I anslutning till byn finns även Ginkelösa kvarn som ligger vid platsen för ett äldre kvarnläge med anor från 1500-talet. Av äldre handlingar framgår att vattenflödet var bra under höst och vår men att kvarnen ofta stod stilla under sommar och vinter. Någon kilometer sydöst om Ginkelösa finns Vimarka by. Orten är omtalad redan på 1200-talet då Botild i Vimarka donerar jord till kloster och kyrkliga institutioner. Botild var antagligen en adelsdam som av testamentet att döma var förmögen. I byn ligger Källgården där det finns en stenkällare som är omtalad redan på 1600-talet av riksantikvarien. Källaren har restaurerats under 1970-talet och då drogs slutsatsen att den troligen är från 1200- eller 1300-talet. Källaren bör ha koppling till Botilds tidigare sätesgård i byn. Under 1500-talet fanns det fyra hemman i Vimarka by som troligen tillkommit då sätesgården avvecklats. Av en storskifteskarta från 1700-talet framgår att det fanns fyra hemman utlagda på rad i öst-västlig riktning på byns marker fanns också flera torpställen, varav vissa är bebyggda än idag.

LANDSKAPSKARAKTÄR

Jäppestad och Linneberga

OMRÅDET

Området avgränsas mot omgivningarna av större och mindre höjdparter be vuxna med huvudsakligen barrskog. I norr finns gårdarna Jäppestad Västergård, Jäppestad Kronogård, Jäppestad Skattegård och Överby. I mitten ligger byn Linneberga. Strax söder om Linneberga passerar riksväg 35. Huvuddelen av området utgörs av åkermark men det finns även en hel del betesmarker. Betesmarken är liksom bebyggelsen främst koncentrerad till höjdlägen.

INFÖR FRAMTIDEN

Kulturlandskap att värna

Området präglas av ett levande jordbruk och marker rika på historiskt innehåll. Flera gårdar är välbevarade i meningen att dess gårdsbild präglas av man- och ekonomibyggnader från 1800-talets första hälft fram till 1900-talets början. Gårdarna är belägna på höjdlägen och är väl synliga i omgivningarna. Det uppbrutna och varierade jordbrukslandskapet med dess innehåll i form av traditionell agrar bebyggelse och andra karaktärsskapande element som stengärdesgårdar, odlingsrösen, åkerholmar med mera bidrar till väsentliga upplevelsemässiga kvalitéer samt möjligheten till förståelse kring områdets agrarhistoriska utveckling.

Att värna:

- Kantzoner och bryn med lövträd och betesmark
- Enskilt placerade gårdar med välbevarad gårdsbild samt öppna marker i anslutning till dessa.
- Av bebyggelse obrutna siktlinjer i den öppna jordbruksmarken med element som åkerholmar, odlingsrösen, stengärdesgårdar med mera.

Bild: Panorama över den norra delens uppbrutna och böljande landskap. Grankullen.

- Särskilt värdefulla byggnader, q
- Byggnader av allmänt kulturhistoriskt värde, k
- Särskilt värdefullt bebyggelseområde, q

Rekommenderat förhållningsätt

Särskilt värdefullt bebyggelseområde med välbevarade gårdar samt omgivande öppna marker undantas från nybebyggelse. Ett ytterst restriktivt förhållningsätt gällande nybebyggelse inom markerad öppen jordbruksmark. Eventuell nybebyggelse inom markerat område kräver en hög ambitionsnivå och anpassning till lokal byggnadstradition.

Särskilt värdefulla byggnader inom karaktärsområdet är Jäppestad Västergård, Jäppestad Överby, Jäppestad Kronogård och Gastorp (Bebyggelseinventeringen objekt 7.1, 7.2, 7.3 och 9.3).

Byggnader av allmänt kulturhistoriskt värde är Linneberga gård, torpet vid Hornsberg och torp vid Lindhagen och Grindtorp (Bebyggelseinventeringen objekt 9.2, 9.4 och 9.5).

LANDSKAPSKARAKTÄR

Jäppestad och Linneberga // Karaktär och värde

VARIERAD LANDSKAPSBILD MED VÄLBEVARADE GÅRDSMILJÖER

Norra delen av området präglas av enskilt belägna gårdar medan Linneberga i söder fortfarande har en bykaraktär. Huvuddelen av området utgörs av åkermark men det finns även en hel del betesmark som är koncentrerad till höjdlägen. Här framträder på flera plaster de långa och sammanhållna stensträngar som utgör delar av äldre hägnadssystem. Åkermarken är generellt småskalig och uppbruten med åkerholmar, berg i dagen och skogsklädda mindre höjdparter. Utblickarna i landskapet är begränsade och vegetation och höjder bildar på många håll en mer sluten rumslighet, bitvis med kantzoner med betesmarker och lövträdsvegetation. Nära Gastorp och Överby finns isälvsringar i form av ändmoräner som gör att landskapet här är mer kuperat.

Bebyggelsen består främst av jordbruksbebyggelse av varierande ålder. Inom området finns även ett mindre inslag av villabebyggelse från 1900-talets senare del. I området finns väl sammanhållna och äldre gårdsmiljöer vilka tillsammans med ett förhållandevis småskaligt och kuperat odlingslandskap är karaktärsskapande. Landskapet innehåller även element som stengärdesgårdar, odlingsrösen och

enstaka fristående ängslador samt en större mängd ädellövträd utmed slingrande grusvägar och i betesmarker. Delar av jordbruksbebyggelsen har moderniserats och vissa gårdsmiljöer präglas av en storskalighet vad gäller bland annat ekonomibyggnader, hallar med mera. Det gäller bland annat Linneberga där bebyggelsen fortfarande har en bykaraktär.

Betesmarken är koncentrerad till höjdlägen. Här framträder på flera platser stensträngar.

Vy över Överby i norr.

LANDSKAPSKARAKTÄR

Vimarka utmarker

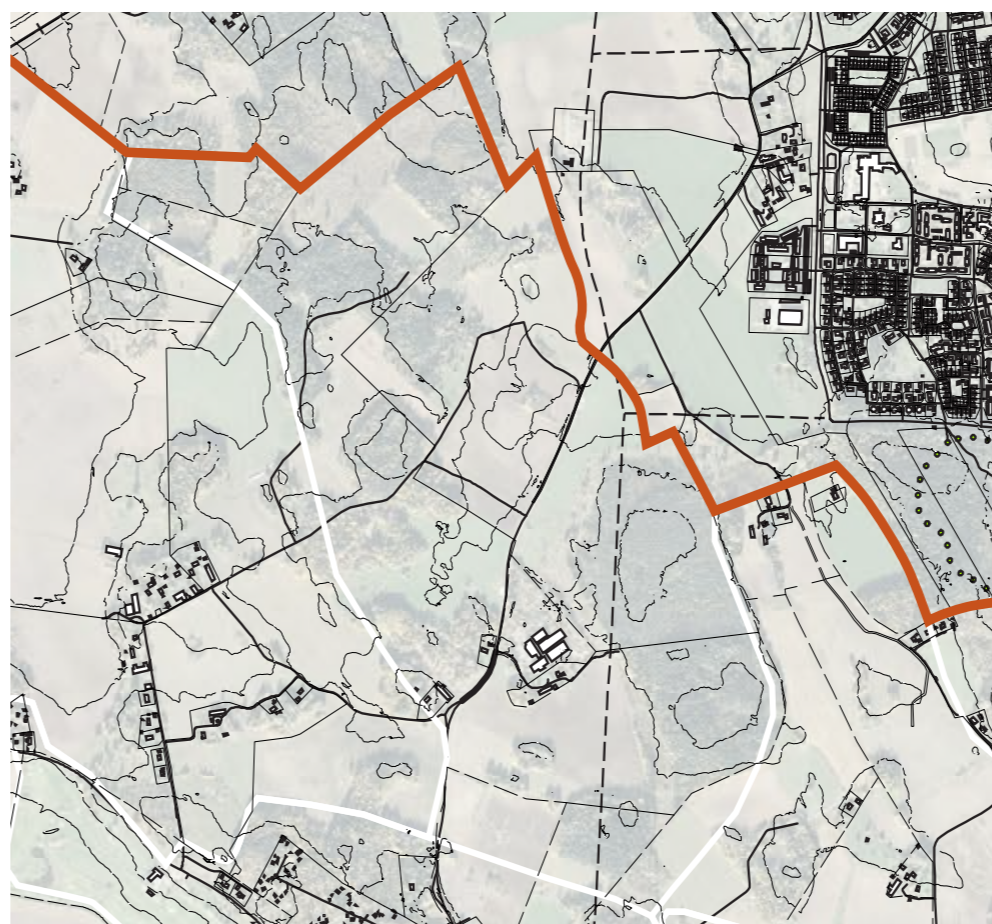
OMRÅDET

Vimarka utmarker ligger i den norra delen av utredningsområdet och innehåller skog i norr och söder samt åkermark längs Tellbovägen i områdets mitt. Bebyggelse förekommer endast sparsamt i området. Ett undantag är bland annat de större lokalerna för en verksamhet som säljer begagnade traktordelar. Skogspartierna består vid sidan av en mindre andel lövträdsvegetation främst av gran och tall. Det rör sig om produktionsskogar där partier har blivit kalavverkade.

INFÖR FRAMTIDEN

Kulturlandskap att värna

Området har under historisk tid främst brukats som utmarker. Förhistoriska lämningar i höjdlägena vittnar emellertid om tidigare bosättning och jordbruk. De delar av området som består av åkermark som är uppbruten av åkerholmar och odlingsrösen och som omges av kantzoner med bete och lövträdsvegetation representerar betydande upplevelsemässiga kvalitéer. Hagmarkerna vittnar om en sannolikt flerhundraårig kontinuitet av bete i området.

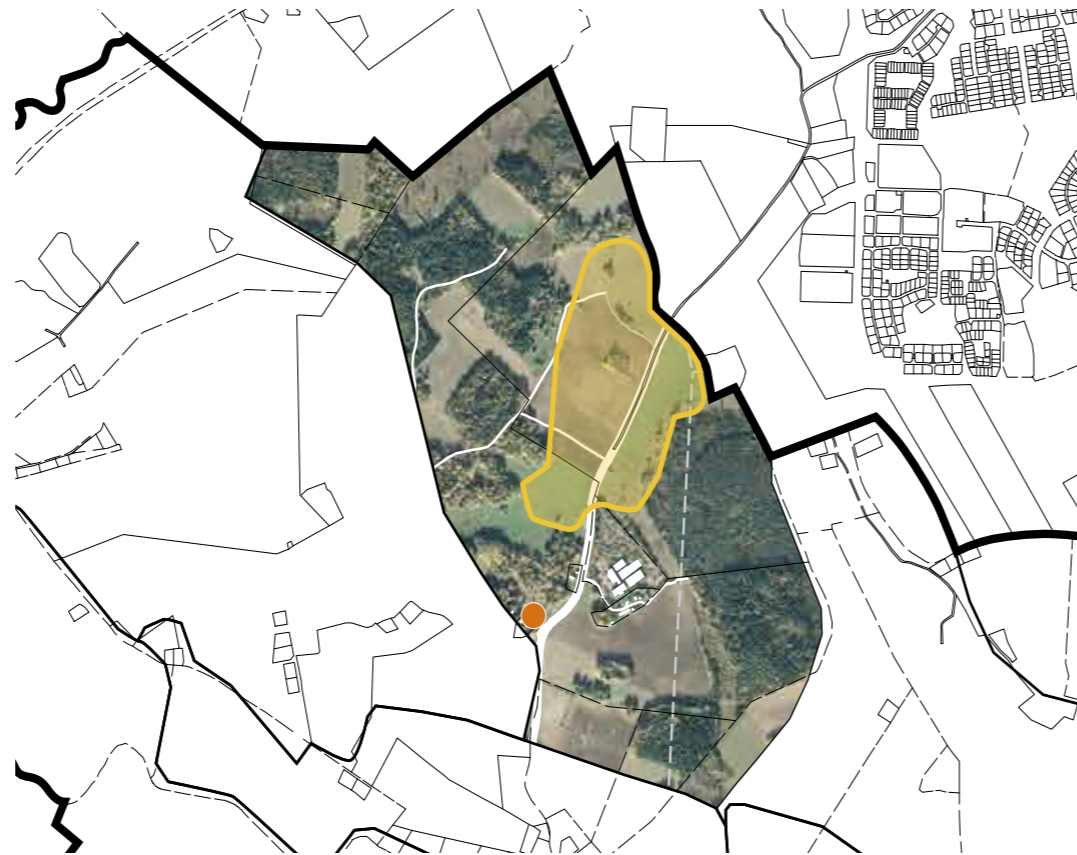
Att värna:

- Förhistoriska lämningar i höjdlägena
- Åkermark uppbruten av av åkerholmar och odlingsrösen, omgivna av kantzoner med bete och lövträdsvegetation

Vy över den östra delen av Vimarka utmarker

- Särskilt värdefulla byggnader, q
- Byggnader av allmänt kulturhistoriskt värde, k
- Särskilt värdefullt bebyggelseområde, q

Rekommenderat förhållningssätt

För att även i framtiden kunna förstå och uppleva det historiska landskapet behöver de förhistoriska lämningarna i höjdlägena samt den markerade värdefulla åkermarken bevaras. Ett ytterst restriktivt förhållningssätt gällande nybebyggelse inom området rekommenderas. Eventuell nybebyggelse inom markerat område kräver en hög ambitionsnivå och anpassning till lokal byggnadstradition.

Särskilt värdefulla byggnader inom karaktärsområdet är Rosenlund (Bebyggelseinventeringen objekt 3.5).

LANDSKAPSKARAKTÄR

Vimarka utmarker // Karaktär och värde

UPPHÖJD SKOGSMARK OCH LÅGLÄNT ÅKER

Området domineras av skogsmark belägen på höjder samt låglänt åker. Åkermarken är främst samlad utmed Tellbovägen som löper genom området mitt. Området karaktäriseras även av förhållandevis stora arealer betesmark. Åkerytorna är till skillnad från utredningsområdet i övrigt mindre och till större del uppbruten av åkerholmar, odlingsrösen eller berg i dagen. Den öppna åkermarken omges till stor del av oregelbundna kantzoner av skog och lövträdsbevuxna höjder. Utblickarna är inom delar av området begränsade där den runt åkermarken omgivande vegetationen bildar en mer sluten rumslighet. Vid kantzonerna återfinns även merparten av betesmarken som på flera håll har en gles trädvegetation och inslag av moränmaterial i form av större stenar. De förhistoriska stensträngarna framträder bitvis tydligt vid höjdlägen.

LÄMNINGAR FRÅN JÄRNÅLDERN

I områdets finns en större mängd lämningar från järnåldern. Det rör sig främst om stensträngar och gravar i form av stensättningar. Området har under historisk tid utgjort utmarker till Vimarka by. Av det äldre kartmaterialet framgår att markerna främst har bestått av ängs- och skogsmark. På utmarkerna har också legat torpställen. Under 1800-talets senare del fanns även enskilt belägna gårdar och delar av utmarkerna har blivit uppodlade.

Vy över den östra delen av Vimarka utmarker

Området domineras av skogsmark i höjdlägen samt låglänt åker.

LANDSKAPSKARAKTÄR

Örminge och Ånestad

OMRÅDET

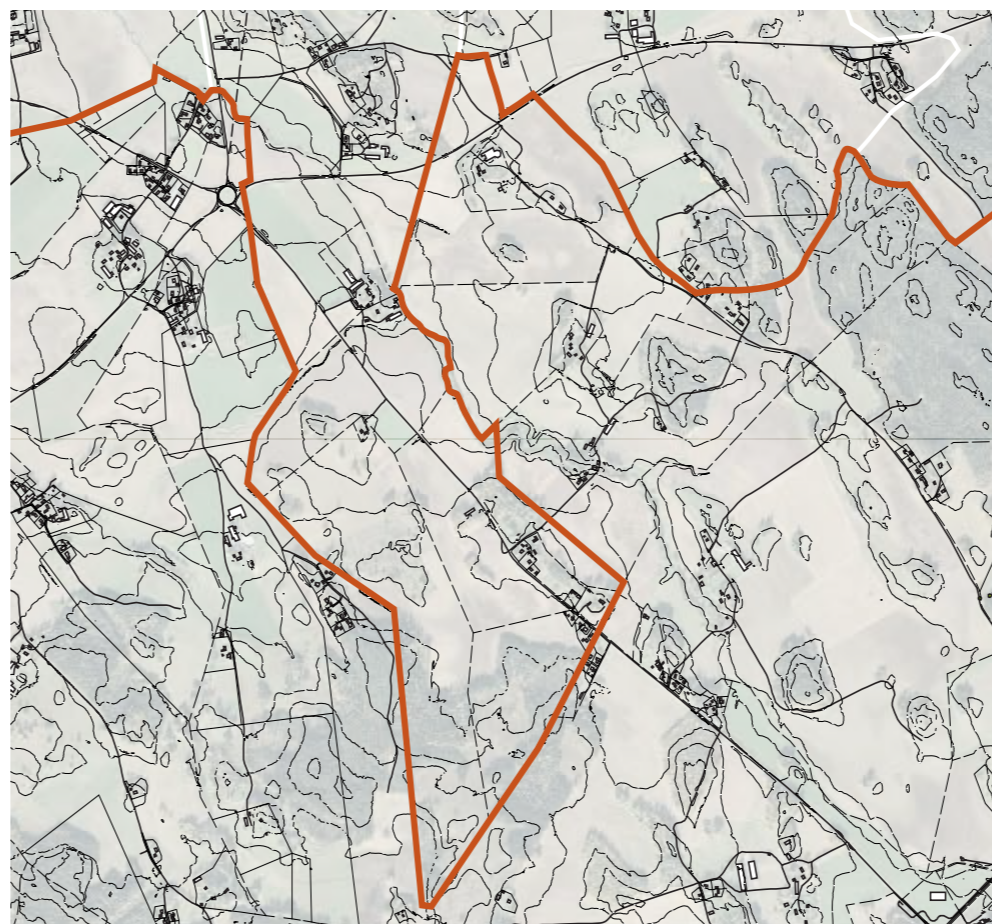
Karaktärsområdet ligger i den södra delen av undersökningsområdet och utgörs av Örminge och Ånestads marker. Området består till största delen av flack slätt som huvudsakligen används för odling. I den norra delen finns Örminge respektive Ånestad bytomter med jordbruksbebyggelse. I den södra delen finns gården Övre Örminge samt några äldre torplägen som till viss del har förtätats med villabebyggelse. Vårdsbergsån löper genom området strax öster om Örminge by och väg 35 passerar strax söder därom.

INFÖR FRAMTIDEN

Kulturlandskap att värna

De ovan nämnda byarna, gårdarna och torplägena uppbar kulturhistoriska värden - jordbruksbebyggelsen avspeglar tillsammans med områdets fornlämningar en kontinuitet av bosättning och jordbruk på platsen.

Åkerholmar och partier med betesmark samt ekbeteshage i söder skapar bitvis ett varierat landskap med upplevelsemässiga kvalitéer.

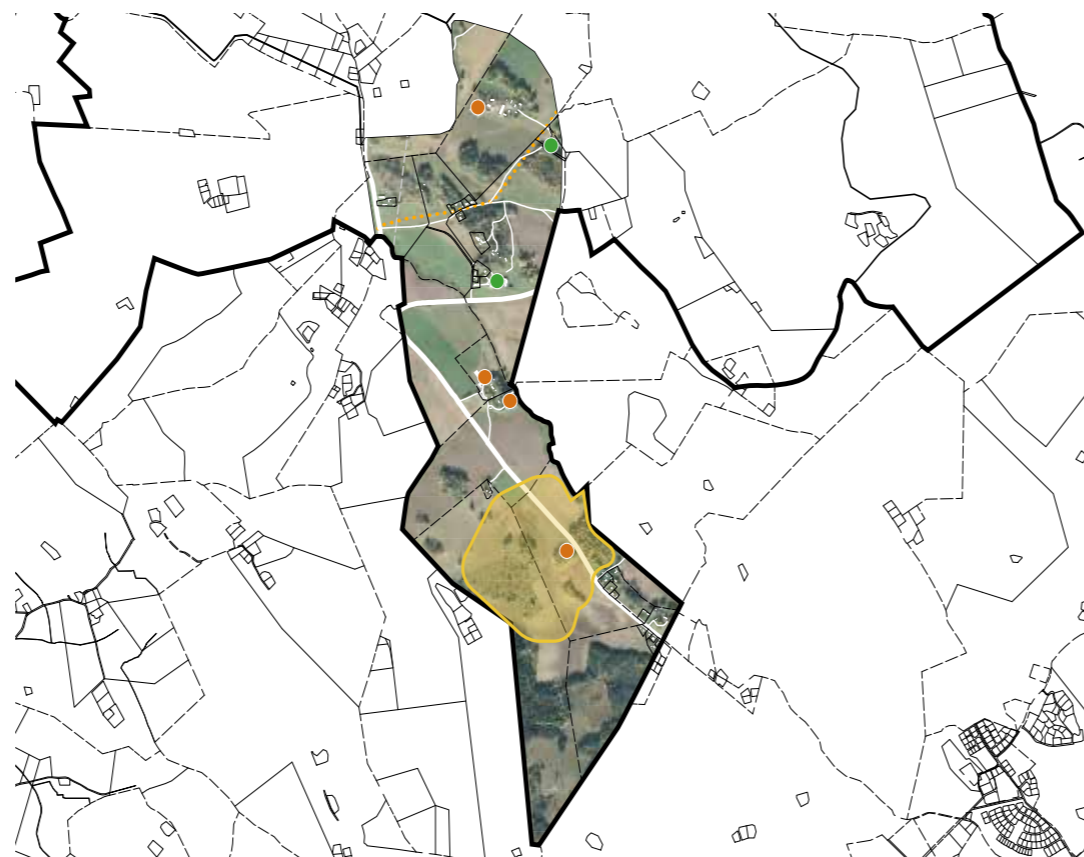
Att värna:

- Jordbruksbebyggelse belägen på ursprungliga bytomter eller på gårdar med lång kontinuitet på platsen.
- Omgivningarna bestående av välhävdat och öppen åkermark.
- Fornlämningar.
- Landskap i söder med åkerholmar, betesmark och en ekbeteshage.

Panorama över den östra delen av området med Örminge bytomt till vänster i bild.

- Särskilt värdefulla byggnader, q
- Byggnader av allmänt kulturhistoriskt värde, k
- Särskilt värdefullt bebyggelseområde, q

Rekommenderat förhållningssätt

För att även i framtiden kunna förstå och uppleva det historiska landskapet behöver de utpekade byarna, gårdarna och torplägena bevaras och även fortsatt omges av ett till stora delar öppet odlingslandskap. Ny bebyggelse inom den markerade betesmarken i söder skulle riskera att bli ett dominerande inslag i landskapet och i förlängningen påverka upplevelsen och förståelsen av det historiska landskapet.

Ett ytterst restriktivt förhållningssätt gällande nybebyggelse inom och omkring Byar, gårdar och torp samt inom betesmarken i söder rekommenderas.

Särskilt värdefulla byggnader inom karaktärsområdet är Ånestad Lillgård, Örminge Skattegård, Örminge Hovslagaregård, Örminge loge (Bebyggelseinventeringen objekt 8.2, 10.1, 10.2 och 10.3).

Byggnader av allmänt kulturhistoriskt värde är Ånestad gård och Nydala (Bebyggelseinventeringen objekt 8.1 och 8.3).

LANDSKAPSKARAKTÄR

Örminge och Ånestad // Karaktär och värde

UPPODLAD SLÄTTMARK

Karaktärsområdet består till största delen av flack slätt som huvudsakligen används för odling. I norr och söder, på de äldre utmarkerna, är det flacka landskapet uppbrutet av höjdparter. På höjderna finns hagmarker och lövskog och i söder finns även större sammanhängande partier av barrskog. Vid höjdlägena förekommer förhistoriska lämningar i form av stensträngar. I områdets mitt breder det vidsträckta och mer obrutna odlingslandskapet ut sig mot öster och väster och erbjuder långa och vida siktlinjer.

Liksom inom övriga delar av utredningsområdet återfinns åkerholmar och berg i dagen. Invid höjdlägena, särskilt i områdets södra delar, används markerna för bete. I söder finns även ett mindre parti med betesmark med uppvuxna ekar.

Bebyggelsen inom området består av jordbruksbebyggelse inom Örminge och Ånestads byar men även friliggande gårdar som Lillgården i norr. Ekonomibygnaderna är i flera fall av en större skala och gårdarna omges av välhävdade marker vilket vittnar om ett levande jordbruk i området. Villabebyggelse från senare tider återfinns på flera håll inom området.

Området präglas av ett levande jordbruk med bebyggelse belägen på ursprungliga bytomter eller på gårdar med lång kontinuitet på platsen.

Bebyggelse inom Örminge bytomt.

En gammal löväng i områdets sydöstra del.

Panorama över norra delen av området sett från söder. Gårdsbebyggelse i höjdläge omgiven av öppen åkermark.

LANDSKAPSKARAKTÄR

Linneberga och Jäppesta utmarker

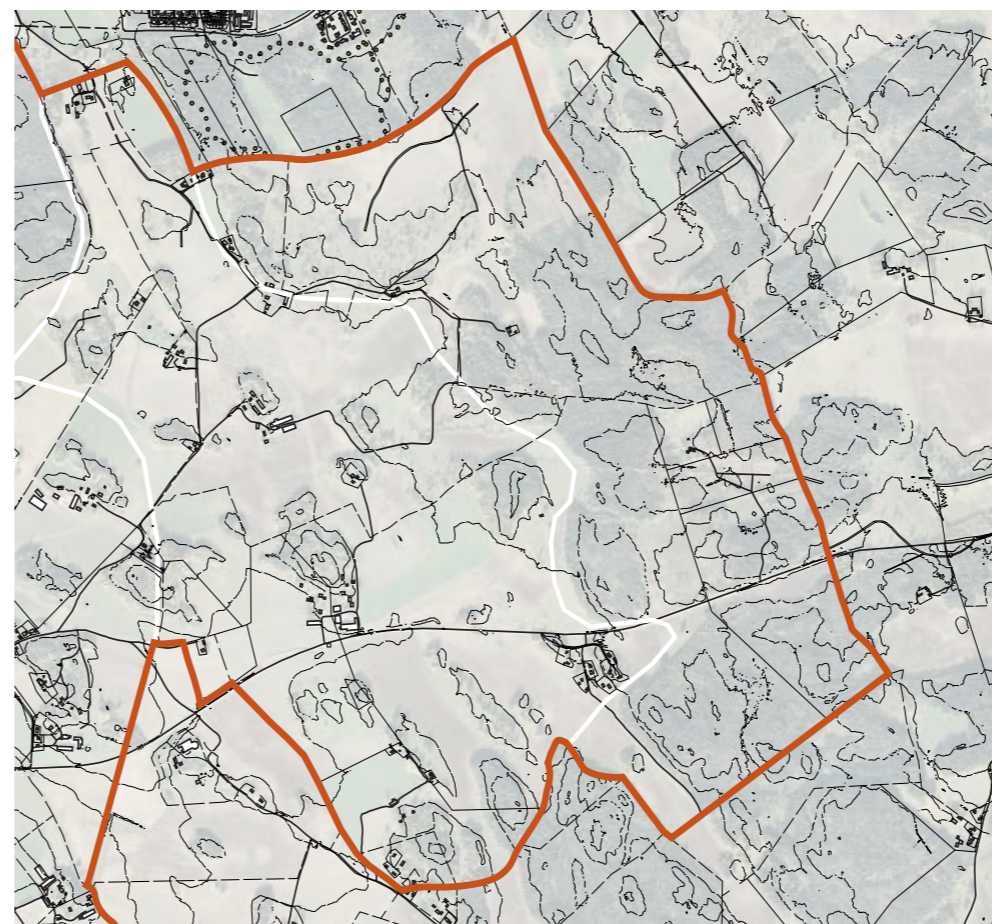
OMRÅDET

Området domineras av skogsmark belägen på höjder. I norr finns låglänt åker- och betesmark. I söder är skogspartierna uppbrutna av en kil av åkermark utmed vägen mot Askeby. Åkermarken inom området är småskalig och har en påtaglig rumslighet genom den omgivande skogen. I de öppna markerna i norr finns en koncentration av förhistoriska lämningar samt en spridd lövträdsvegetation och moränavlagringar. I den sydvästra delen av detta öppna område ligger Jäppestad Skattegård (objekt 7.4 i Byggnadsinventeringen), bestående av en större enkelstuga och två uthus. Skogspartierna består vid sidan av en mindre andel lövträdsvegetation främst av produktionsskogar med barrträd.

INFÖR FRAMTIDEN

Kulturlandskap att värna

Området har under historisk tid främst brukats som utmarker. Förhistoriska lämningar vittnar emellertid om tidigare bosättning och jordbruk. De delar av området som består av åker- och betesmarker representerar upplevelsemässiga kvalitéer. Betesmarkerna vittnar om en sannolikt flerhundraårig kontinuitet av bete i området.

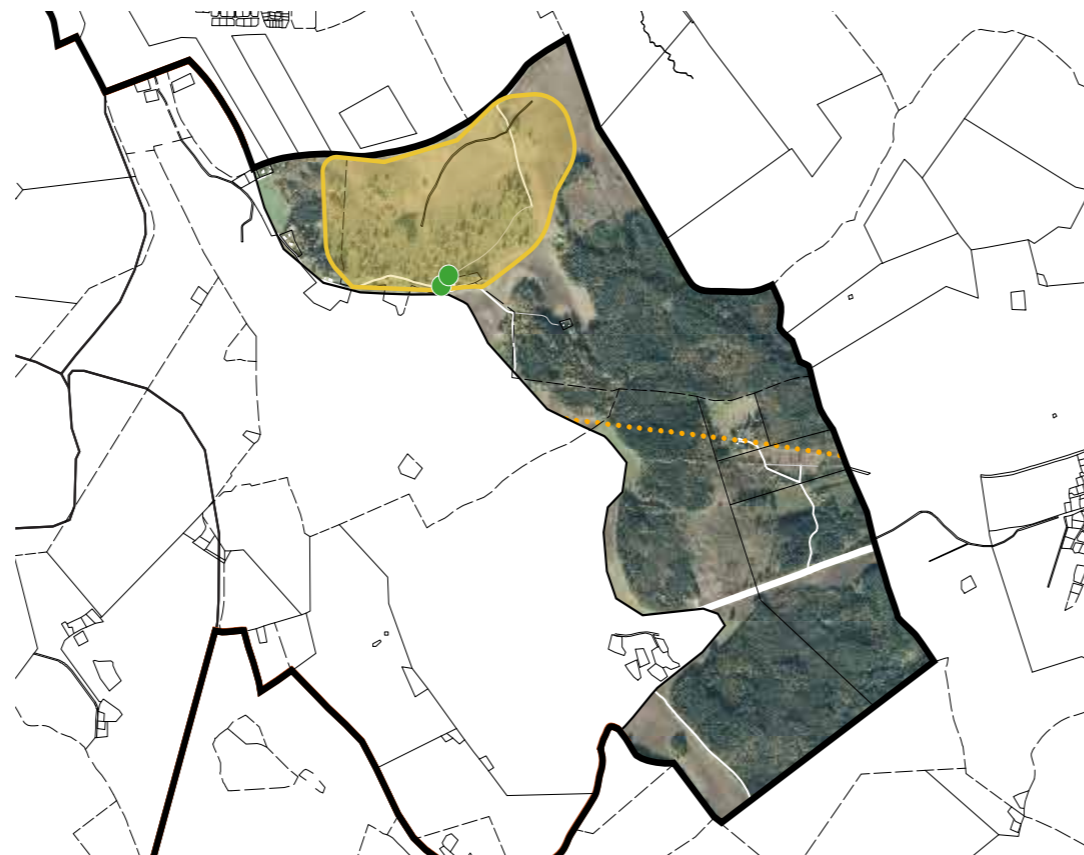
Att värna:

- Öppen jordbruksmark med åkerholmar
- Större sammanhållen betesmark i norr med förhistoriska lämningar.

Panorama över det södra skogspartiet, sett norr ifrån i Linneberga och Jäppestad utmarker.

- Särskilt värdefulla byggnader, q
- Byggnader av allmänt kulturhistoriskt värde, k
- Särskilt värdefullt bebyggelseområde, q

Rekommenderat förhållningssätt

För att även i framtiden kunna förstå och uppleva det historiska landskapet behöver den utpekade öppna betesmarken i norr bevaras. Bebyggelse inom den markerade betesmarken skulle riskera att bli ett dominerande inslag i landskapet och i förlängningen påverka upplevelsen och förståelsen av det historiska landskapet.

Jäppestad Skattegård och soldattorp är av allmänt kulturhistoriskt värde. Dess karaktärsdrag ska tas tillvara vid ändring (Bebyggelseinventeringen objekt 7.4 och 7.5).

Ett ytterst restriktivt förhållningssätt gällande nybebyggelse inom betesmarken i norr rekommenderas.

BEBYGGELSEINVENTERING

Bebyggelseinventering med klassificering

BEBYGGELSEINVENTERING

En bebyggelseinventering har genomförts där Vårdsbergs samtliga byggnader har besiktigats okulärt. De byggnader som har bedömts ha ett kulturhistoriskt värde, enligt klassificering nedan, finns registrerade med foto och grunduppgifter på följande sidor. De karaktärsdrag som är av betydelse för att bibehålla det kulturhistoriska värdet har särskilt angetts.

KLASSIFICERING

De byggnader som har identifierats som kulturhistoriskt värdefulla och av betydelse för Vårdsbergs helhetsmiljö har värderats utifrån två olika nivåer med direkt koppling till plan- och bygglagens skydds- och varsamhetsbestämmelser.

Nivå q

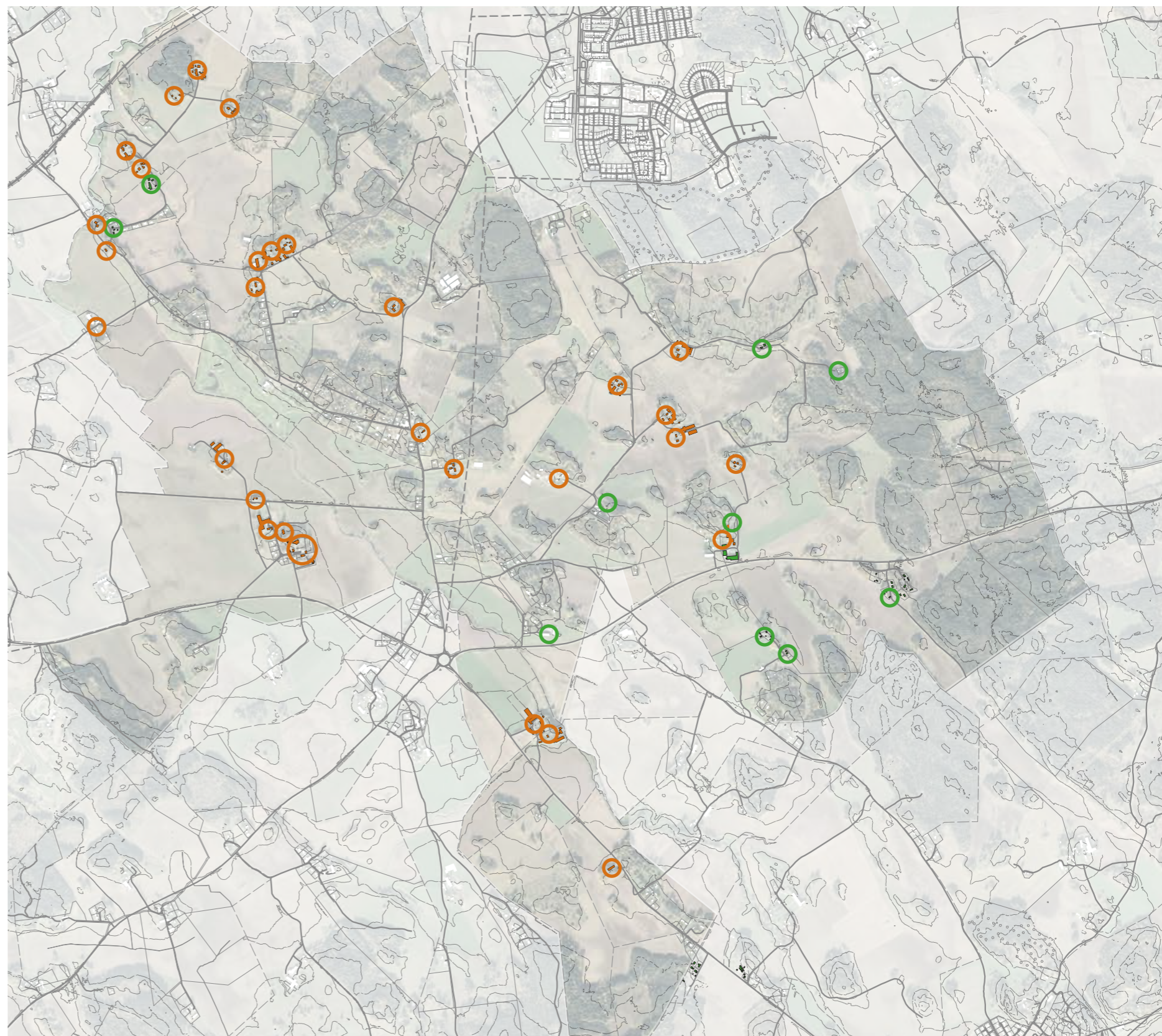
Nivå q omfattar byggnader eller bebyggelsemiljöer med ett högt kulturhistoriskt värde, som bör skyddas i plan enligt plan- och bygglagen. Rivningsförbud är motiverat. Denna bebyggelse är att beakta som särskilt värdefulla enligt plan- och bygglagens 8 kap 13 §. Inom denna nivå finns även byggnader eller bebyggelsemiljöer som har bedömts ha potential att kunna bli byggnadsminne enligt kulturmiljölagen - det vill säga; de har ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Nivå k

Nivå k omfattar byggnader eller bebyggelsemiljöer av ett allmänt kulturhistoriskt värde, där ofta den miljöskapande egenskapen är framträdande. Det är viktigt att dessa objekt och miljöer bevaras och förvaltas varsamt såsom menas i PBL 8:17 "Ändring av en byggnad och flyttning av en byggnad ska utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden."

Övrig bebyggelse

Den bebyggelse som inte är medtagen i rapporten är av sådan art att de som enskilda objekt eller miljö inte uppstår något nämnvärt kulturhistoriskt värde. All bebyggelse omfattas emellertid av det generella varsamhetskravet som innebär att ändringar av en byggnad alltid ska utföras varsamt. Hänsyn ska tas till byggnadens karaktärsdrag och dess tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden ska tas till vara.

○ Särskilt värdefulla byggnader

○ Byggnader av allmänt kulturhistoriskt värde

BYGGNAD SINVENTERING

Vårdsbergs by

1.1 Vårdsbergs kyrka

Fastighet: Linköping Vårdsberg 10:1

Objektsbeskrivning:

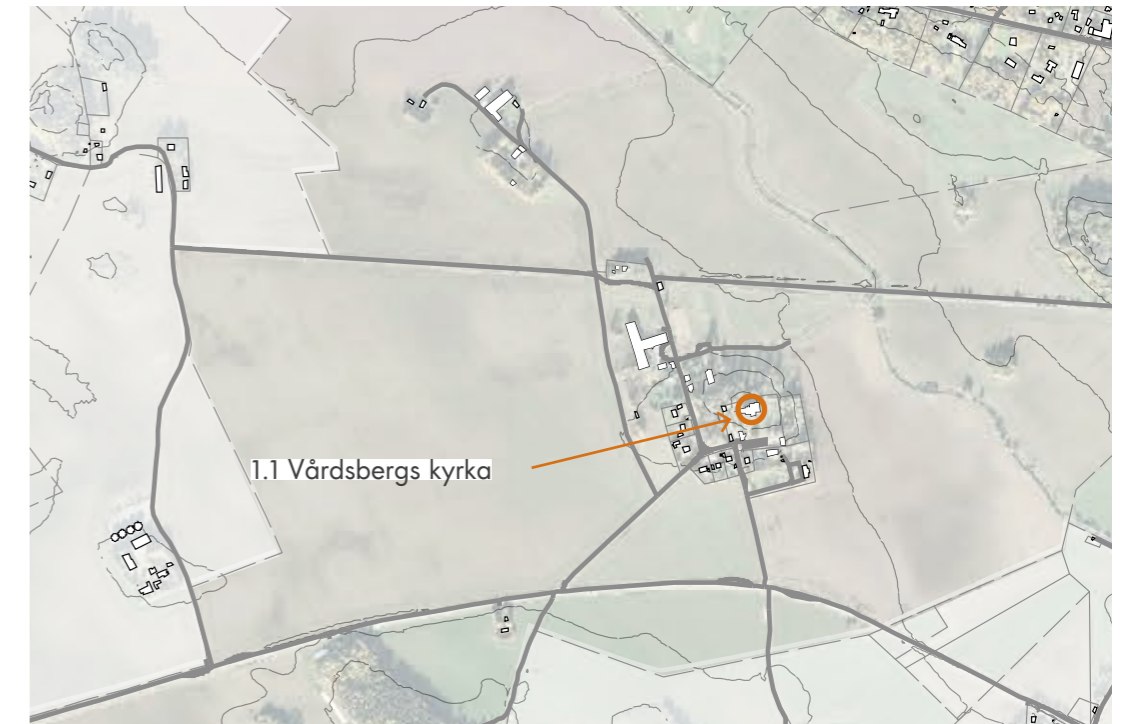
Vårdsbergs kyrka och kyrkogård ligger högst upp på kullen som utgör sockencentrum. Kyrkobyggnaden är väl synlig från stora delar av socknen. Kyrkan uppfördes först som en rundkyrka under 1100-talet och delar av rundkyrkans finns idag integrerade i långhuset, synliga både på in- och utsidan. Kyrkan består av långhus, korsarmar, kor och ett torn. Kyrkan är putsad med undantag av rundkyrkans norra sida som är frilagd med bland annat rundbågefris och lisener. Takfallen är täckta med kyrkspån. Interiören bär på flera tidsskikt med bland annat rundkyrkans medeltida nischer bevarade. I kyrkan finns en unik välbevarad Wistenius-orgel.

Kulturhistoriskt värde:

Nivå q. Byggnadsminne.

Viktiga karaktärsdrag:

Kyrkobyggnaden som helhet, interiör och exteriör, samt dess upphöjda och fria läge i landskapet. Kyrkogården som helhet.

BYGGNAD SINVENTERING

Vårdsbergs by

1.2 Sockenadministrativ bebyggelse

Fastighet: Linköping Vårdsberg 10:1 och 2:13

Objektsbeskrivning:

Direkt söder om Vårdsbergs kyrka finns socknens administrativa byggnader. Sockenstugan i två våningar med faluröd locklistpanel, stensockel och tegeltak uppfördes 1801, troligen på samma plats som den tidigare sockenstugan. Kyrkskolan, från 1866, och småskolan, från 1876, har båda trästomme, reveterade fasader i ljus gul puts med vita, slätputsade knutar och fönsteromfattningar samt tegeltak.

I bycentrum finns även ett ålderdomshem från 1924, en 1950-tals skolbyggnad och ett antal villor uppförda under 1900-talet.

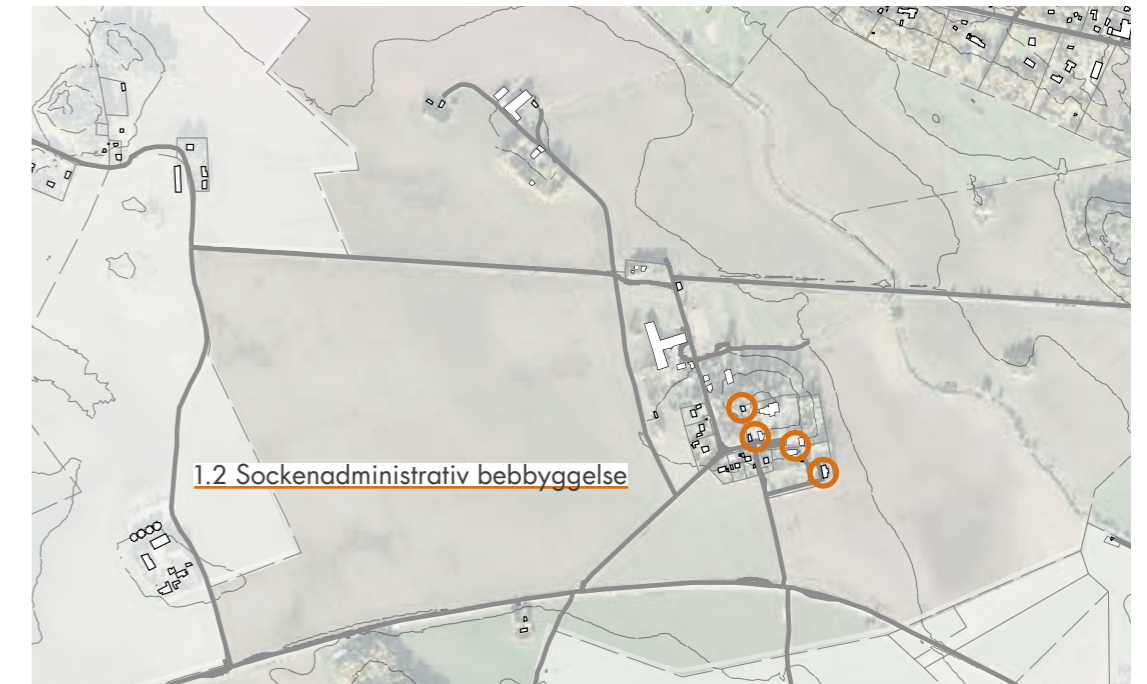
Den administrativa bebyggelsen är en viktig del i kyrkomiljön. Helhetsmiljön visar på en koppling mellan utbildning och andlig verksamhet med lång kontinuitet på platsen.

Kulturhistoriskt värde:

Nivå q

Viktiga karaktärsdrag:

Locklistpanel målad med röd slamfärg, sadeltak med enkupigt lertegel, spröjsade fönster med karm och bågar i trä. Putsade fasader, sadeltak med lertegel, äldre träfönster och dörrar, förstukvist med snickarglädje. Byggnadsvolymer och storlek och inbördes läge.

BYGGNAD SINVENTERING

Vårdsbergs by

1.3 Vårdsbergs säteri

Fastighet: Linköping Vårdsberg 3:4

Objektsbeskrivning:

Vårdsbergs säteri bildades genom en hopslagning av Barnegården och Storgården i slutet av 1600-talet. Vid laga skiftet var säteriet den enda gård som inte flyttades ut från sockencentrat.

Säteriets mangårdsbyggnad uppfördes av biskopen 1744 i 1½ våning med förhöjt väggliv. Huset har tegeltak, gulputsade fasader, gröna fönsterbågar och en artikulerad takfot. Frontespisen med tre fönsteraxlar och lunettfönster i frontonen tillkom i början av 1800-talet. Flyglarna i två våningar med halvvalmat plåttak har tillkommit senare.

Norr om säteriet, där marken planar ut ligger ekonomibyggnaderna. Magasinet i sten med vitputsade fasader, järnkramlor och små fönster uppfördes år 1920. Ladugård och stor loge med t-formad plan är uppförda omkring 1900. Till säteriet hör också park och en fruktträdgård.

Kulturhistoriskt värde:

Nivå q. Av byggnadsminnesklass.

Viktiga karaktärsdrag:

Äldre gårdsmiljö i sitt ursprungliga läge med omgivande park och trädgård. Man- och flygelbyggnader som helhet med sina putsade fasader, avfärgade i gult, ursprungliga fönster och dörrar samt tegel- respektive plåttäckta sadeltak. Symmetri och proportioner. Frontespis. Magasinet med gulputsade fasader och järnkramlor, ladugård och loge i falurött. Byggnadsvolymnernas storlek och inbördes läge.

BYGGNAD SINVENTERING

Vårdsbergs by

1.4 Vårdsbergs hållplats

Fastighet: Linköping Vårdsberg 3:3

Objektsbeskrivning:

När järnvägen mellan Linköping och Ringstorp anlades 1908 byggdes Vårdsbergs hållplats på åkermarken norr om byn. Järnvägen lades ner 1964 och spåret är upprivet men hållplatsbyggnaden med uthus finns kvar. Fasaderna har liggande, rödfärgad träpanel och tegeltak. Taken har dock tidigare varit täckta med plåt.

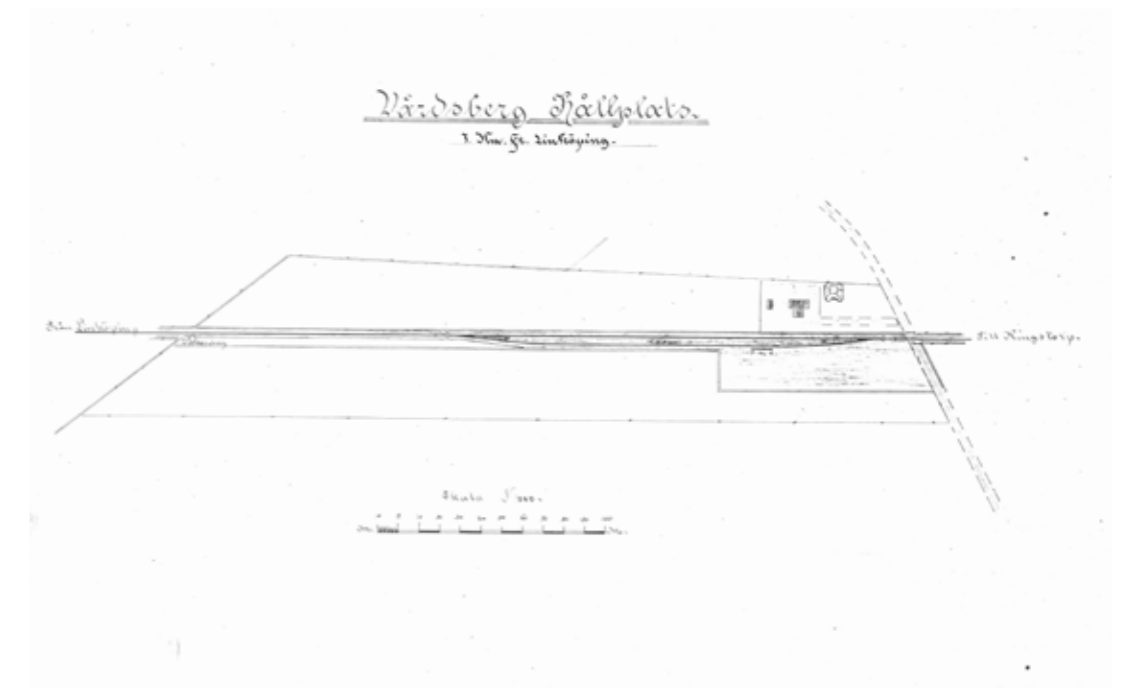
Tåget stannade även vid hållplats Ekbacken där banvallen korsar länsväg 757 mellan Lingham och Vårdsberg rondellen. Där fanns dock inga byggnader.

Kulturhistoriskt värde:

Nivå q

Viktiga karaktärsdrag:

Liggande träpanel. Faluröd färgsättning med vita snickerier. Byggnadsvolymernas storlek och inbördes läge. Hållplatsskylt "VÅRDSBERG". Bevarad spårsträckning.

BYGGNADSINVENTERING

Vårdsbergs by

1.5 Prästgården

Fastighet: Linköping Vårdsberg 1:1

Objektsbeskrivning:

Mangårdsbyggnaden är uppförd i 1½ plan med frontespis på fram- och baksidan. I modern tid har huset fått tilläggsisolering, nya fönster och betongtegel på taket. Fasaden är klädd med gul lockpanel. Till gården hör en flygelbyggnad, en större loge och ett magasin.

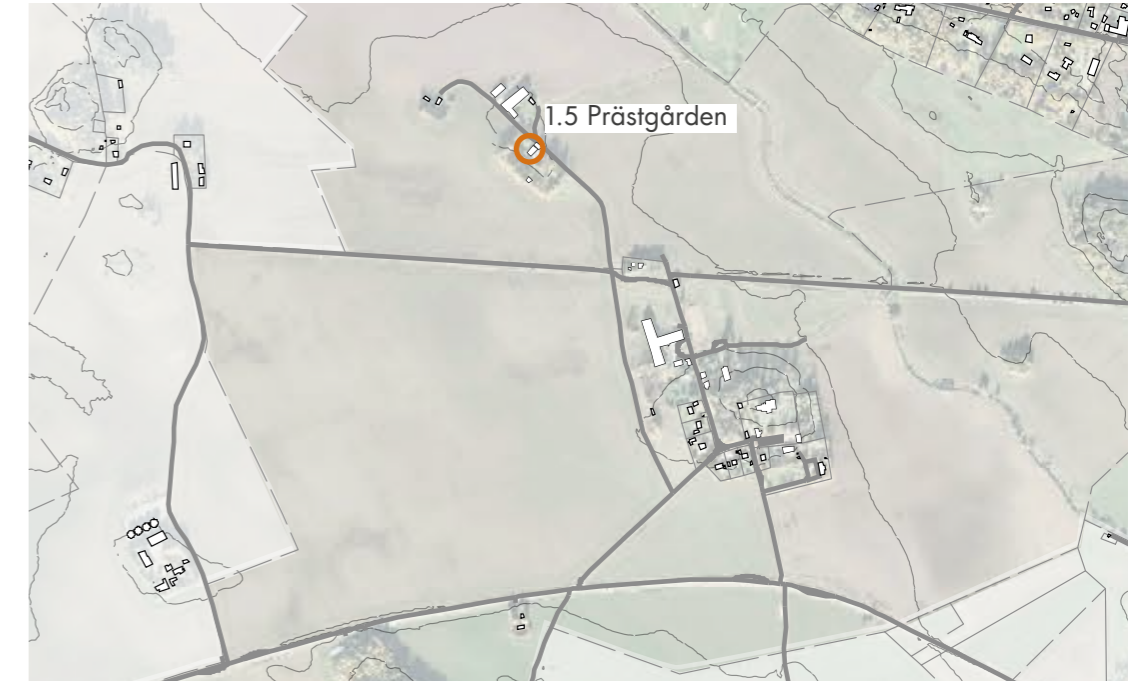
Prästgården flyttades till sin nuvarande plats på en kulle norr om sockencentrat vid laga skiftet 1848. Enligt skifteshandlingen hade gården då 23 byggnader. Prästgården har varit biskopsprebende.

Kulturhistoriskt värde:

Nivå q

Viktiga karaktärsdrag:

Manbyggnad: Gårdsfasadens symmetri och proportioner. Frontespis. Ljus färgsättning. Den samlade gårdsbilden med de många välbevarade byggnaderna. Rödmålade uthus. Tegeltäckta sadeltak. Det fria läget i landskapet.

BYGGNAD SINVENTERING

Ginkelösa by

2.1 Ginkelösa Norrgård / Ginkelösa Berget

Fastighet: Linköping Ginkelösa 1:2

Objektsbeskrivning:

Berget är en av tre kvarvarande gårdar på den gamla bytomten som ligger längs en ås i nord-sydlig riktning. Det äldre boningshuset är i två plan med framskjutande mittparti med inbyggda verandor på båda planen. Huset har tegeltak, faluröd locklistpanel och vita fönster med spröjs. Huset har renoveringsbehov.

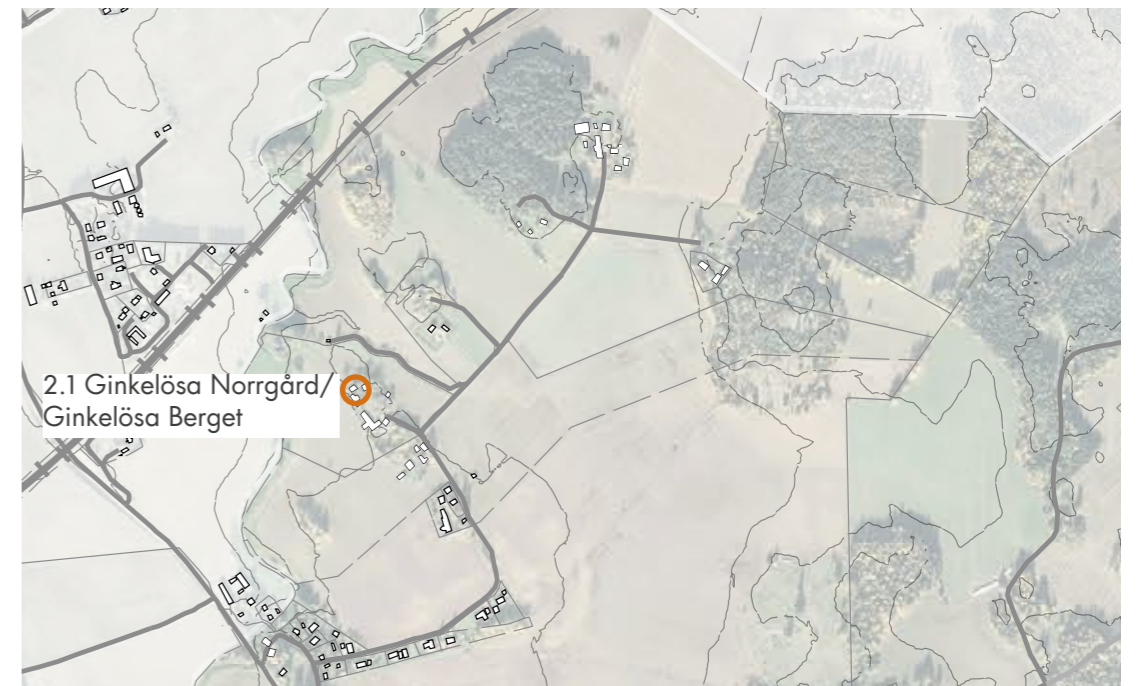
Det nyare boningshuset i 1½ plan ligger som en flygel till det äldre. Rakt över gårdsplanen ligger ett timrat uthus med svarta fönsterfoder och mindre fönster. Gårdsplanen fullbordas av ytterligare röda hus med tegeltak i form av loge, ladugård och uthus.

Kulturhistoriskt värde:

Nivå q

Viktiga karaktärsdrag:

Den samlade gårdsbilden med de många välbevarade byggnaderna. Manbyggnaden med tvåvåningsveranda med småspröjsade fönster. Rödmålade fasader. Tegeltäckta sadeltak. Det fria läget i landskapet.

BYGGNAD SINVENTERING

Ginkelösa by

2.2 Ginkelösa Mellangård

Fastighet: Linköping Ginkelösa 5:1

Objektsbeskrivning:

Mellangården flyttades inte ut vid laga skiftet utan ligger kvar på bytomten. Huvudbyggnaden är en enkelstuga i två plan, som placerats på östsidan av åsen till skillnad från övriga gårdar i byn som ligger högre. Huset är uppfört i början av 1800-talet och har kvar mycket av det äldre utseendet med bred, faluröd panel, tegeltak, utskjutande stensockel och rejäla vindskivor. Fönstren är dock utbytta till tvåluftsfönster utan spröjs.

Ekonomibyggnaderna med fasader av vit puts och falurött trä är förhållandevis små och av varierande ålder, de äldsta från början av 1800-talet.

Kulturhistoriskt värde:

Nivå q

Viktiga karaktärsdrag:

Den samlade gårdsbilden med de många välbevarade byggnaderna. Rödmålade fasader. Tegeltäckta sadeltak. Det fria läget i landskapet.

BYGGNADSINVENTERING

Ginkelösa by

2.3 Ginkelösa Krogård

Fastighet: Linköping Ginkelösa 4:2 och 4:3

Objektsbeskrivning:

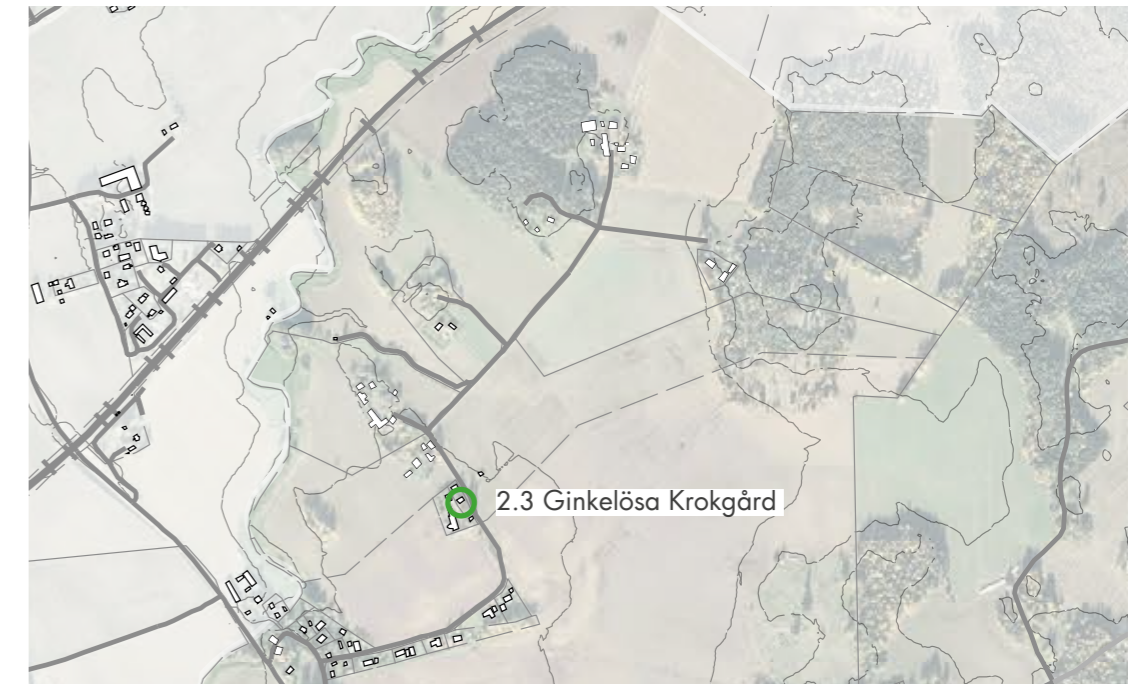
Kroggården ligger på sin ursprungliga plats på bytomten. Gården har två boningshus, det västra i 1½ plan med tillbyggd vinkel har vit panel, brutet tegeltak och modernare tvålufts-fönster utan spröjs. Det östra boningshuset med gul lockpanel har 1½ plan med tegelklätt sadeltak och en mindre utbyggnad åt söder. Ladugård och loge har plåttak och faluröd, stående panel.

Kulturhistoriskt värde:

Nivå k

Viktiga karaktärsdrag:

Den samlade gårdsbilden med de många välbevarade byggnaderna. Rödmålade uthus. Tegeltäckta sadeltak. Det fria läget i landskapet.

BYGGNADSINVENTERING

Ginkelösa by

2.4 Frösätter och Vallsätter

Fastighet: Linköping Ginkelösa 1:21

Objektsbeskrivning:

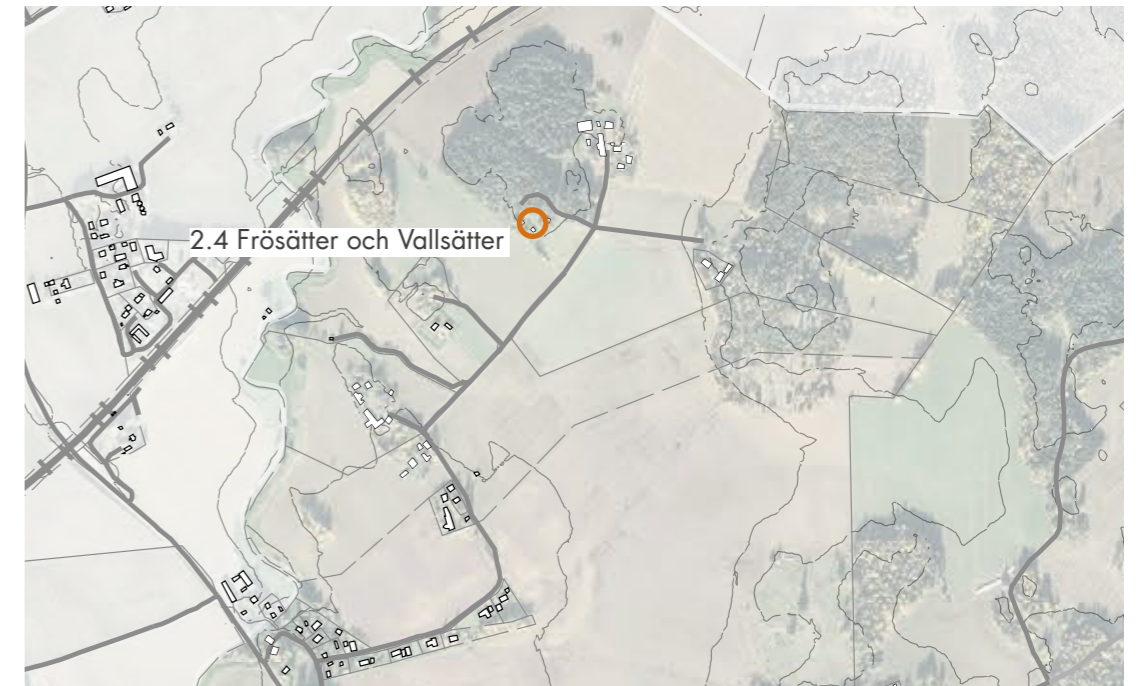
Frösätter och Vallsätter ligger på en höjd i skogsbrynet, på gränsen mellan det som tidigare var inägor och utmarker. De två torpstugorna är enkelstugor med faluröd panel, tegeltak och vita snickerier. Frösätter är belagt som knekktorps. Till torpen hör några uthus och trädgårdar med nyttoväxter.

Kulturhistoriskt värde:

Nivå q

Viktiga karaktärsdrag:

Småskalig bebyggelse med traditionella material, utformning och färgsättning. Rödfärgade fasader. Tegeltäckta sadeltak. Det inbördes sammanhanget torpstugorna emellan. Det fria läget i landskapet.

BYGGNADSINVENTERING

Ginkelösa by

2.5 Ginkelösa Storgård

Fastighet: Linköping Ginkelösa 1:3

Objektsbeskrivning:

Storgården flyttades från bytomten vid laga skiftet. Huvudbyggnaden med faluröda träfasader har 1½ plan, tegelklätt sadeltak och spröjsade fönster med vita foder. Två uthus ligger som flyglar till boningshuset. På gården finns också flera ekonomibyggnader, bland annat en stor lada.

Gårdsmiljön är ombonad med en uppvuxen trädgård med många fruktträd, gårdsplan och små stenomgärdade betesmarker i nära anslutning.

Kulturhistoriskt värde:

Nivå q

Viktiga karaktärsdrag:

Typisk östgötsk större bondgård med traditionell utformning, material och färgsättning. De många bevarade ekonomibyggnaderna och uthusen. Omgivande träd. Det fria läget i landskapet.

BYGGNAD SINVENTERING

Ginkelösa by

2.6 Ginkelösa Lillgård

Fastighet: Linköping Ginkelösa 2:5

Objektsbeskrivning:

Lillgården är en utflyttad gård som ligger inbäddad i grönska på en höjd mot skogen. Manbyggnaden i 1½ plan med sexdelad plan är uppförd 1876. Huset har dubbla skorstenar, tegeltak, spröjsade fönster med sex rutor, faluröd träpanel och vita fönstersnickerier och knutbrädor. Vid ingången finns en förstukvist.

Ekonomibyggnader i form av loge och uthus är samtida med boningshuset.

Kulturhistoriskt värde:

Nivå q

Viktiga karaktärsdrag:

Manbyggnadens skorstenar, tegelbelagda sadeltak, spröjsade vita fönster samt förstukvist. Den samlade gårdsbilden med manbyggnad och uthus. Omgivande träd. Det fria läget i landskapet.

BYGGNADSINVENTERING

Ginkelösa by

2.7 Ginkelösa kvarn

Fastighet: Del av Linköping Ringatorp 1:2

Objektsbeskrivning:

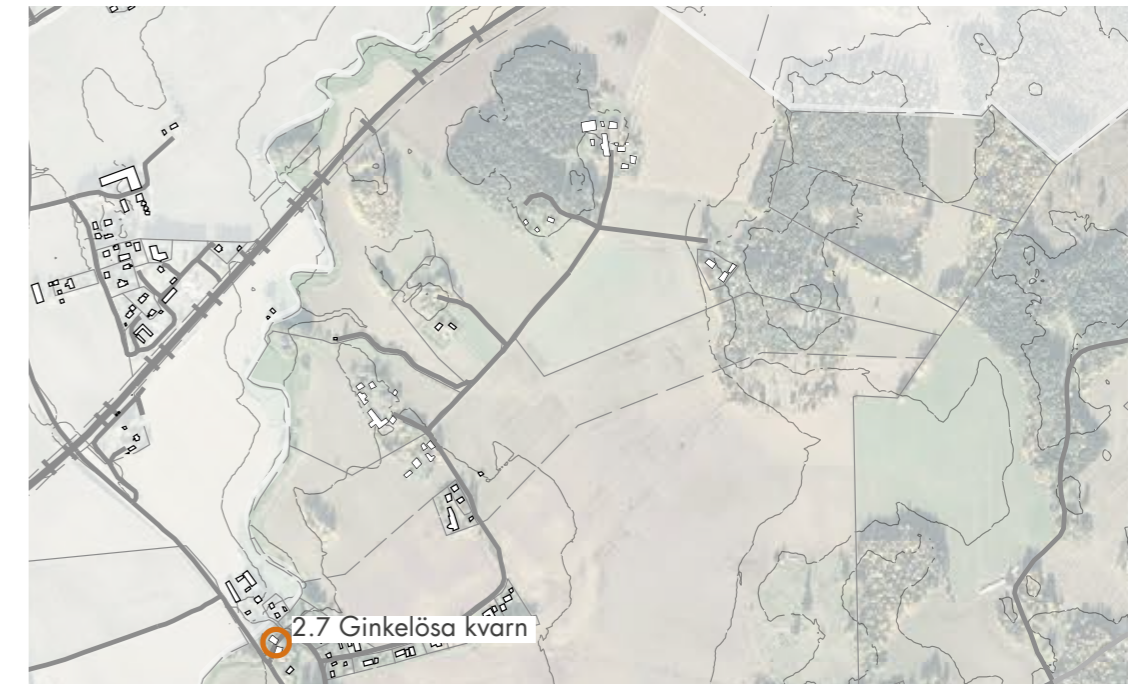
Kvarnbyggnad i 2½ våningar i sutteräng. Rödfärgad timmerkonstruktion, delvis panelklädd. Välbevarad vattenränna.

Kulturhistoriskt värde:

Nivå q

Viktiga karaktärsdrag:

Timmerkonstruktion, rödmålad locklistpanel, träfönster, sadeltak. Vattenfåra.

BYGGNADSINVENTERING

Ginkelösa by

2.8 Bebyggelse sydost om kvarnen

Objekt: Linköping Ginkelösa 1:15

Objektsbeskrivning:

Söder om kvarnen, längs den gamla vägen, ligger soldattorpet Nysätter, en faluröd enkelstuga i ett plan med tegeltak och förstukvist.

Kulturhistoriskt värde:

Nivå k

Viktiga karaktärsdrag:

Soldattorpets bevarade utformning, faluröd enkelstuga med tegeltak. Färgsättningen; röd slamfärg, vita knutar, fösnteromfattning och förstukvist.

BYGGNADSINVENTERING

Vimarka by

3.1 Vimarka Pilgård

Fastighet: Linköping Vimarka 2:19

Objektsbeskrivning:

Pilgården ligger längst västerut av de fyra på den ursprungliga bytomten. Bostadshuset har två våningar, faluröd panel och brant, tegelbelagt sadeltak. Fönstren är vita och indelade i fyra rutor med spröjs och mittpost. Knutar och vindskivor i vitt har tilltagna dimensioner.

På gården finns även ladugård, loge och uthus grupperade runt en gårdsplan.

Kulturhistoriskt värde:

Nivå q

Viktiga karaktärsdrag:

En samlad, traditionell gårdsbild i en traditionellbystruktur. Mangårdsbyggnad och uthusbyggnader i falurött med vita snickerier. Tegeltäckta sadeltak och skorstenar.

BYGGNAD SINVENTERING

Vimarka by

3.2 Vimarka Källargård

Fastighet: Linköping Vimarka 3:2

Objektsbeskrivning:

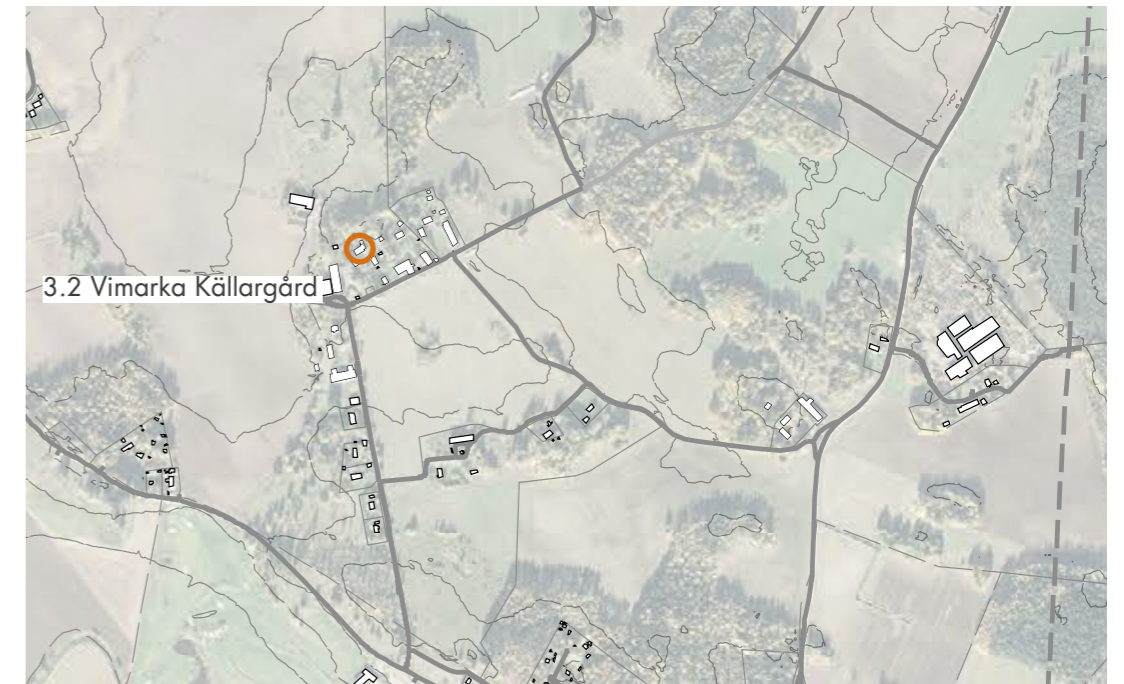
Huvudbyggnaden i 1½ plan med frontespis är vitrappad. Ytterligare ett bostadshus, rödfärgat i 1½ plan, ligger som en flygel till huvudbyggnaden. Trädgården har stora planteringar och äldre fruktträd. På gården finns en källare från 1200-talet. Gården har omfattande ekonomibyggnader, merparten är senare tillkomna.

Kulturhistoriskt värde:

Nivå q. Av byggnadsminnesklass

Viktiga karaktärsdrag:

Den samlade gårdsbilden med manbyggnad, uthus och omgivande träd i en traditionell bystruktur. Mangårdsbyggnaden med tegelbelagt sadeltak och frontespis. Den gamla källaren. Uthus målade med röd slamfärg.

BYGGNADSINVENTERING

Vimarka by

3.3 Vimarka Östergård

Fastighet: Linköping Vimarka 3:2

Objektsbeskrivning:

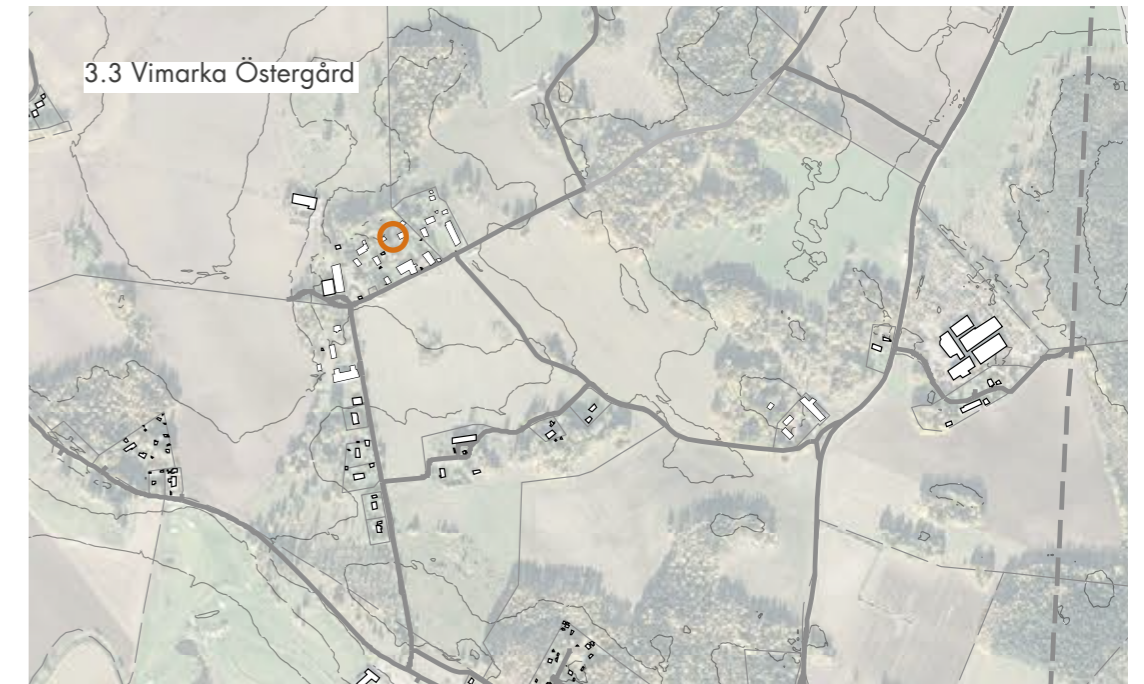
En av gårdarna som inte flyttades ut vid skiftet. Vitputsad huvudbyggnad i 1½ plan med frontespis moderniserad på 1950-talet. På ömse sidor om uppfarten ligger äldre ekonomibyggnader i falurött.

Kulturhistoriskt värde:

Nivå q

Viktiga karaktärsdrag:

Den samlade gårdsbilden med manbyggnad, uthus och omgivande träd i en traditionell bystruktur. Mangårdsbyggnad med tegelbelagt sadeltak och frontespis. Uthus målade i röd slamfärg.

BYGGNADSINVENTERING

Vimarka by

3.4 Vimarka Bränngård

Fastighet: Linköping Vimarka 2:27

Objektsbeskrivning:

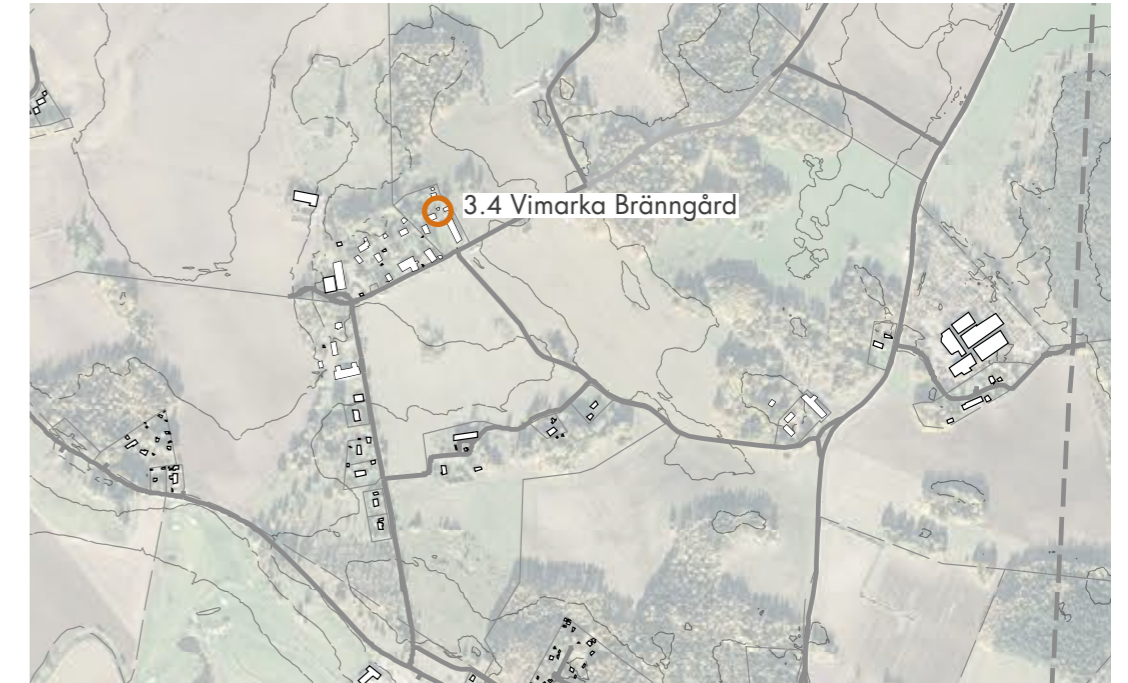
Den rödpanelade huvudbyggnaden med frontespis och tegeltak ligger indragen från bygatan. Huset flankeras av en långsträckt, rödfärgad ekonomibygnad under plåttak.

Kulturhistoriskt värde:

Nivå q

Viktiga karaktärsdrag:

Den samlade gårdsbilden med manbyggnad, uthus och omgivande träd i en traditionell bystruktur. Mangårdsbyggnaden med tegelbelagt sadeltak och frontespis. Uthus målade med röd slamfärg.

BYGGNADSINVENTERING

Vimarka by

3.5 Rosenlund

Fastighet: Linköping Vimarka 1:7

Objektsbeskrivning:

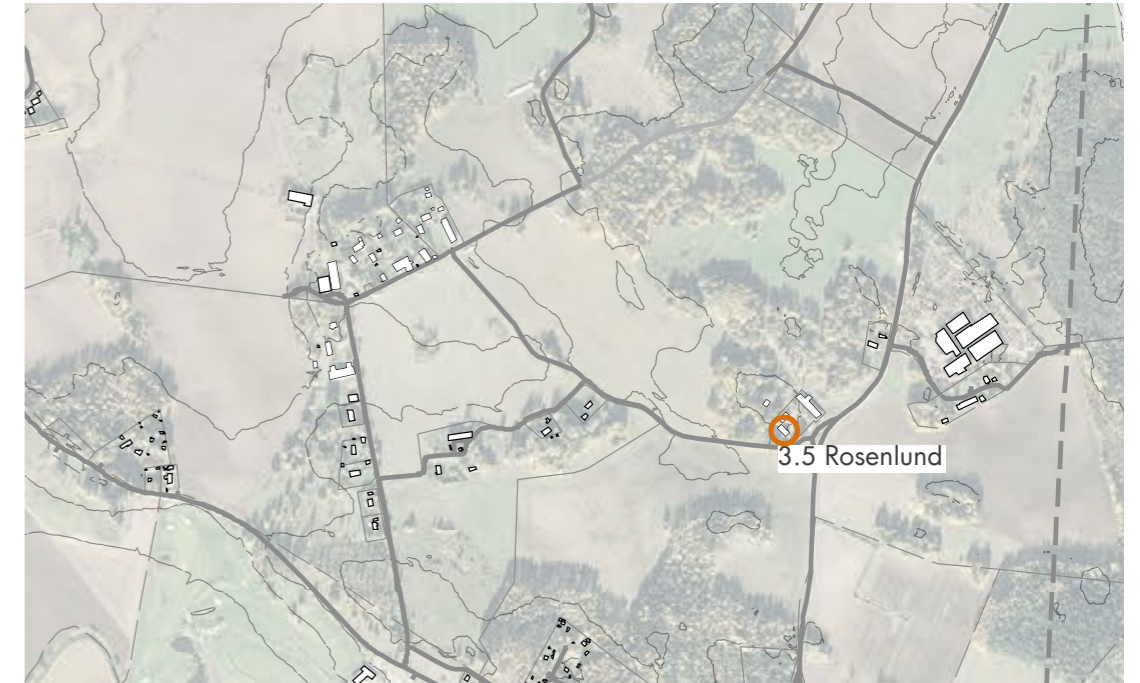
Rosenlund var ett eget hemman och berördes inte av skiftet. Huvudbyggnaden har tegeltak och är reveterad i ljusgul puts med knutar och fönsteromfattningar slätputsade i vitt. Gården har ett uthus med tegeltak och en äldre ekonomibyggnad med plåttak, båda rödfärgade.

Kulturhistoriskt värde:

Nivå q

Viktiga karaktärsdrag:

Den samlade gårdsbilden med manbyggnad, uthus och omgivande träd i ett öppet jordbrukslandskap.

BYGGNAD SINVENTERING

Vimarka by

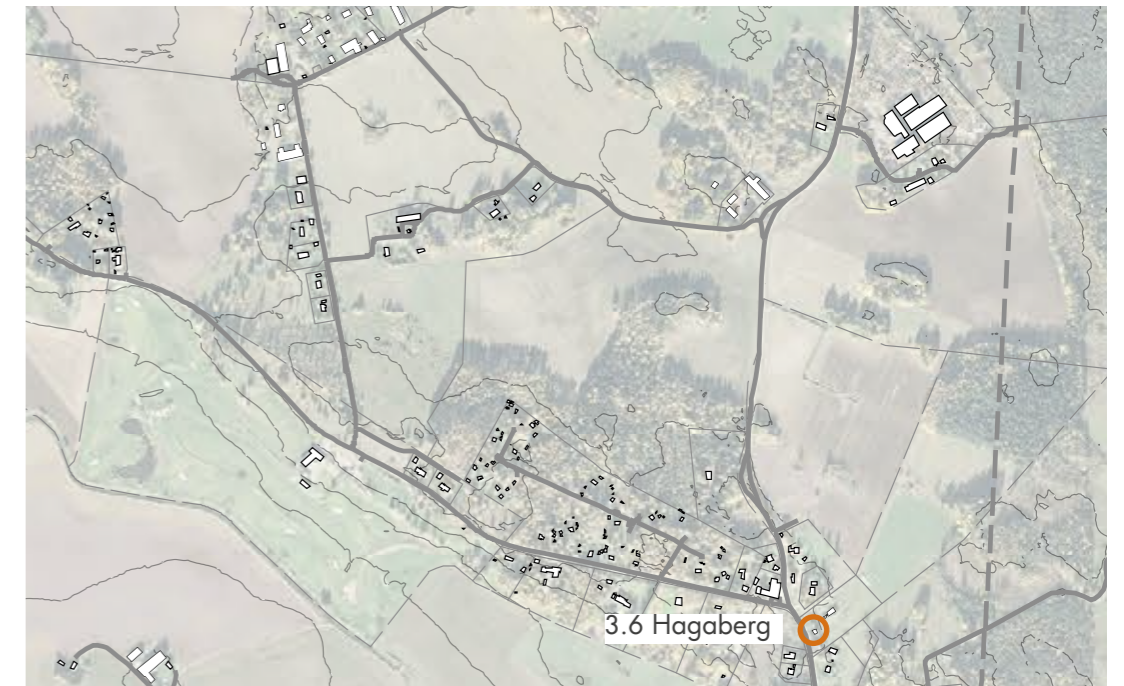
3.6 Hagaberg

Fastighet: Linköping Vimarka 1:6

Objektsbeskrivning:
Soldattorpi i form av enkelstuga i 1½ våning. Rödfärgad panel, vita knutar och fönsteromfattningar, tegeltak och förstukvist med snickarglädje. Torpet ägs idag av Vårdsbergs hembygdsförening.

Kulturhistoriskt värde:
Nivå q

Viktiga karaktärsdrag:
Traditionell husform med locklistpanel, sadeltak, spröjsade fönster, skorsten och veranda med snickarglädje.

BYGGNADSINVENTERING

Ringatorp

4.1 Ringatorp

Fastighet: Linköping Ringatorp 1:3

Objektsbeskrivning:

Huvudbyggnad med vit, reveterade trästomme i två våningar, som påstås var uppförd av polska krigsfångar. Genom trädgården flyter Vårdsbergsån. Ekonomibyggnader från slutet av 1800-talet, kompletterat nyare byggnader. Gården är omnämnd 1406, då man gav mark till Vårdsbergs kyrka. I början av 1600-talet var Ringatorp frälsegård.

Kulturhistoriskt värde:

Nivå q

Viktiga karaktärsdrag:

Den samlade gårdsbilden med mangårdsbyggnad, uthus och omgivande väl uppväxta träd. Tegeltäckta sadeltak. Faluröda fasader.

BYGGNAD SINVENTERING

Ringatorp

4.2 Granebo / Brostugan

Fastighet: Linköping Ringatorp 1:2

Objektsbeskrivning:

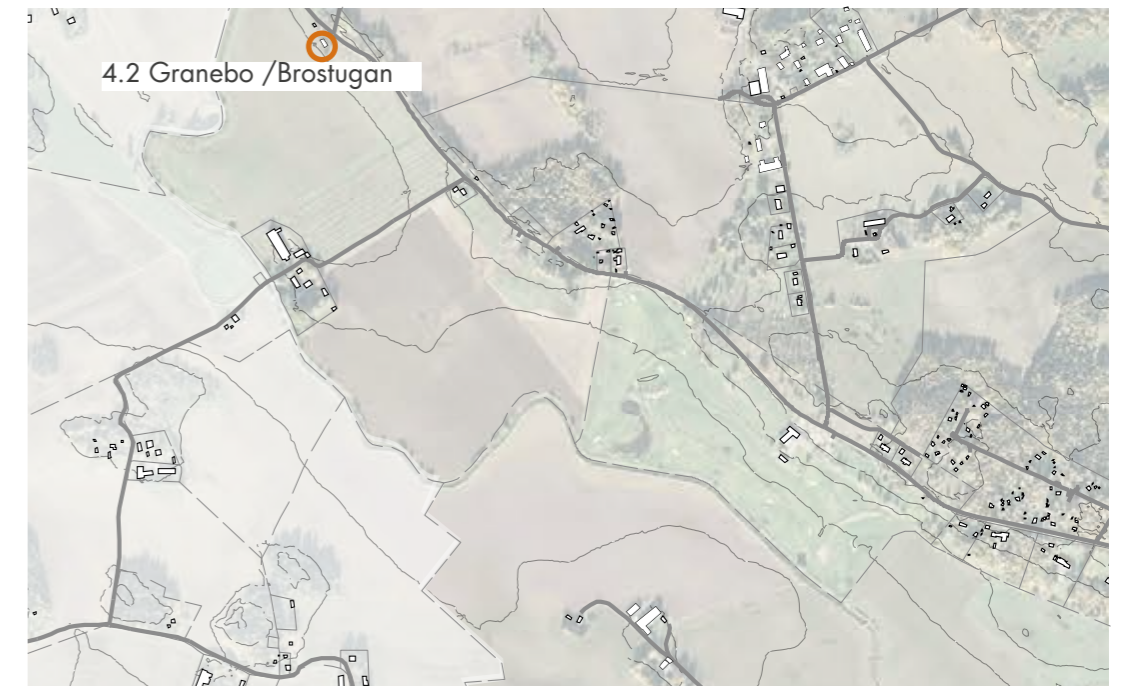
I Ringatorps norra delar, i gränsen mot Ginkelösa, där landsvägen korsar Vårdsbergsån ligger Brostugan. Det är en förlängd parstuga i ett plan med vit revetering och tegeltak. Stugan har en liten förstukvist och längst norr ut på tomten finns ett äldre, litet, rött uthus.

Kulturhistoriskt värde:

Nivå q

Viktiga karaktärsdrag:

Byggnadens traditionella form; en länga med tegeltäckt sadeltak och skorsten. Reveterade, vita fasader. Förstukvist och uthus.

BYGGNAD SINVENTERING

Hovetorp by

6.1 Hovetorps gård

Fastighet: Linköping Vårdsbergs-Hovetorp 1:6

Objektsbeskrivning:

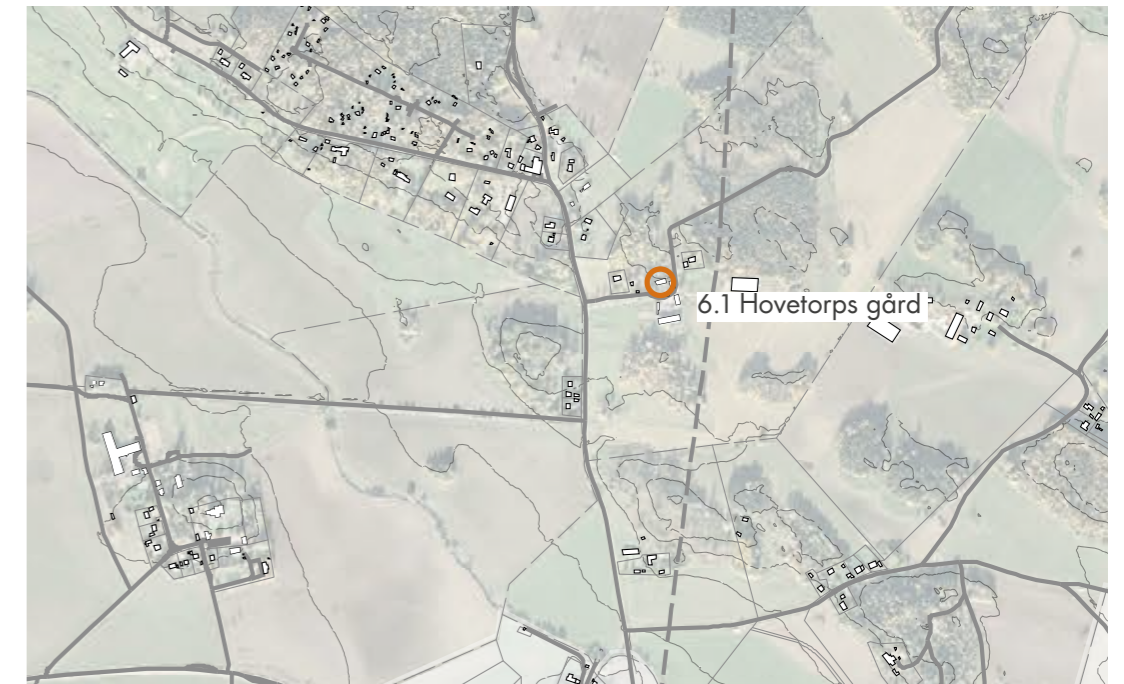
Huvudbyggnad i 1½ plan med frontespis och veranda med snickarglädje. Taktegel och rödfärgad panel med vita knutar och fönsteromfattningar. Huvudbyggnaden flankeras av ett rödfärgat uthus med ockragula dörrar. Tvärs över gårdsvägen ligger ekonomibyggnaderna som idag främst används som stall.

Kulturhistoriskt värde:

Nivå q

Viktiga karaktärsdrag:

En samlad, traditionell gårdsbild med mangårdsbyggnad och uthusbyggnader i falurött. Tegeltäckta sadeltak. Frontespis och förstukvist. Trädallé.

BYGGNAD SINVENTERING

Jäppestad by

7.1 Jäppestad Västergård

Fastighet: Linköping Jäppestad 4:4

Objektsbeskrivning:

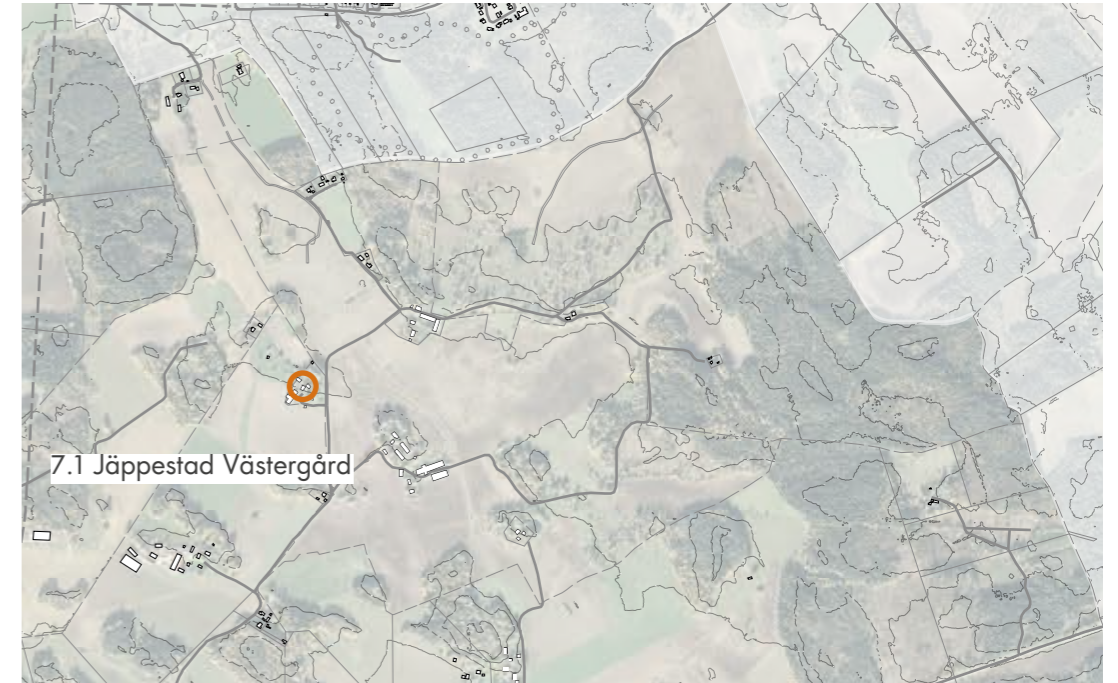
Den enda gård som ligger kvar på den ursprungliga platsen för Jäppestadsby. Gården har flera bostadshus och ekonomibyggnader, alla är rödfärgade och tillkomna före 1950 med många äldre detaljer bevarade. Två ängslador finns på markerna.

Kulturhistoriskt värde:

Nivå q

Viktiga karaktärsdrag:

En samlad, traditionell gårdsbild i ett öppet jordbrukslandskap. Mangårdsbyggnad och uthusbyggnader i falurött med vita snickerier. Ursprungliga spröjsade fönster. Tegeltäckta sadeltak och skorstenar. Väl uppväxta träd och syrenbuskar.

BYGGNADSINVENTERING

Jäppestad by

7.2 Jäppestad Överby

Fastighet: Linköping Jäppestad 2:5

Objektsbeskrivning:

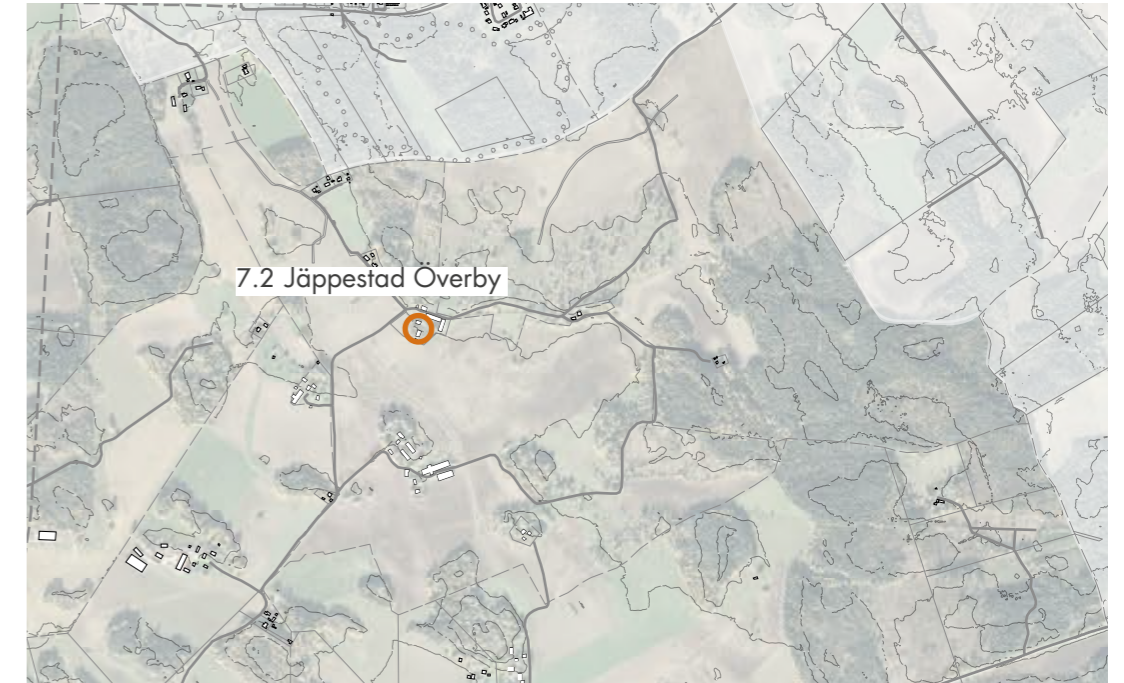
Överby gård var ett eget hemman redan före skiftet. Huvudbyggnaden i gul puts har 1½ våning och en reslig frontespis accentuerad med pilastrar. Flygelbyggnaden är även den inredd som bostad och har vitputsade väggar och tegeltak. Ekonomibyggnaderna innefattar ett äldre, timrat magasin med omsorgsfullt utförda detaljer och fina proportioner, en lada byggd i falskt skiftesverk och en något nyare stallänga.

Kulturhistoriskt värde:

Nivå q

Viktiga karaktärsdrag:

Huvudbyggnaden som helhet med frontespis och pilastrar. Uthusen med sina detaljer och välavvägda proportioner. Läget med omgivande öppen jordbruksmark. Väl uppväxta träd.

BYGGNAD SINVENTERING

Jäppestad by

7.3 Jäppestad Kronogård

Fastighet: Linköping Jäppestad 2:4

Objektsbeskrivning:

Gården flyttades ut från bycentrum vid skiftet. Vitrappad huvudbyggnad i 1½ plan med frontespis och taktegel. Flera välbevarade äldre ekonomibyggnader, uthus och arbetarbostäder.

Kulturhistoriskt värde:

Nivå q

Viktiga karaktärsdrag:

En samlad, traditionell gårdsbild i ett öppet jordbrukslandskap. Vitmålad mangårdsbyggnad med frontespis, tegeltäckt sadeltak och två skorstenar. Faluröd uthusbebyggelse.

BYGGNADSINVENTERING

Jäppestad by

7.4 Jäppestad Skattegård

Fastighet: Linköping Jäppestad 1:7

Objektsbeskrivning:

Skattegården flyttades ut från bycentrumet vid skiftet. Gården består idag av en större enkelstuga i 1½ plan och två uthus. Samtliga hus är rödfärgade och har tegeltak. Se nedre bilden.

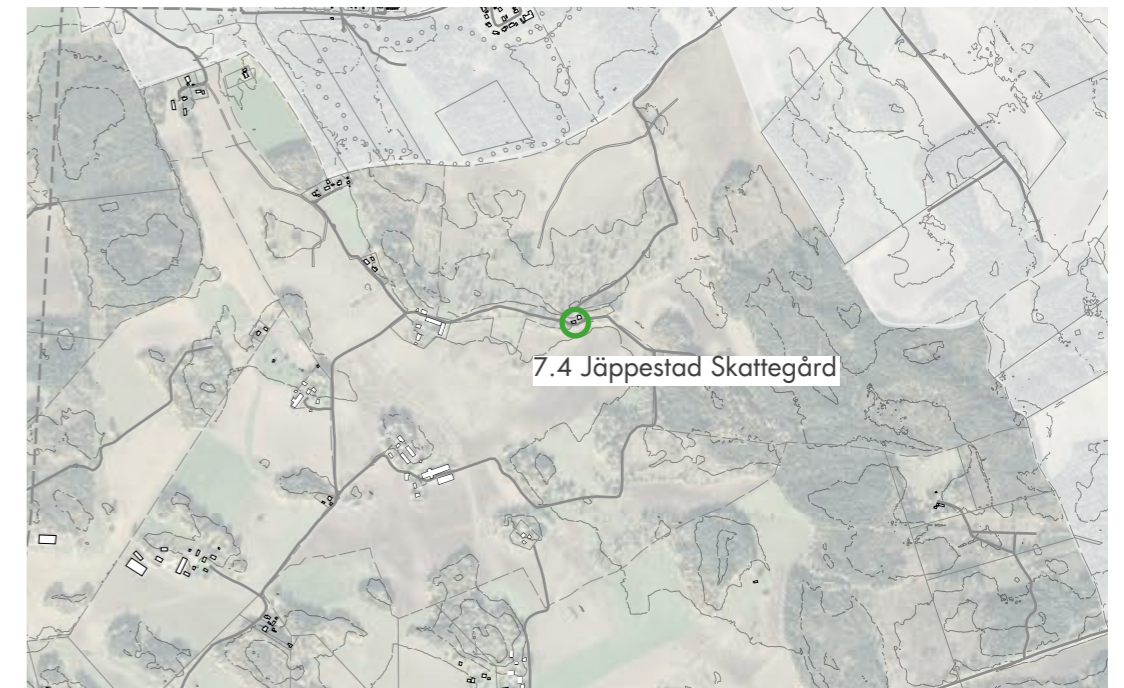
En bit öster om Skattegården, vid en liten åkerlapp i skogen ligger ett torp som var soldattorp enligt 1772 års karta. Idag består det av två mindre stugor i vinkel, se bild överst.

Kulturhistoriskt värde:

Nivå k

Viktiga karaktärsdrag:

Traditionell byggnadsform med lertegeltäckta sadeltak och faluröda fasader.

BYGGNADSINVENTERING

Jäppestad by

7.5 Soldattorp

Fastighet: Linköping Jäppestad 2:3

Objektsbeskrivning:

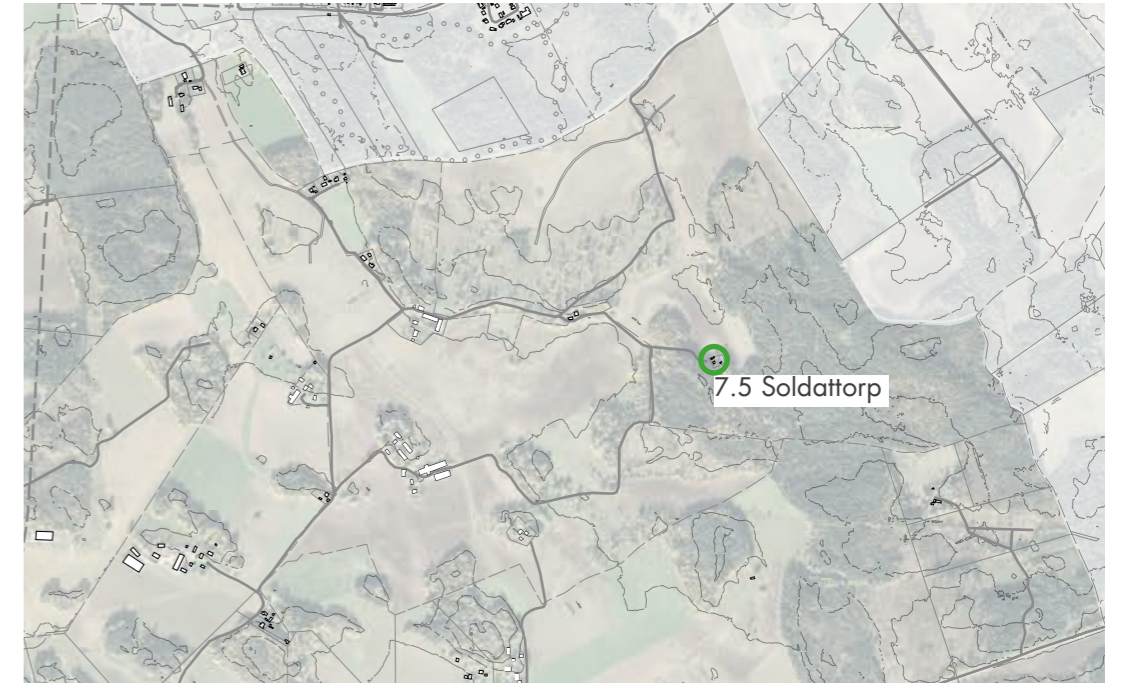
En bit öster om Skattegården, vid en liten åkerlapp i skogen ligger ett torp som var soldattorp enligt 1772 års karta. Idag består det av två mindre stugor i vinkel, se bild överst.

Kulturhistoriskt värde:

Nivå k

Viktiga karaktärsdrag:

Traditionell byggnadsform med lertegeltäckta sadeltak och faluröda fasader.

BYGGNADSINVENTERING

Ånestad by

8.1 Ånestad gård

Fastighet: Linköping Vårdsberg-Ånestad 1:23, 1:2

Objektsbeskrivning:

På kullen som utgör Ånestads gamla bycentrum ligger idag en stor huvudbyggnad tillsammans med flera nyare bostadshus. Även ekonomibyggnaderna är av modernare snitt. Huvudbyggnaden är i 1½ plan med brutet, halvvalmat tegeltak och frontespiser. Fasaderna är vitputsade och trädgården omges av låga, putsade murar.

Kulturhistoriskt värde:

Nivå k

Viktiga karaktärsdrag:

Den traditionella gårdsbilden med samlad bebyggelse i ett öppet jordbrukslandskap. Vitmålad mangårdsbyggnad med brutet, halvvalmat tegeltak och frontespis. Rödmålade uthus med vita knutar.

BYGGNADSINVENTERING

Ånestad by

8.2 Ånestad Lillgård

Fastighet: Linköping Vårdsberg-Ånestad 2:1

Objektsbeskrivning:

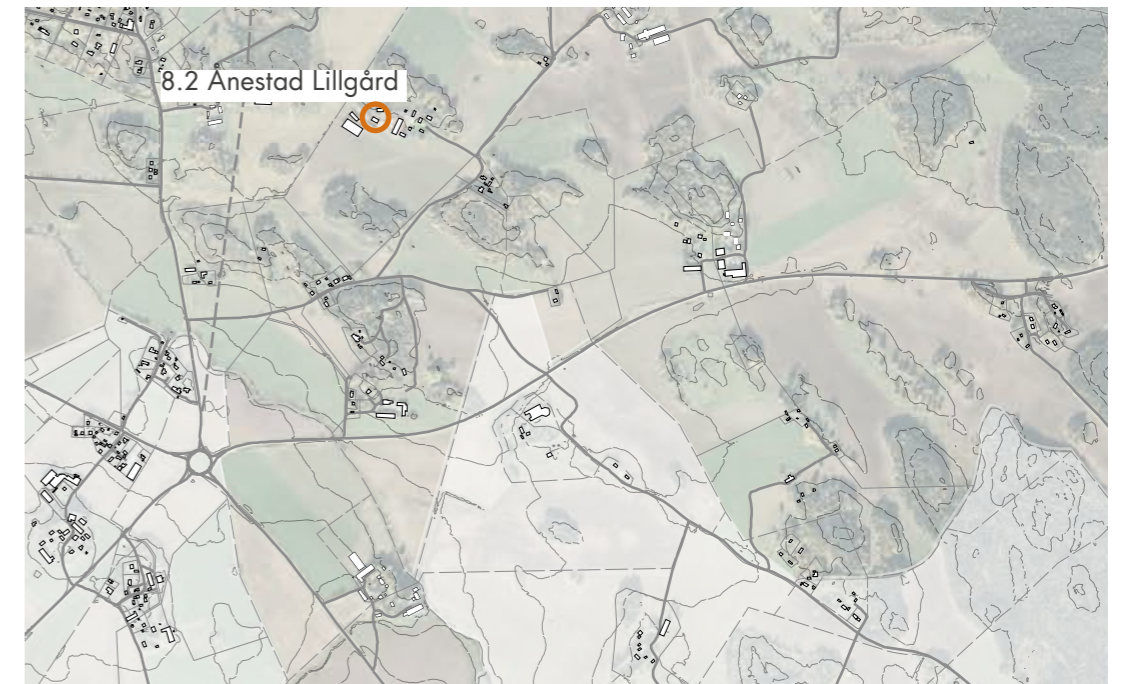
Huvudbyggnad i gulmålad panel med vita knutar, frontespis och tegeltak. Flankeras av brunmålat bostadshus, troligen arbetarbostad. Den äldre, rödfärgade ladan med tegeltak har kompletterats med modernare ekonomibyggnader och två stora växthus. Gården har ett flertal äldre, välbevarade uthus.

Kulturhistoriskt värde:

Nivå q

Viktiga karaktärsdrag:

Den traditionella gårdsbilden med samlad bebyggelse i ett öppet jordbrukslandskap. Gulmålad mangårdsbyggnad med frontespis. Rödmålade uthus med vita knutar.

BYGGNADSINVENTERING

Ånestad by

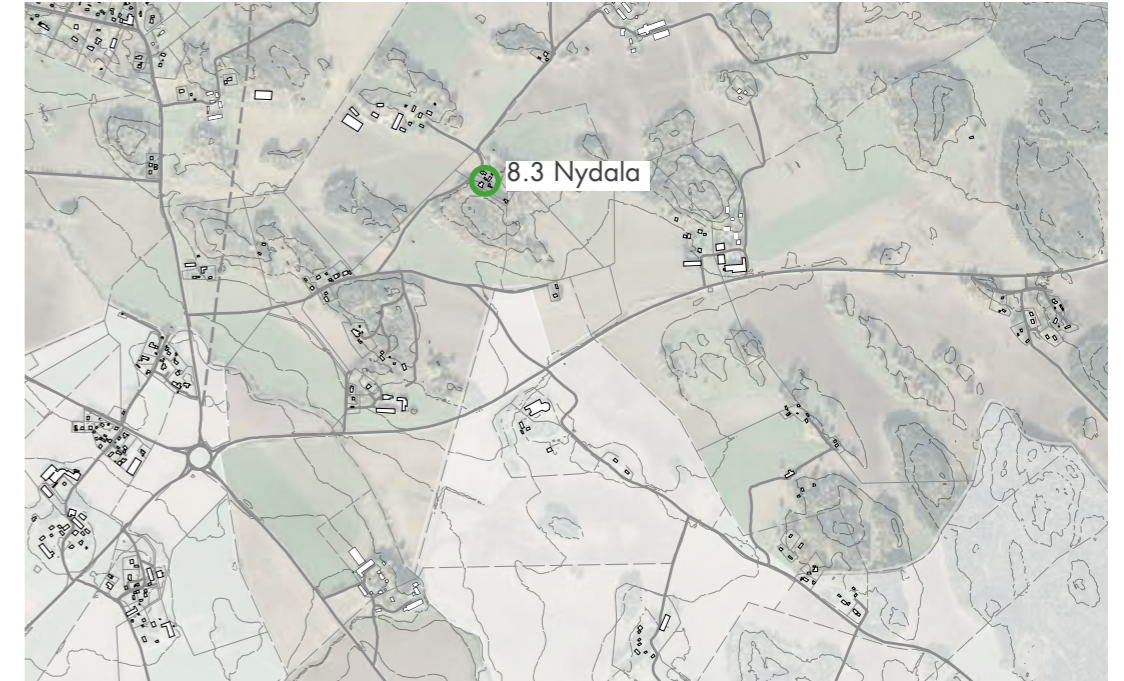
8.3 Nydala

Fastighet: Linköping Vårdsberg-Ånestad 1:6

Objektsbeskrivning:
Soldattorp i 1½ plan tillbyggt och moderniserat under 1900-talet. Brutet tegeltak, rödfärgad panel.

Kulturhistoriskt värde:
Nivå k

Viktiga karaktärsdrag:
Den samlade traditionella bebyggelsen; soldattorp och uthus. Röda fasader med vita knutar.

BYGGNADSINVENTERING

Linneberga by

9.2 Linneberga gård

Fastighet: Linköping Linneberga 2:3

Objektsbeskrivning:

Gårdspåursprunglig plats i bycentrum. Huvudbyggnad i gul träpanel med tegeltak och frontespis. Ekonomibyggnader av äldre snitt, bland annat magasin i tre våningar och fina små uthus. Arbetarbostad i 1½ plan med tidstypisk veranda.

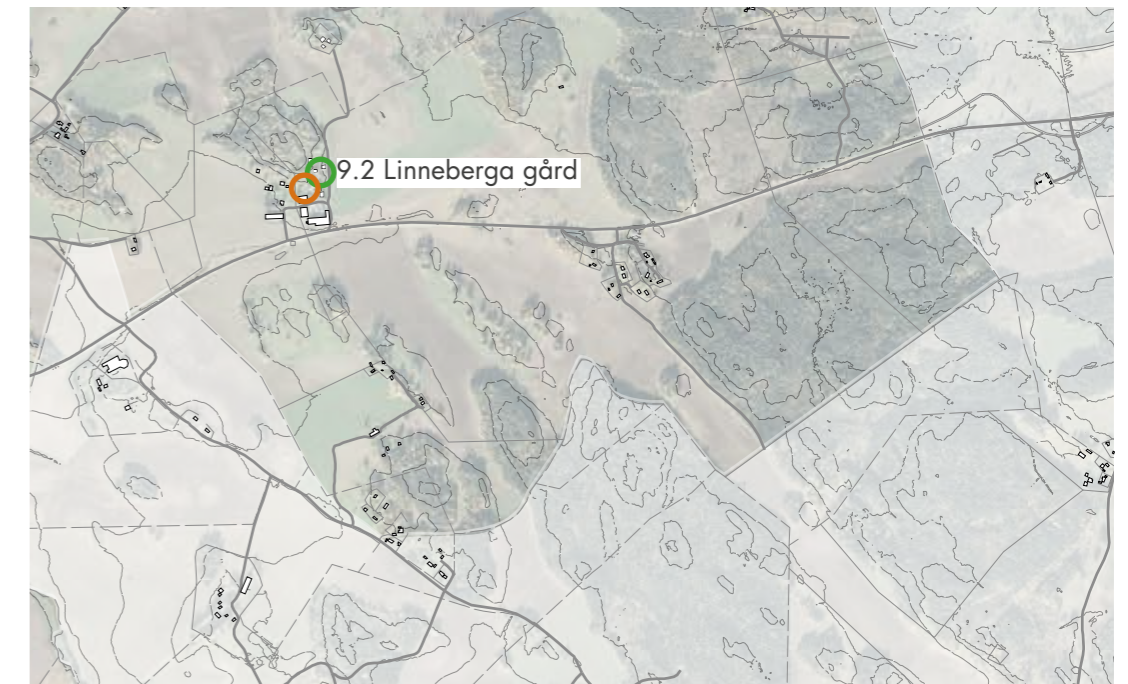
Kulturhistoriskt värde:

Nivå q Huvudbyggnaden

Nivå k Arbetarbostad

Viktiga karaktärsdrag:

Den traditionella gårdsbilden med samlad bebyggelse. Mangårdsbyggnad med gulmålade fasader och tegeltäckt sadeltak. Rödmålade uthus med vita knutar. Trädraden längs bygatan.

BYGGNADSINVENTERING

Linneberga by

9.3 Gastorp

Fastighet: Linköping Gastorp 1:3

Objektsbeskrivning:

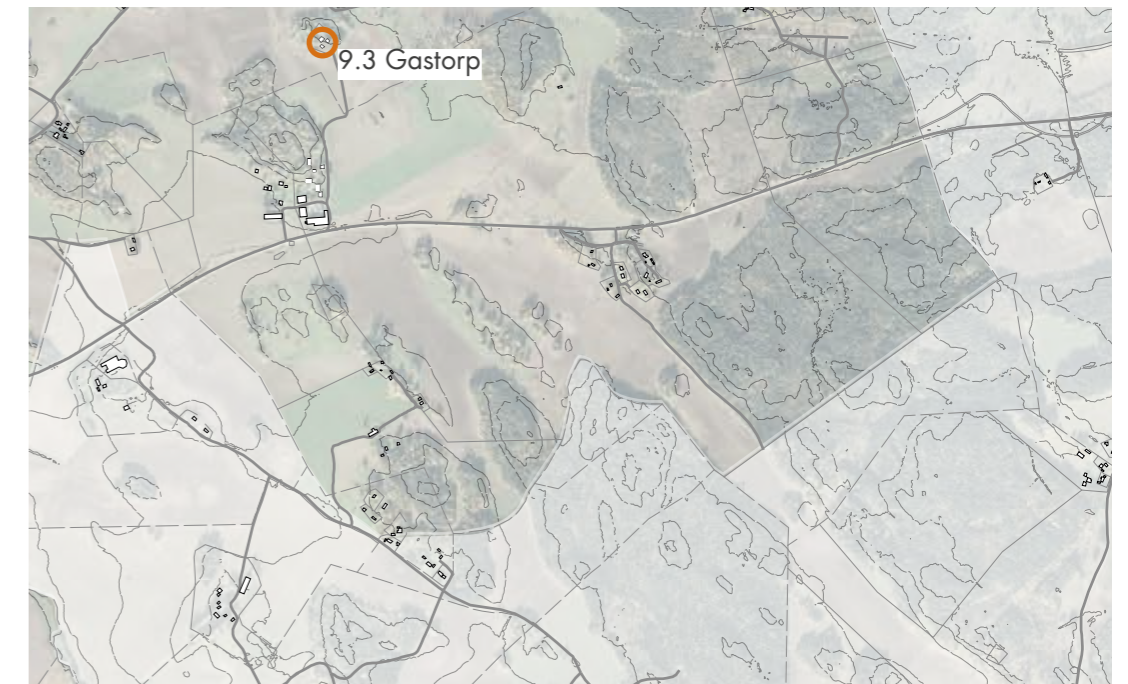
Gård som var eget hemman och ej berördes av skiftet. Huvudbyggnad i 1½ plan med frontespis och vitputsade fasader. Flygelbyggnad med vitmålad träfasad är idag inredd som bostad. Inga ekonomibyggnader finns kvar.

Kulturhistoriskt värde:

Nivå q

Viktiga karaktärsdrag:

Byggnadernas vitputsade/vitmålade fasader samt sadeltak. Huvudbyggnadens frontespis.

BYGGNADSINVENTERING

Linneberga by

9.4 Torp vid Hornsberg

Objektsbeskrivning:

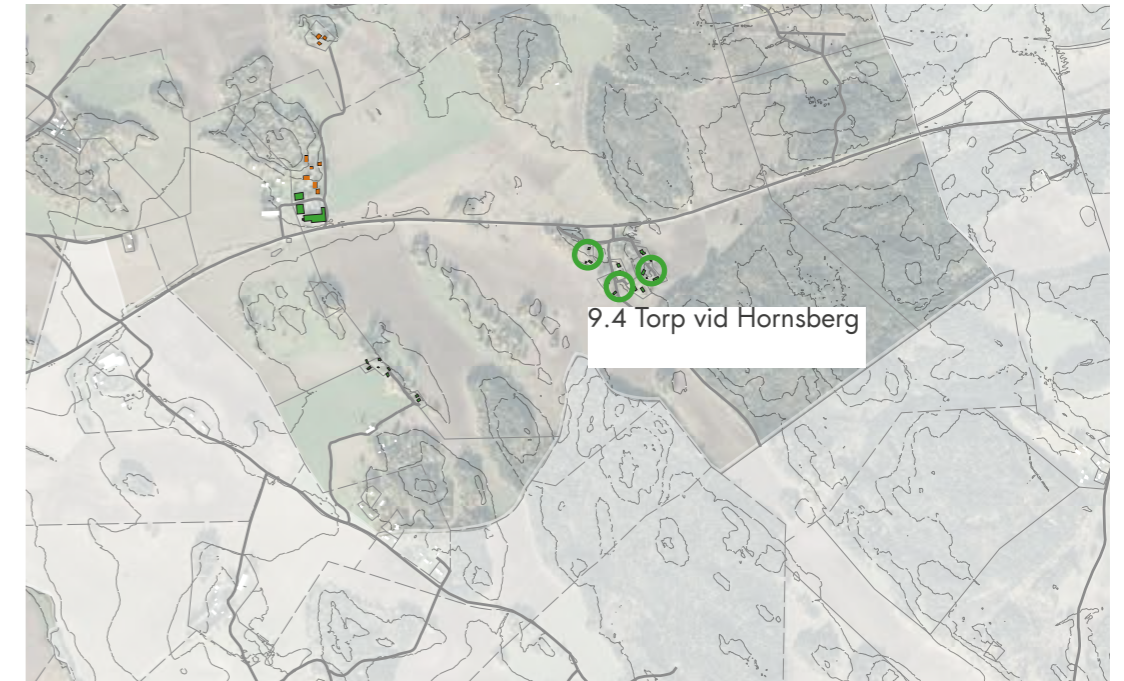
Rosenlund är på de historiska kartorna benämnt som soldattorp. Det är en 1½-plans enkelstuga med tillhörande liten ladugård/loge. Byggnaderna har faluröda träfasader, med vita snickerier, och tegeltak. Till torpet hör en uppvuxen trädgård med fruktträd och nyttoväxter.

Kulturhistoriskt värde:

Nivå k

Viktiga karaktärsdrag:

En relativt sammanhållen miljö. De äldre torpen med sina faluröda fasader och vita snickerier och tegeltak. Verandan med snickarglädje. Den uppvuxna trädgården med sina fruktträd och nyttoväxter.

BYGGNADSINVENTERING

Linneberga by

9.5 Torp vid Lindhagen och Grindtorp

Fastighet: Linköping Linneberga 1:5, 1:6, 2:8

Objektsbeskrivning:

Lindhagen är en enkelstuga i ett plan med rödfärgade fasader och tegeltak. Det ökade utrymmesbehovet har lösts genom en något större, nybyggd stuga direkt söder om torpet som harmonierar i material och färgval.

Nordväst om Lindhagen ligger Grindtorp, ett Soldattorp i form av en rödfärgad enkelstuga i ett plan.

Kulturhistoriskt värde:

Nivå k

Viktiga karaktärsdrag:

Torpstugornas traditionella form med rödmålade fasader med vita knutar och tegeltäckta sadeltak.

BYGGNADSINVENTERING

Örminge by

10.1 Örminge Skattegård

Fastighet: Linköping Örminge 1:8

Objektsbeskrivning:

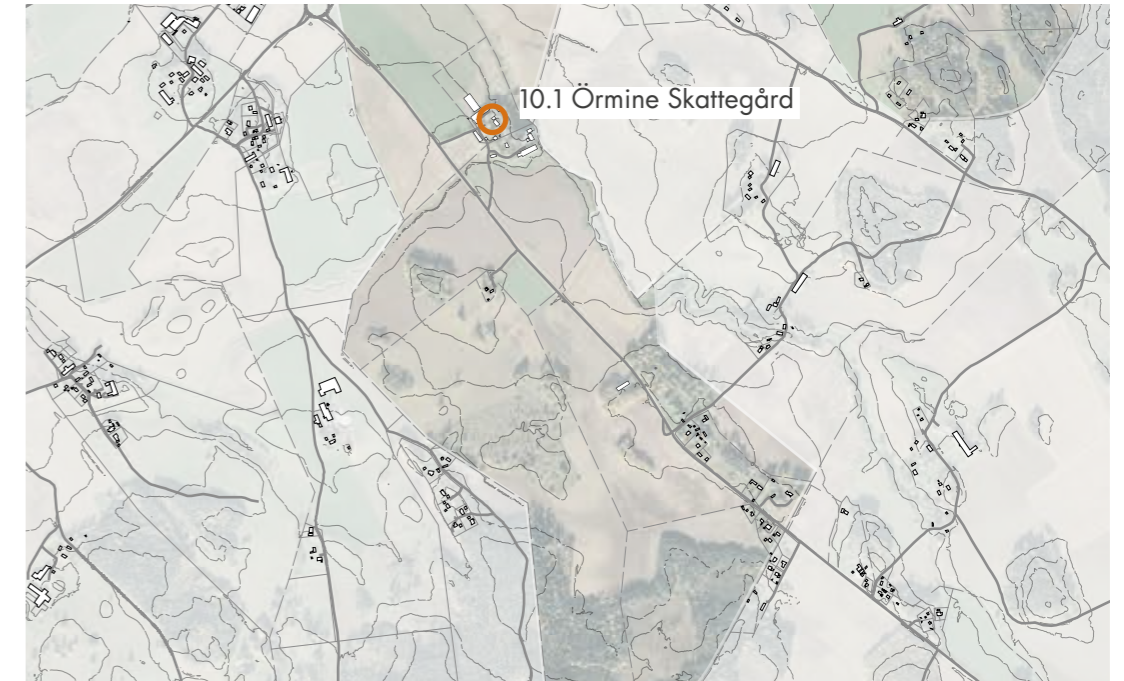
Huvudbyggnad med vita fasader och frontespis. Stora, rödfärgade ekonomibyggnader av varierande ålder.

Kulturhistoriskt värde:

Nivå q

Viktiga karaktärsdrag:

Den traditionella gårdsbilden med samlad bebyggelse i ett fritt läge. Mangårdsbyggnad med frontespis och rödmålade uthus med vita knutar.

BYGGNADSINVENTERING

Örminge by

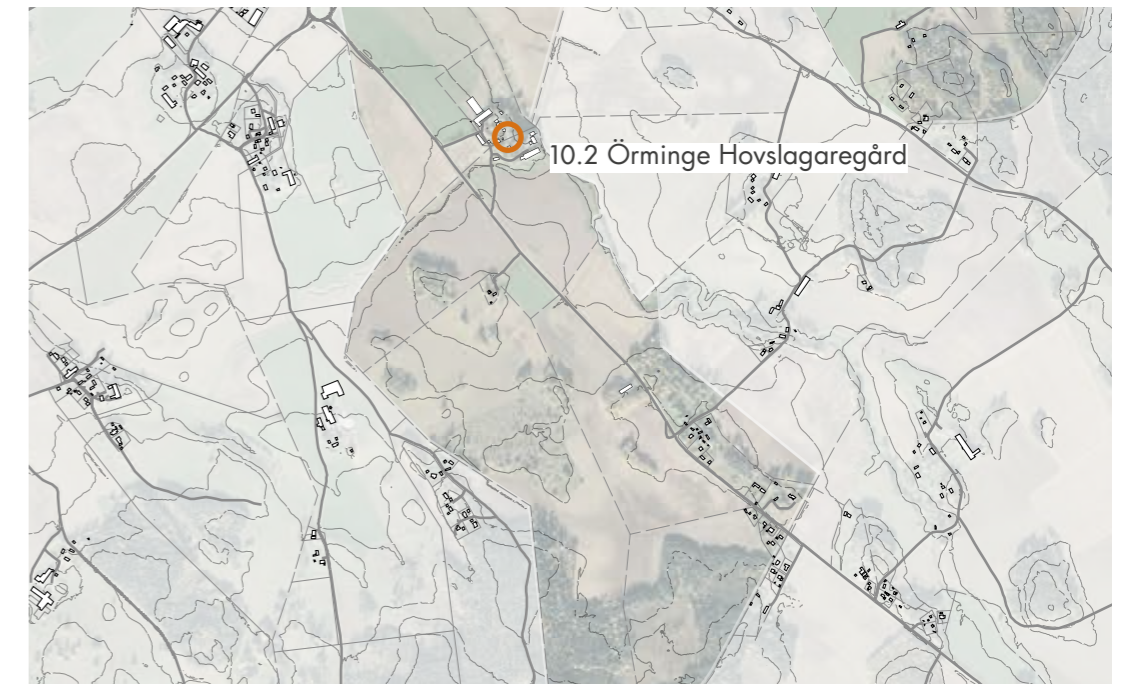
10.2 Örminge Hovslagaregård

Fastighet: Linköping Örminge 2:1

Objektsbeskrivning:
Huvudbyggnad med gulmålad träpanel, frontespis och tegeltak. Rödfärgade ekonomibyggnader.

Kulturhistoriskt värde:
Nivå q

Viktiga karaktärsdrag:
Den traditionella gårdsbilden med samlad bebyggelse i ett fritt läge. Mangårdsbyggnad med frontespis och rödmålade uthus med vita knutar.

BYGGNAD SINVENTERING

Örminge by

10.3 Örminge loge

Fastighet: Del av Tuttorp 1:4

Objektsbeskrivning:

Örminge loge är den enda kvarvarande byggnaden från en gård som flyttades ut från Örminge bycentrum vid skiftet.

Med dess läge invid Åtvidabergsvägen har logen fungerat som rastplats för hästar och kuskar på deras väg från gruvan i Bergsbo utanför Åtvidaberg till Norrköpings hamn.

Logen är uppförd av omålat timmer i falskt skiftesverk. Taket är täckt med korrugerad plåt.

Kulturhistoriskt värde:

Nivå q

Viktiga karaktärsdrag:

Byggnadens läge och form; ladugårdslänga med sadeltak. Timmerstommen.

